

Langtidseffekter av norsk bistand

En studie av fiskeriutvikling og fattigdomsreduksjon
i Bahabalpur - India

Masteroppgave i geografi
Av Romy Ortiz

Institutt for geografi vår 2007
Universitetet i Bergen

Forord

Innviklet Utvikling er navnet på en av de første bøkene jeg fikk låne av min veileder Tor Halfdan Aase. Arbeidet med bistand, fiskeri og fattigdom er innviklet, og til tider litt frustrerende, og kanskje ikke bare for en masterstudent som meg, men også for mange som er involvert og engasjert i disse spørsmålene. Da er det viktig å tenke som en gammel lærer en gang sa til meg: *det finnes ikke problemer bare utfordringer!* Å jobbe med dette temaet har vært både utfordrende og lærerikt, ikke bare faglig, men også personlig. Det har fått meg til å stille spørsmål, og reflektere rundt problemstillinger som for meg fra før var ukjent. Mastergradstudiet har vært en god opplevelse og en reise som har inkludert mange personer som må takkes.

Først og fremst; takk til min veileder Tor Halfdan Aase. Gjennom mitt arbeid med masterstudien har jeg fått jobbe selvstendig, samtidig som døren din alltid har stått åpen når jeg har trengt å stille spørsmål og rydde i tankene. Du er inspirerende og alltid i godt humør, tusen takk Tor!

Tusen takk til informantene mine, dere har gjort det mulig å gjennomføre denne studien. Det samme gjelder til mine tålmodige oversettere Debashish, Shanu, og Suparna, hva skulle jeg gjort uten dere?

På instituttet er det mange jeg vil takke, så jeg sier tusen takk til dere alle! Noen av mine kjære medstudenter må likevel nevnes: Takk til Marte Dahling, både for hjelp og godt selskap under feltarbeidet. Takk til Synne, Hilde, Lisa, Karine, Ingrid og Ingelinn for mange fine diskusjoner, korrekturlesing, datahjelp og støtte.

Til slutt, tusen takk kjære mor for at du alltid er der for meg, du er min store heltinne! Takk kjære Armando for all hjelp i felt og en fantastisk reise i India. Takk for at du klarer å engasjere deg i norsk bistand og fiskeri sammen med meg!

Bergen 15.05. 2007

Romy K. R. Ortiz

Innholdsfortegnelse

Forord.....	I
Figuroversikt	V
Tabelloversikt.....	V
Kapittel 1: Introduksjon.....	1
1.1 Tema og forskningsspørsmål	1
1.2 Faglig teoretisk tilnærming	3
1.3 Studiens struktur.....	5
Kapittel 2: ”Orissa Fisheries District Development Programme”	7
2.1 Geografisk plassering	7
2.2 Målgruppene og den sosioøkonomiske analysen av området - 1986.....	10
2.2.1 <i>Den fattigste delen av befolkningen</i>	11
2.2.2 <i>Fiskere</i>	13
2.2.3 <i>Kvinner</i>	19
2.3 Prosjektevaluering - 1993.....	20
Kapittel 3: Teoretiske tilnærminger	23
3.1 Sentrale definisjoner.....	23
3.2 Utviklingsdiskursen i løpet av 1980-tallet	25
3.2 Tre typiske trekk ved norsk fiskeribistand:	26
3.3 Fiskeri og fattigdom – hva er forholdet?.....	27
3.3.1 <i>En modell for å identifisere typer fattigdom i fiskerisamfunn</i>	29
3.3.2 <i>Institusjoner</i>	31
3.3.3 <i>Diskrimineringsprosesser</i>	32
3.4 Teknologisystem og kontekst.....	33
3.4.1 <i>Teknologikomplekset</i>	34
3.4.2 <i>Teknologioverføring</i>	36
3.5 De etterlyste strukturene i den sosiale konstruksjonen av teknologi	37
3.5 Kapittel oppsummering	39
Kapittel 4: Metode og metodologi.....	41
4.1 Feltarbeid i utviklingskontekst	41
4.2 Feltarbeid i fremmed kultur.....	42
4.3 Dataproduksjon og metodene	43
4.3.1 <i>Forberedelsene før feltarbeidet: Skriftelige kilder og valg av metoder</i>	43
4.3.2 <i>Starten på feltarbeidet: husholdintervjuer og fotografier</i>	44
4.3.3 <i>Underveis i feltarbeidet: dybdeintervjuer og feltsamtaler</i>	46
4.3.4 <i>Avslutningsvis: Norad-arkivet i den Norske ambassaden i New Delhi</i>	47
4.4 Relasjoner i felt, roller og status.....	48
4.5 Faktorer som påvirker interaksjonen og samtalene med informantene.....	51
4.5.1 <i>Hvem er med på intervjuet, og hvordan preger dette dataproduksjonen?</i>	51
4.5.2 <i>Snakker vi om det samme?</i>	52

4.6 Fra data til analysetekst	53
4.7 Troverdighet og relevans.....	53
Kapittel 5: Teknologisk utvikling og fiskeri	57
5.1 Den teknologiske utviklingen av fiskeriet.....	57
5.1.1 <i>Fra småskala fiskeri til storskala fiskeri</i>	58
5.1.2 <i>Gir fiskeriet og endringer i samfunnet muligheter for de fattige?</i>	62
5.2 Helse og utdanning – et gode for alle?	66
5.2.1 <i>Brønner og rent drikkevann</i>	66
5.2.2 <i>Sykestue og helsestasjon</i>	67
5.2.3 <i>Skole</i>	68
5.3 Å nå målgruppene: en komplisert affære	70
5.4 Målgruppene, hensikten og resultatet.....	74
5.5 Endringer av målsettinger	77
5.6 Kapittel oppsummering	79
Kapittel 6: Institusjonsperspektivet og sosiale utfordringer	81
6.1 Institusjoner i Bahabalpur	81
6.1.1 <i>"Kastesystemet"</i>	82
6.1.2 <i>Eiendomsforhold legger spilleregler</i>	85
6.1.3 <i>Arbeidsdeling mellom menn og kvinner</i>	86
6.1.4 <i>Lokale foreninger</i>	87
6.2 Flere utfordringer for fattigdomsreduksjon i fiskerisamfunn.....	88
6.2.2 <i>Økonomisk ekskludering</i>	88
6.2.3 <i>Klasseutnyttelse (class exploitation)</i>	90
6.2.4 <i>Politisk avmakt (disempowerment)</i>	91
6.3 Institusjoner og en utvidet forståelse av fiskeri og fattigdom	92
6.5 Kapittel oppsummering	94
Kapittel 7: Konklusjon.....	95
7.2 Institusjoner og forholdet mellom fiskeri og fattigdom	96
7.1 Institusjoner og teknologikomplekset	97
7.3 Langtidseffekter	99
7.4 Avslutning	100
REFERANSER	101

Vedlegg: Intervjuguide

Figuroversikt

Figur 2.1 Kart over India.....	8
Figur 2.2 Kart over Balasore Distrikt i Orissa delstat.....	8
Figur 2.3 Kartutsnitt over Bahabalpur panchayat.....	9
Figur 2.4 Kartutsnitt over Bahabalpur panchayat. Illustrerer prosjektfasilitetene.....	20
Figur 3.1 Grunnpilarene som former den sirkulære logikken i “the old paradigm”.....	27
Figur 3.2 Et analytisk rammeverk for å identifisere fattigdom i fiskerisamfunn.....	28
Figur 3.3 Teknologikomplekset.....	34
Figur 5.1 Garnbøtere i fiskerimottaket/kaien.....	57
Figur 5.2 En arbeider med knust is. Trålere og ringnotbåter i bakgrunnen.....	57
Figur 5.3. Tradisjonelt fiskemottak. Tradisjonelle båter med ringnotbåter i bakgrunnen.....	58
Figur 5.4. En mann sykler på opphøyet vei. Bilde tatt fra jordbruksland	62
Figur 5.5 Helsestasjon i Dublagadi.....	65
Figur 5.6 Elever utenfor skolen i Gujricalicutta.....	66
Figur 5.7 Teknologikompleks-modellen og OFDDPs team, verktøy og oppgave.....	69
Figur 5.8 Kasafal: tradisjonelle fiskere.....	72
Figur 5.9 Bahabalpur: arbeidere transporterer fisk til auksjonshallen like ved. I bakgrunn en tråler...	72
Figur 5.10 Oversikt over hensikt og resultatene av OFDDP.....	74
Figur 7.1 Skisse over forholdet mellom institusjoner, konstituerende mekanismer og diskrimineringsprosesser i Bahabalpur.....	94
Figur 7.2 Institusjoner trekker frem underliggende strukturer som former forholdet mellom aktørene i et team. Slik vil institusjonen også ha innvirkning på verktøyets teknologiske nivå.....	95

(Foto: Ortiz & Lamadrid)

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Kaste og årlig husholdsinntekt per innbygger.....	12
Tabell 2.2: Fiskerbefolkning i Bahabalpur og Chanua panchayat, 1986.....	14
Tabell 5.1 Vekst av tre ulike typer fiskebåter.....	56
Tabell 5.2: Fiskerbefolkning i Bahabalpur og Chanua panchayat, 1986 og 2005.....	59
Tabell 5.3 Variasjon av inntektskilder i Bahabalpur landsby, Dublagadi og Gujricalicutta.....	61
Tabell 5.4 Hvem drar nytte av fiskerifasilitetene.....	61
Tabell 5.5 Hvem drar nytte av veien.....	61
Tabell 6.1 Kaster representert blant informanter.....	79
Tabell 6.2 Oversikt over økonomiske forhold.....	86

Kapittel 1: Introduksjon

”Han sitter med et rolig, men alvorlig uttrykk over ansiktet. De største guttene i familien sitter like ved siden av i noe som ligner en grønn sky av netting. Jeg spør hvor mye han tjener på å selge fiskegarn. Han svarer, og tolken min oversetter, men jeg forstår ikke helt, og ber han være så snill å forklare litt nærmere hvordan dette med salg av garn fungerer. Da forstår jeg at det ikke er han som selger, men sjefen. Sjefen kommer også med alt materiale de trenger. I slutten av måneden tar de ferdigproduktet til ham, og får betalt. Jeg spør om de har garn selv. Jo, det har han, men av en annen type sier han, og peker på to lange stolper rullet inn i masse garn. ”Det tar jeg med meg når jeg skal fiske. Jeg går ut i sjøen så langt jeg kan, til vannet rekker meg opp til halsen, så strekker jeg ut garnet og venter... jeg venter kanskje i en time eller mer, og så drar jeg fangsten på land. Får jeg nok fisk, selger jeg noe, og resten tar jeg hjem”. Han og konen har sju barn å forsørge. Senere på dagen er jeg på vei tilbake fra stranden, og ser han komme med stolpegarnet sitt mot meg, han smiler, peker på garnet, og så på havet for å indikere at nå skal han ut å fiske.”

Bhumija familie- India

1.1 Tema og forskningsspørsmål

Fiskeri blir ansett som hovednæringen for mange fattige familier i utviklingsland. Situasjonen for disse har innenfor forskning lenge blitt forklart ut i fra forenklete ideer som kan oppsummeres ved hjelp av to hovedoppfatninger: *”de er fattige fordi de er fiskere”* og *”de er fiskere fordi de er fattige”* (Béné, 2003). Etter hvert er det blitt etterlyst et mer nyansert fokus på forholdet mellom fiskeri og fattigdom (ibid). Behovet for å trekke inn flere aspekt som kan forklare denne relasjonen er blant annet inspirert av nyere fattigdomsstudier, hvor flere faktorer ved siden av de økonomiske er blitt tatt i betraktning for å komme nærmere en forståelse av årsakene til fattigdom. Dette er et aktuelt tema, som jeg vil belyse her ved å ta for meg langtidsvirkningene av et norsk fiskeribistandsprosjekt i India.

Selv om fokuset på fattigdom og fiskeri innenfor forskning har vært begrenset, har utviklede fiskeriland som Norge, gitt bistandstøtte til fiskerisamfunn i utviklingsland. Bistanden har i

mange tilfeller vært i form av overføring av teknologi eller utvikling av lokal teknologi. India var et av de første landene som mottok norsk bistand, og etter 50 år med norsk støtte besluttet India i 2003 at alle norske stat-til-stat avtaler med landet skulle avvikles (Bistandsaktuelt, 2003). Årsaken til beslutningen var Indias ønske om å redusere landets avhengighet av bistand, samt minke administrasjonskostnader som følge av små bistandsbudsjetter (Berggrav, 2003). De bilaterale avtalene skulle trappes ned over tre år og gradvis avsluttes. Mange har stilt seg undrende til denne avgjørelsen fordi India, til tross for den sterkt voksende økonomien, huser en tredjedel av verdens fattige (ibid). I det dette skrives er kanskje de siste norske prosjektene i ferd med å avsluttes. I den forbindelse mener jeg det er viktig å være bevisst på erfaringene som er gjort i India, og at disse tas i betraktning i det videre bistandsarbeidet andre steder i verden.

I denne studien vil jeg ta for meg et bistandsprosjekt som var et samarbeid mellom Norges Direktorat for Utviklingssamarbeid (Norad) og den indiske regjeringen. Prosjektet ble gjennomført fra midten av 80 tallet til begynnelsen av 90-tallet, og målgruppene var henholdsvis tradisjonelle fiskere, fattige og kvinner. Ved prosjektets slutt i 1992 ble det foretatt en evaluering. I sluttrapporten kom det frem at tiltak direkte rettet mot fattige og kvinner kun representerte ca. 2 % av de utdelte midlene (Aase, 1993), noe som indikerer at disse målgruppene ikke ble nådd i tilstrekkelig grad. Ressursene var blitt konsentrert rundt tiltak knyttet til utvikling av fiskeriet generelt. Denne utviklingen, som også kan oppfattes som en teknologisk utvikling, førte til at fiskerinæringen i mottakerområdet gikk mer ”moderne” tider i møte.

Formålet med denne studien er å sette bistandsmottakerne og målgruppene i fokus, særlig i forhold til utviklingsarbeid innen fiskeri. Jeg ønsker å vise betydningen av en bredere forståelse av forholdet mellom fattigdom og fiskeri, og på denne måten trekke frem faktorer som bidrar til å opprettholde fattigdommen i fiskerisamfunn, på tross av bistand. Slik spør jeg i hvilken grad fattigdommen faktisk er tilknyttet fiskeriet, da dette vil være av betydning for fiskeribistandens effekt. I denne sammenheng ønsker jeg også å stille spørsmål ved den teknologiske utviklingen av fiskeriet, og hvordan dette har påvirket fiskeriet og målgruppene. Tema for studien blir dermed teknologiutvikling, bistandsmottakerne og fattigdom i fiskerisamfunn. Med utgangspunkt i dette har jeg formulert følgende problemstillinger som jeg vil prøve å besvare i denne studien:

”Hvordan har den teknologiske utviklingen som norsk bistand bidro til, påvirket fiskeriet og prosjektets målgrupper i et langsiktig perspektiv?”

Dette spørsmålet handler om virkningene av intervensjonen som utviklingsprosjektet representerer på stedet. Ved å studere området 13 år etter prosjektets avslutning har jeg et grunnlag for å si noe om virkningene av bistand over lengre tid. På denne måten kan dette arbeidet bidra til å sette betydningen av studier av langtidsvirkninger i perspektiv. Videre vil jeg fokusere på den manglende målgruppeoppnåelsen¹ som prosjektet syntes å ha umiddelbart etter at Norad trakk seg ut. For å gjøre dette vil jeg ta i bruk en teknologimodell av Aase (1991) som bygger på en kontekstuell teknologisk tilnærming. Dermed blir den andre problemstillingen som følger:

”Kan teknologikompleks-modellen brukes som et analytisk rammeverk for å forklare hvorfor visse målgrupper ikke blir nådd i tilstrekkelig grad?”

Når det gjelder forholdet mellom fattigdom og fiskeri, argumenterer jeg for å trekke frem underliggende strukturer i samfunnet, som jeg vil omtale som institusjoner. På dette grunnlaget har jeg utformet følgende problemstilling:

Hvordan kan institusjonsperspektivet bidra til en økt forståelse av forholdet mellom fiskeri og fattigdom, og hvordan kan perspektivet bidra til en kontekstuell forståelse av teknologisk utvikling?

For å svare på problemstillingene vil jeg fokusere på forholdet mellom fiskeri og fattigdom, og vektlegge behovet for en utvidet analytisk ramme for å studere dette forholdet. Dette mener jeg er nødvendig for å si noe om hvordan bistandsprosjektet virket inn på målgruppene, særlig med hensyn til de fattige.

1.2 Faglig teoretisk tilnærming

Studier av utvikling har de siste 20 årene vært gjennom en krise, og mange har ment at den så vidt overlevde århundreskiftet (Schuurman, 2000). Etter flere tiår med utviklingsstudier var

¹ ”Manglende målgruppeoppnåelse” vil bli brukt i det videre arbeidet for å vise til at noen målgrupper ikke blir nådd i tilstrekkelig grad.

resultatene skuffende, særlig i forhold til Afrika, samt deler av Sør-Asia og Latin-Amerika. En av årsakene til krisen, som begynte på midten av 1980-tallet, var de voksende reaksjonene mot nyliberalistenes ideer om det styrende markedet. En annen årsak til krisen i utviklingsskolen var kritikken som bygde seg opp innad i faget. Bull (2002) deler kritikken i to. Den ene omhandler utviklingsteoriens sterke fokusering på økonomisk utvikling, som førte til at sider ved menneskelig velferd og negative konsekvenser av den økonomiske veksten og industrialiseringen var blitt oversett. Den andre kritikken ble rettet mot selve virkelighetsforståelsen av utviklingsteoriene, som mange mente bygde på vestlig økonomisk tankegang, og som dermed virket undertrykkende på andre tankesett. Forenklet kan en si at førstnevnte førte til søken etter alternative utviklingsbegreper mens sistnevnte, også kalt postutviklingen, førte til avvisning av utviklingstanken generelt (Bull, 2002).

Innenfor fiskeri-og fattigdomsforskning har også behovet for å revurdere gamle teorier og tanker stått sentralt de siste årene. Selv om fattigdommen som preger fiskerisamfunn i mange utviklingsland lenge har vært et kjent fenomen, har fokuset på forholdet mellom fiskeri og fattigdom vært begrenset (Béné, 2003). Dermed er det flere (f.eks. Béné, 2003, Béné et al., 2000, Bavinck, 2005, Allison and Ellis, 2001) som har etterlyst en videreutvikling av gamle ideer for gå bort fra ensidige studier av temaet. Det er også blitt etterlyst en utvidet analytisk ramme som kan lage rom for, samt fange opp flere sider ved forholdet mellom fattigdom og fiskeri (Béné, 2003). Spørsmålet som jeg vil stille videre vil derfor være: *Hva kan geografien bidra med i denne sammenhengen?*

Utviklingsgeografien er blitt kritisert for å være for lite fremtredende innenfor utviklingsstudier (Bebbington, 2003). Selv om geografifaget har kommet med viktige bidrag, og flere geografer har hatt ledende posisjoner i for eksempel utviklingsstudiejournaler som *World Development* og *Progress in Development Studies*, mener Bebbington (2003) at faget fortsatt har mye å bidra med. Økt forståelse av hvordan lokale, nasjonale og overnasjonale forhold fungerer og påvirker hverandre i vår globaliserte verden er av høy aktualitet. I denne sammenheng trekker Bebbington (2003) frem det han kaller utviklingsgeografiens kjernebegreper: *place, livelihood, scale, network*. Bebbington (2003) argumenterer for at disse begrepene kan være med å gi nye vinklinger til forklaringer på hvorfor og hvordan det er variasjon i kapitalistisk- politiske og økonomisk-organiserte intervensjoner på tvers av sted og tid (ibid). Ved hjelp av disse begrepene vil man også kunne svare på hvordan og hvorfor ulike steder og landskap er konstruert i skjæringspunktet mellom livelihood, motstand,

intervensjoner og politisk økonomi. Slik ser vi at geografien kan bidra med å danne et deskriptivt utgangspunkt for videre utvikling av det teoretiske grunnlaget for utviklingsfaget (ibid). Utfordringen er imidlertid ikke bare å gi en god beskrivelse, men også å forme et teoretisk grunnlag:

“...geographical analysis – in its simple concern for variation across space, and linkages among places – should be at the centre of the retheorisation of development...”

(Bebbington, 2003:298)

Som sagt er utviklingsstudier inne i en vanskelig fase. Denne diskusjonen er verdt å nevne fordi jeg tror geografi kan komme med viktige bidrag til videre utvikling av faget. Både økonomiske ekspansjoner og intervensjoner er rotfestet i stedet (ibid). Studier av intervensjoner kan gjelde eksterne intervensjoner, samt interne strategier i regi av lokalbefolkning. Jeg vil hovedsakelig konsentrere meg om den eksterne intervensjonen som bistandsprosjekt representerer på stedet, hvordan det påvirker relasjonene mellom aktørene, og aktørenes forhold til naturressursene. Gjennom å fokusere på aktørene, den sosiale konteksten og struktur håper jeg å kunne belyse forholdet mellom teknologiutvikling, fattigdom og fiskeri fra et mer sosialforankret perspektiv.

1.3 Studiens struktur

I denne studien vil jeg først gi en oversikt av feltområdet, før jeg går nærmere inn på de teoretiske perspektivene som vil ligge til grunn for den senere analysen og diskusjonen av problemstillingene. Før jeg går inn i analysen vil jeg for øvrig gi en oversikt over metodene brukt for dataproduksjon, og metodologien som ligger til grunn for tolkning av data.

Kapittel 2: Jeg vil presentere feltområdet, samt utviklingsprosjektet som er utgangspunkt for denne studien: Orissa Fisheries District Development Program. Formålet er å beskrive de foreslåtte målgruppene, og de tilsvarende tiltakene. Til slutt presenterer jeg resultatene av prosjektet.

Kapittel 3: Her vil jeg legge det teoretiske grunnlaget for diskusjonen i kapittel 5 og 6. Jeg begynner med å kort presentere utviklingsdiskursen som dominerte bistandsarbeidet på 80 og 90 tallet. Videre ser jeg nærmere på forholdet mellom fattigdom og fiskeri, der jeg legger vekt

på institusjonenes rolle. Institusjonsperspektivet blir for øvrig også tatt opp i forbindelse med den kontekstuelle forståelsen av teknologi, som først og fremst bygger på Aases (1991) teknologikompleks-modell.

Kapittel 4: I dette kapitlet tar jeg innledningsvis opp spørsmål knyttet til feltarbeid i utviklingskontekst, og i fremmed kultur. Så legger jeg frem metodene i forbindelse med dataproduksjon, og går videre inn på temaet om roller og status i felt. Jeg tar opp spørsmål knyttet til faktorer som kan påvirke dataproduksjonen, før jeg avslutningsvis sier noe om metodologien og om dataens troverdighet og relevans.

Kapittel 5: Dette er det første analysekapitlet, og jeg tar hovedsakelig for meg de to første problemstillingene. På denne måten gir jeg først en oversikt over hvordan den teknologiske utviklingen av fiskeriet har påvirket fiskerisektoren. Fokuset er overgangen fra småskala til storskala fiskeri, og hvordan dette har påvirket ulike aktører, både innenfor og utenfor fiskeriet. Videre tar jeg i bruk teknologikompleks-modellen som analytisk rammeverk for å komme nærmere en forståelse av den manglende målgruppeoppnåelsen.

Kapittel 6: I dette analysekapitlet tar jeg hovedsakelig for meg den tredje problemstillingen. Spørsmål tilknyttet de to første problemstillingene er likevel en implisitt del av dette kapitlet. Hovedfokuset er institusjonsperspektivets rolle for å komme nærmere en forståelse av fattigdom i fiskerisamfunn. I den forbindelse presenterer jeg fire institusjoner som jeg synes er sentrale for å forstå noen av diskrimineringsprosessene som er med og opprettholder fattigdommen i prosjektområdet.

Kapittel 7: I dette avsluttende kapitlet oppsummerer jeg, og presenterer konklusjonene for studien.

Kapittel 2: "Orissa Fisheries District Development Programme"

"The programme aims at improving the standard of living of the population of the Kasafal area, with special emphasis on the poorest groups and the fisher folk's families"

(Programme Agreement 1985, sitert i Aase, 1993:26)

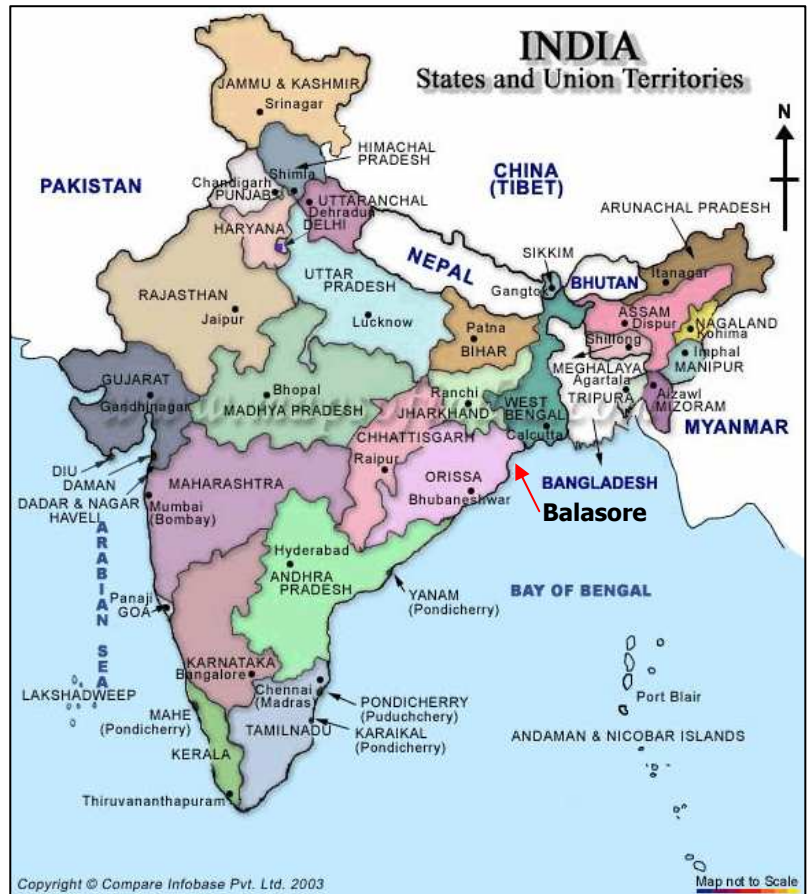
I 1952 besluttet Stortinget å opprette "Fondet for hjelp til underutviklede land" (Norad: Historie). Samme år ble den første bilaterale bistandsavtalen underskrevet med den indiske regjeringen, og det første prosjektet gikk til Kerala på sørvest-kysten av India. Formålet var å støtte fiskerisektoren i området. Samarbeidet utvidet seg etter hvert til å omfatte tre indiske delstater som fikk bistand til blant annet utvikling og modernisering av fiske, lokal fiskeforedlingsindustri, båtbygging, havnebygging, fiskefagskoler og verksteder (ibid). Kerala-prosjektet fikk blandet oppmerksomhet, særlig i forhold til betydningen og konsekvensene av direkte overføring av vestlig teknologi.

Utviklingsprosjektet, som er grunnlaget for denne studien, ble startet på slutten av 70-tallet. Med et tyngre erfaringsgrunnlag innenfor utvikling og fiskeri inngikk Norges Direktorat for Utviklingssamarbeid (Norad) og den indiske regjeringen en ny avtale om å starte et fiskeriprojekt på den indiske østkysten. I 1978 ble Balasore-distriktet i staten Orissa valgt som prosjektområde (Aase, 1986). Prosjektet ble kalt "*Orissa Fisheries District Development Programme*" og ble startet i 1985/86 i Kasafal-området.

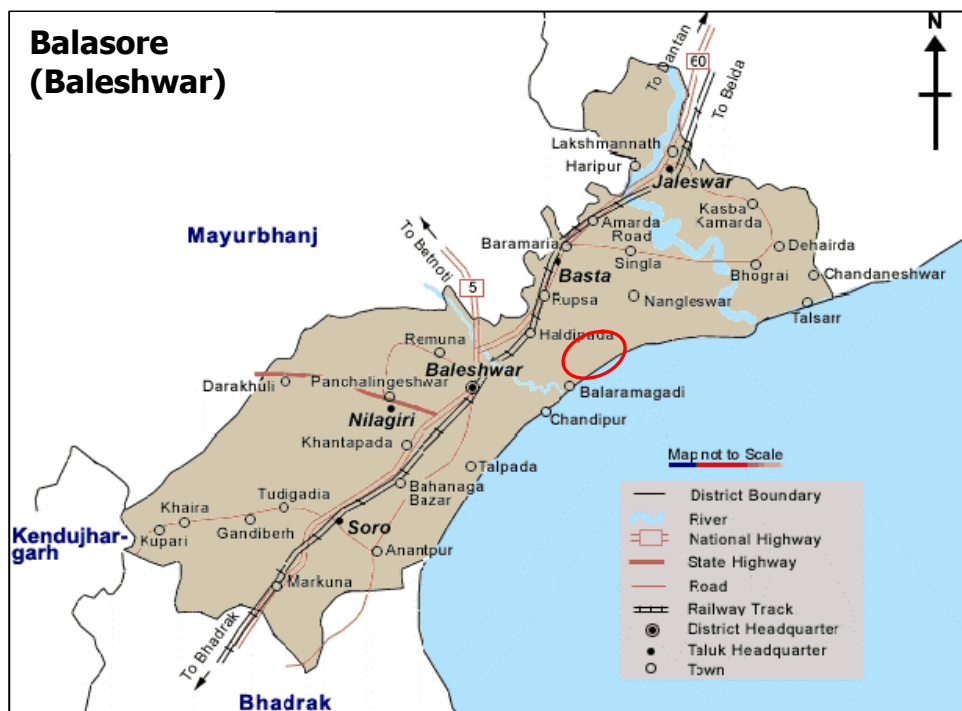
2.1 Geografisk plassering

Prosjektet ble, som sagt, lagt til delstaten Orissa på Indias østkyst. Orissa er rik på naturressurser, men er blant de fattigste statene i landet. I følge FAO (1999) ligger befolkningstallet i Orissa på ca. 36 million, og ca 60 % av rurale befolkningen lever av jordbruk. Langs kysten er det flere landsbyer som kombinerer jordbruk med fiskeri deriblant Kasafal-området i Balasore-distriktet.

Kartene (figur 2.1 og 2.2) viser lokaliseringen av Balasore hvor bistandsprosjektet fant sted, og dermed hvor feltområdet mitt var. I delstaten Orissa finner vi distriktet Balasore, også kalt Baleshwar, hvor byen med samme navn, ble utgangspunktet for reisene til feltområdet. Feltområdet ligger ca. 1,5 timers biltur (jeep) fra Balasore. Under *Orissa Fisheries District Development Programme* ble hele prosjektområdet kalt Kasafal, og er markert med en rød sirkel på figur 2.2. Prosjektområdet er delt i to av elven Panchpara (figur 2.3).

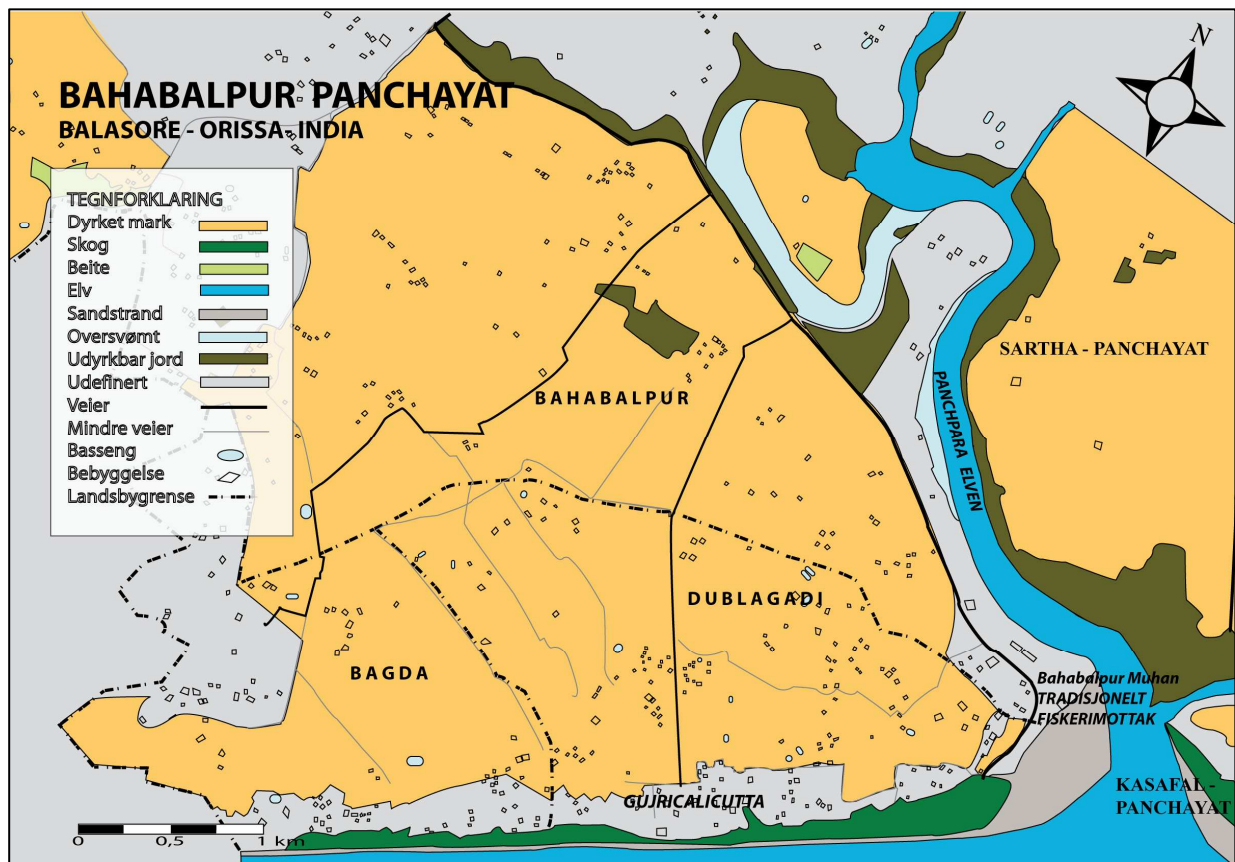

Figur 2.1 Kart over India. Rød pil indikerer hvor Balasore distrikt ligger delstaten Orissa. (Kilde: www.mapsofindia.com)

Figur 2.2 Kart over Balasore Distrikt i Orissa delstat. Prosjektområde er markert med rød sirkel. (Kilde: www.mapsofindia.com)

Prosjektområdet dekker fire Gram Panchayats (tilsvarende kommune); Kasafal, Sartha, Chanua, og Bahabalpur. Selv om hele prosjektområdet blir kalt Kasafal i prosjektdokumentene, er Kasafal kun et av områdene prosjektet tok for seg. Som det kommer frem av figur 2.3 ligger Kasafal og Sartha nord for elven Panchpara, mens Bahabalpur og Chanua² er lokalisert sør for elven. Feltområdet mitt ble først og fremst lagt til Bahabalpur panchayat, hvor flere av fiskerifasilitetene under prosjektet ble bygd. Blant annet ble det bygget fiskerimottak, vanntank, veier inn til fiskerimottaket og fyrårn. Videre valgte jeg også dette området fordi en større del av den fattigste befolkningen holder til her, i et område kalt Gujrimalicutta.

Figur 2.3 Kartutsnitt over Bahabalpur panchayat. (Utarbeidet etter et analogt kart brukt av Review team visit 1990.)

Bahabalpur panchayat består av tre landsbyer; Bahabalpur, Bagda og Dublagadi (figur 2.3). I den sistnevnte finner vi Gujrimalicutta, som ligger på en "sandås" mellom havet og Dublagadi. Området er som sagt preget av fattigdom og hovedsakelig bebodd av Adivasis. Adivasis er en fellesbetegnelse for de innfødte, eller på engelsk "the indigenous people". Adivasis er kasteløse, og i Gujrimalicutta dominerer Bhumija-stammen, som også ble trekt frem som mulig fokusgruppe i den sosioøkonomisk analyse av området som ble gjennomført i 1986.

² Chanua panchayat er ikke med i figur 2.3. Chanua ligger nord for Bahabalpur.

Denne analysen blir grunnlaget for den videre oversikten av prosjektområdet, prosjektets målgrupper, og de foreslåtte tiltak.

2.2 Målgruppene og den sosioøkonomiske analysen av området - 1986

Orissa Fisheries District Development Programme ble gjennomført mellom 1986 og 1992. Prosjektets mål var en generell forbedring av levekårene i området, med spesiell fokus på aktiviteter knyttet til fiskerinæringen (Aase 1986). Prosjektet var også definert som en "Area Development Scheme", og slik var det også åpent for tiltak som ikke var fiskerirelaterte. I samsvar med Norad sine prinsipper om bistand og fokus på fattigdom, ble følgende målgrupper valgt ut:

- The Fisher folk population (Fiskere)
- The poorer sections of the population (Den fattigste delen av befolkningen)
- Women (Kvinner)

(Aase, 1986:4)

Når det gjelder fiskeriet, gjaldt samarbeidet mellom Norge og India i *Orissa Fisheries District Development Programme* først og fremst det tradisjonelle småskala fiskeriet:

"The mayor instrument for achieving the aims of the Programme will be improvement of the traditional small scale fisheries in Kasafal area"

(*Programme Agreement 1985, i Aase, 1993:26*)

Arbeidet før selve tiltakene ble iverksatt omfattet blant annet en sosioøkonomisk analyse av området. Formålet med studien var å identifisere målgrupper, evaluere de forventede godene av de foreslåtte tiltakene, og eventuelt komme med nye forslag til alternative tiltak (Aase, 1986). Denne analysen er utgangspunktet for den videre gjennomgangen av forholdene i feltområdet for 20 år siden. Jeg skal se nærmere på de tre utvalgte målgruppene, årsakene til at de ble valgt, og hvilke tiltak som ble foreslått i den sosioøkonomiske analyserapporten. Jeg vil begynne med å presentere den fattigste delen av befolkningen i prosjektområdet.

2.2.1 Den fattigste delen av befolkningen

Befolkningen i prosjektområdet er skilt etter ulike prinsipper og prosesser. I noen av disse inngår rangeringsprinsipper, og to av de vanligste gjelder ideologiske (kaste) og materielle (levestandard) forhold, særlig kaste (Aase, 1986). I følge hindu ideologi er befolkningen delt inn i fire varnas, som igjen blir delt opp i kaster. Varnas er hierarkisk rangert, med strenge grenser mot sosial bevegelse mellom dem (ibid):

1. Brahim (prestekategori)
2. Kshatriya (krigerkategori)
3. Vaishya (produsentkategori)
4. Sudra (servicekategori)

I dagligtalen blir de som er medlem av en av disse kategoriene kalt "kaste-hinduer". Kaste-hinduer tror for øvrig at ikke alle er virkelige hinduer. Disse er blitt kalt "outcastes" eller "untouchable castes", men siden kastesystemet ble avskaffet like etter frigjøringen i 1947, er disse gruppene offisielt kalt "scheduled castes"³ og "scheduled tribes". Dette er verken en tradisjonell eller rituell gruppebetegnelse, men en juridisk betegnelse (Hansen et al., 1987) som peker på deres tilknytning til statlige planer og programmer for utdanning og sosial velferd (Aase, 1986). I den sosio-økonomiske analysen var 19 ulike kaster representert, derav 9 kasteløse (ibid). I den hierarkiske rangeringen kom Bhumija stammen nederst på listen. Som tidligere nevnt er denne kasten Adivasis, og er sterkt representert i feltområdet mitt. En annen kasteløs gruppe som er viktig å nevne i denne sammenhengen er Kaibartha, som betyr fiskere. Kaibartha husholdene tilhører i stor grad de opprinnelige beboere av området. De fleste eide eller hadde eid en tradisjonell fiskerbåt. I den hierarkiske rangeringen var de nr. 12 i oversikten av de 19 kastene.

Videre ble det poengtert i rapporten at kaste ikke nødvendigvis var en god indikator for husholdenes materielle situasjon, fordi det finnes fattige fra høyere kaster og bedrestilte kasteløse (Aase, 1986). Derfor ble hovedindikator for differensiering materiell standard. Kasteløse hushold ble likevel bevisst overrepresentert i analysen fordi det på et tidlig tidspunkt ble innsett at målgruppene kom til å befinne seg blant de laveste kastene. Dette kom blant annet frem av inntekststudien der noen kaster skilte seg ut (tabell 2.1). Slik ble sammenhengen mellom inntekter og kastenivå identifisert. Både Santhals og Bhumija er

³ "Scheduled caste" vil heretter bli oversatt til kasteløs, da det ikke finnes en passende norsk oversettelse.

stammer som blir ansett å være kasteløs. Disse representerer flesteparten av de fattigste husholdene, og færrest av de bedrestilte husholdene. Khandayat kasten som er fra høy rang representerer flest bedrestilte husholdene.

Tabell 2.1 Kaste og årlig husholdsinntekt per innbygger.
(Kun hushold som er representert med mer en 14 hushold i utvalget er regnet med)

Caste	"Poor" RS 285-800	"Medium" 800-2500	"Well – to – do " 2500-14000	Σ %
Bhumija	58	40	2	101
Santhal	27	73	-	100
Kaibartha	26	47	26	100
Weaver	13	73	13	99
Cultivator	13	71	17	100
Khandayat	21	50	29	100

Kilde: Aase, 1986: 28

Den romlige fordelingen av inntekter i prosjektområdet viste at husholdene i Gujrjalicatta, som ligger i mitt fokusområde, var svært fattige. 17 av 19 hushold som ble intervjuet var Bhumija. Dette, sett i sammenheng med at Bhumija representerer nærmere 60 % av de fattigste husholdene, ga delvis forklaring på den dårligstilte posisjonen som denne landsbyen befant seg i. Dermed ble betydningen av å rette prosjektets oppmerksomhet mot dette området og Bhumija presisert.

Korrelasjonen mellom kaste og grad av skolegang var enda tydeligere enn ved forholdet mellom inntekt og kaste. Dette indikerte at skolegang ikke bare var et spørsmål om husholdøkonomi, men sannsynligvis også knyttet til skikk og bruksvaner i forbindelse med kastesystemet. Barn i de fattige husholdene ble dessuten ofte hjemme for å passe mindre søsken. Skolebøker og annet materiale kunne også bety ekstra utgifter. Det kom blant annet frem at 33 % av husholdene ikke hadde et eneste medlem med lese- og skriveferdigheter.

Tilgang på rent drikkevann hadde ikke sammenheng med inntekt, selv om enkelte av de bedrestilte hushold hadde egne brønner. Det var et sterkt behov for vannbrønner i området, både for drikkevann og bading. Små barn var ofte plaget av diaré da de ikke klarte å unngå å svelge vann under bading i dammer. Store avstander til brønner gjorde dessuten jobben med å hente vann tung og tidskrevende for kvinnene. Når det gjelder helse generelt kom de fattige også dårlig ut. Feilernæring og dårlige sanitære forhold gjorde situasjonen vanskelig for

mange familier. Plager, som lett kunne vært behandlet (anemi, hakeorm) hvis pasientene hadde hatt råd til medisin, forble byrder som hindret folk i å arbeide og bidra til husholdet. Slik ser vi at de fattige ikke bare er blant de laveste kastene, men de kommer også dårlig ut i forhold til skolegang og helse. Slik ble Bhunija i Gujrimalicatta og andre kasteløse satt i fokus for anbefalingene som ble gitt på grunnlag av den sosio-økonomiske analysen. Forslagene som ble lagt frem for å støtte denne målgruppen var:

Skolen i Gujrimalicatta skulle bistås med en ny bygning og nytt utstyr, og fiskernes gode erfaring med "Informal Education System" skulle støttes. Videre ble det foreslått å bygge sykestue i Kasafal, da det ikke eksisterte et i prosjektområdet. Derfor ble det også foreslått å legge til rette boliger til lege og sykepleier. Når det gjaldt behovet for rent drikkevann ble det foreslått vannbrønner ved det tradisjonelle fiskemottaket og isfabrikken i Kasafal. Det ble også foreslått vannbrønner i Sartha som første prioritet og Bahabalpur panchayat som andre prioritet. Behovet for å opprette låneplaner for de fattige ble identifisert og gjort til et forslag. Med tilgang til kreditt ble det tenkt at også de fattige ville kunne dra nytte av fiskeriltakene. Dette vil jeg komme nærmere inn på i den videre gjennomgangen av fiskere som målgruppe.

2.2.2 Fiskere

Som tidligere nevnt består prosjektområdet av fire panchayat; Kasafal, Sartha, Chanua, og Bahabalpur. Befolkningstallet i hele prosjektområdet lå i 1981/82 på 26 297 innbyggere, derav tilhørte ca. 50 % fiskerihushold (Aase, 1986). I Chanua og Bahabalpur⁴ panchayat bodde det til sammen 10 218 mennesker, hvorav 7015 levde av fiske. Som det kommer frem av tabell 2.2 tilsvarer dette 69 % av befolkningen i disse to panchayat. Dette viser at fiskeriet var en sentral næring i området, der heltidsfiskere dominerte bildet. I Dublagadi, hvor vi finner Gujrimalicatta, er andelen heltidsfiskere og deltidsfiskere jevnt fordelt.

⁴ Mangler tilgang på data på befolkningstall for bare Bahabalpur så langt tilbake i tid. Bruker befolkningstallet på begge panchayat for å illustrere fiskeriets posisjon som inntektsgivende aktivitet.

Tabell 2.2: Fiskerbefolkning i Bahabalpur og Chanua panchayat, 1986.
Heltidsfiske = > 200 dager årlig med fiske.

Landsby	Panchayat	Fiskerbefolkning Inkluderer fiskernes familiemedlemmer	Aktive Fiskere Total	Heltids- fiskere	Deltids- fiskere	Tilfeldig
Bahabalpur	Bahabalpur	1500	338	300	38	0
Dublagadi		1213	198	98	100	0
Bagda		724	178	170	8	0
Chanua	Chanua	2115	240	200	25	15
Solpata		788	153	140	12	1
Silda		675	143	100	43	0
Total		7015 (69 %)	1250	1008	226	16

Kilde: Aase, 1986: 15

I den sosioøkonomiske analysen ble fangst, salg, og kredittsystemet presentert som de tre elementene av fiskerisystemet som ville ha tydeligst innvirkning på de pågående økonomiske prosessene (Aase, 1986:44). Endringer innenfor disse systemene ville dermed bety endringer i de økonomiske forholdene. Jeg skal se nærmere på disse delene av fiskerisystemet, med vekt på fangst og kreditt. Dette kan være med å gi et bilde av arbeidsfordelingen, og hvilke muligheter de fattigste hadde, og hvilke rolle de spilte, og fortsatt spiller, i fiskerisektoren.

Fangst

Aases (1986) rapport viser at fangst foregikk på ulike måter med forskjellig type utstyr, som i større eller mindre grad fremdeles blir brukt i dag. Noen drev innlandsfiske som er den rimeligste formen for fiske. Denne type fiske blir utført med små garn, sekker og feller i dammer dannet av tidevannet. Krabber, reker, og småfisk blir fanget av fattige menn, kvinner og barn, til eget forbruk. Andre drev strandfiske, som også er lite ressurskrevende, hvor fiskegarn blir lagt ut ved lavvann og tømt ved neste lavvann. Til tross for at denne aktiviteten ikke krevde båt er profitten lav. De som kunne leie båt la ut større garn ved elvemunningen, men profitten var likevel begrenset. Det som ga, og fortsatt gir mest profitt er havfiske. En måte å gjøre dette på er gjennom et samarbeid mellom de tradisjonelle båter, og mindre båter for å utføre sirklingsoperasjoner. Når den sosioøkonomiske analysen ble gjennomført var mannskapet på slike oppdrag organisert i grupper på 50 menn, ofte ledet av bâteieren(e). Disse gruppene ble kalt "bhits", og var veletablerte institusjoner. Gruppene var ikke familie eller kaste-baserte, og noen besto av fremmedarbeidere. En annen form for havfiske var ved bruk av ikke-mekaniserte ringnotbåter. Mannskapet besto av 5-6 fiskere som delte fangsten ut

i fra lott-systemet, og landløse lønnstagere ble også leid inn. Båtene kunne være eid av en fisker, av flere sammen eller av en landeier (fraværende båteier). Den siste formen havfiske i prosjektområdet på 80-tallet var med mekaniserte ringnotbåter. Under arbeidet med den sosioøkonomiske analysen av området fantes det 100 slike båter (ibid). Alle var privateide, og det viste seg at de utkonkurrerte de ikke-mekaniserte ringnotbåtene når det gjaldt profitt. På den tiden var det enda ingen trålere i prosjektområdet.

Fortjenesten viste seg å øke i rekkefølgen som er beskrevet her, der strandfiske ga minst profitt og mekaniserte ringnotbåter ga mest profitt. I analysen kom det frem at fiskerne ønsket å bevege seg et steg videre fra den type fiske de selv drev. De fattigste fiskerne ønsket seg garn, de som strandfisket ville gjerne ha båt, de med tradisjonell båt ville gjerne ha en mekanisert ringnotbåt, og de som hadde en mekanisert ringnotbåt ønsket seg en tråler (Aase, 1986).

Salg

Salget var en oppgave som ble overlatt til en mellommann eller en forhandler. Da den sosioøkonomiske studien av området pågikk, var ikke auksjonssystemet i området særlig utviklet, og de fleste fiskere leverte fisk direkte til forhandlere. Derfor var det også vanskelig å finne informasjon om handelsfortjenesten. Chandipur fiskehavn (16 km fra Balasore by, jf. figur 2.2), sør for prosjektområdet, ble brukt til å studere profitten i de ulike bindeleddene som forekom i handelssystemet (Aase, 1986). Denne fiskehavnen hadde etablert et godt fungerende auksjonssystem slik det var ønsket å utvikle i prosjektområdet.

Kreditt

Når det gjelder kreditt kom det frem at fiskere trengte lån ikke bare til å investere i fiskeutstyr som garn, båt eller motorer, men også til daglige utgifter utenfor fiskersesongen. I tillegg kunne det dukke opp uforutsette utgifter som følge av for eksempel ødeleggelser av hus etter sykdom eller til en datters bryllup.

Lån kunne oppnås gjennom formelle eller uformelle kanaler. Formell kreditt kunnes tas opp i ulike banker i området, men kun til investeringer. Dessuten var det et krav at lånesøkeren stilte med garanti, som oftest i form av landeiendom. Dette skapte hindringer for de fattigste landløse husholdene (Aase, 1986). Dermed måtte landløse fiskere og andre fattige ty til uformelle lån, enten for investeringer eller i krisesituasjoner.

Uformelle lån, i små summer og uten renter, ble gitt av naboer eller familie. Større summer som ikke kunne gis av familie eller venner, fordi de også var fattige, ble gitt av jordeiere eller av fiskeforhandlere. Jordeierens lån hadde en månedsrente på 25 %, eller kunne tilbakebetales med 100 % renter gjennom arbeid på jordeierens eiendom. Fiskehandlere kunne også gi lån til fiskere som ønsket å investere i fiskeutstyr. Lånet var rentefritt, men lånetageren måtte inngå en avtale om å overlate fangsten til forhandleren, og la han bestemme prisene inntil lånet var tilbakebetalt.

Offisielt fantes det ulike program som skulle støtte de fattige landløse husholdene i å få tilgang til kreditt og subsidier. Likevel kom det frem i analysen at flesteparten av de landløse som tok opp lån, gjorde det gjennom uformelle kanaler. I stedet ble jordeierne sterkt begunstiget med formelle lån og subsidier (Aase, 1986).

Vi har sett på tre elementer ved fiskerisystemet som den sosioøkonomiske analysen trekker frem. I forbindelse med dette ble det hevdet at endringer i disse ville påvirke de økonomiske prosessene knyttet til fiskeriet. Fiskeriet i området skaffet, og skaffer fortsatt, mange arbeidsplasser utover for de som fisker. I analysen ble 16 funksjoner knyttet til fiskeri identifisert (Aase, 1986:42). Funksjonene danner et arbeidssystem som også illustrerer arbeidsfordelingen innefor fiskerisektoren, og ble av Aase (1986:42) beskrevet slik:

1. Fangst
2. Båtbygging
3. Garnproduksjon og reparasjon. Både kvinner og menn fra ulike kaster er involvert i produksjon av garn. Reparasjon av garn skjer for det meste på stranden, og blir dermed utført av menn, siden kvinner ikke har lov å arbeide på stranden.
4. Garn-søkker blir laget av lokale keramikere.
5. Garn-dubber blir produsert industrielt i Balasore eller Bombay og Madrass.
6. Korger til transport blir laget i nabobyen Baliapal.
7. Tau for pakking blir laget lokalt (gress) og i Cuttack (jute)
8. Is for nedkjøling av fisk blir produsert av tre private isfabrikker i Bahabalpur
9. Transport av fisk fra større fiskebåter og inn til land blir gjennomført av "gondolførere", som får et par spader fisk til gjengjeld.
10. Oppsamling av fisk; både gutter og jenter prøver å få tak i noe av fisken som faller i vannet i det båten blir lastet av. Er de heldige kan de få tak i fisk til en verdi av 10- 15 Rs, som tilsvarer to arbeidsdager på jordet. Denne aktiviteten går ofte utover barnas skolegang.

11. Vannbæring blir utført av arbeidere som frakter vann fra brønner i fiskerimottaket frem til båtene og til lagerbygninger. Vannet blir brukt til rensing av fisk og utstyr.
12. Transport av fisk fra stranden til lagerbygninger (både denne aktiviteten og nr. 11 blir gjennomført av fattige sheduled tribe)
13. Fiskesalg; forhandler og arbeiderne hans veier fisk og selger fisk på auksjoner.
14. Pakking og organisering av transport til urbane områder blir utført av lokale handelsmenn.
15. Transport til hovedveien og jernbanen blir gjort av jeepeiere og sykkel-rickshaws.
16. Tørke av mindre fisk og reker på veien blir gjort av menn, og i hjemmet av kvinner.

Denne listen illustrerer omfanget av aktiviteter knyttet til fiskeriet. Husholdsintervjuene utført i forbindelse med den sosioøkonomiske analysen viste at mer enn 80 % av de som ble intervjuet hadde inntekter som stammet fra fiskerirelaterte aktiviteter. Ut i fra dette ble det forventet at positive endringer i deler av systemet ville påvirke aktiviteter i andre deler og dermed også de involverte aktørene. Dette ville igjen gjøre nærmest alle hushold i området til "beneficiaries" av prosjektet (Aase, 1986:44). Til tross for dette ble det anbefalt å rette fokus mot Kaibartha-fiskere, der de fleste som eide en fiskerbåt, ønsket å mekanisere, og gjenoppta kapital når båter og utstyr ble utslitt eller ødelagt av sykkloner. De foreslåtte tiltakene knyttet til fiskeriet ble dermed:

Veier for å stimulere utvikling av prosjektområdet. Bedre forbindelse til det nasjonale veinettet ville komme fiskeriet til gode. For eksempel ville det være mulig for lastebiler å komme helt ned til fiskerimottaket. Videre hadde auksjonærer fra Chandipur fiskehavn (jf. s. 15) vist interesse for Bahabalpur etter å ha hørt om den mulige veien som skulle komme. Dette ble ansett som positivt for den videre utviklingen av auksjonssystemet for salg av fisk i prosjektområdet. Dessuten ville bedre veier ikke bare gjøre det enklere for fiskerifunksjonærer å komme til området, men også for helsepersonell, bankfunksjonærer osv. Det ville også gjøre innføringen av statlige utviklingsplaner lettere. Andre generelle goder som ble forventet som følge av veien var regelmessig bussforbindelse, økt turisme, og ved opphøyning av veier ville jordbruksland beskyttes fra saltvannsflommer.

Låneplaner skulle være med å bryte opp det identifiserte uformelle låneopptaksmønsteret. Slik ville fiskere kunne auksjonere fisken til rimelig pris, i stedet for å overlate fangsten til kreditorer. Intensivering av låneplaner for de fattigste og jordløse ville være med å bedre forholdene, slik at også de kunne dra nytte av de planlagte veiene:

”Unless poor households are directly attended to in the Project, the roads will be a blessing to merchants and well- to-do-people only”

(Aase, 1986:79)

Fiskerimottak i Kasafal ble foreslått for å gjøre lossing lettere i den gjørmete tidevannssonen. I Bahabalpur var ikke dette et problem, og båtene kunne komme nært elvebredden. Dessuten var det ønsket at Kasafal-mottaket bare skulle brukes for ikke-mekaniserte båter, mens de mekaniserte kunne fortsette å lesse av i Bahabalpur.

Isblokkfabrikk i Kasafal ble for det første foreslått i forbindelse med det nye fiskerimottaket som eventuelt ville komme i Kasafal. For det andre var det et generelt økende behov i hele prosjektområdet for produksjon av is. Med den nye veien så man for seg at transporten ville foregå raskere og direkte, uten noe mellomstasjon. Dette ville kreve at fisken ble ferdigpakket før den ble transportert ut. For det tredje ville en statlig isfabrikk være med å regulere prisen på isen, som for øyeblikket lå 50 % over prisen i Chandipur.

Statlig auksjonshall på Bahabalpur fiskerimottak var ønsket på grunn av gode erfaringer med dette fra Chandipur fiskerimottak. Som med isen, ville et statlig tiltak være med å regulere prisen på fisken. For å utvikle auksjonsmodellen i Bahabalpur, ble det naturlig å foreslå byggingen av en auksjonshall.

Kontor og bolig for ”Fishery Extension Officers” ble foreslått både i Bahabalpur og Kasafal. Det lokale kontoret for Directorate for Fisheries lå i den tid i Chanua, og avstanden gjorde arbeidet vanskelig for funksjonærene.

Fyrtårn ble foreslått i forbindelse med isfabrikken i Kasafal. Fiskere hadde uttrykt vanskeligheter med å orientere seg og finne frem til land om natten.

Mekanisering av tradisjonelle båter. I dette prosjektet inngikk det også et prøveprosjekt for å mekanisere fire tradisjonelle båter. Når analysen ble gjennomført var det for tidlig å si noe om graden av lønnsomheten siden prøvene kun hadde vart over en kort periode.

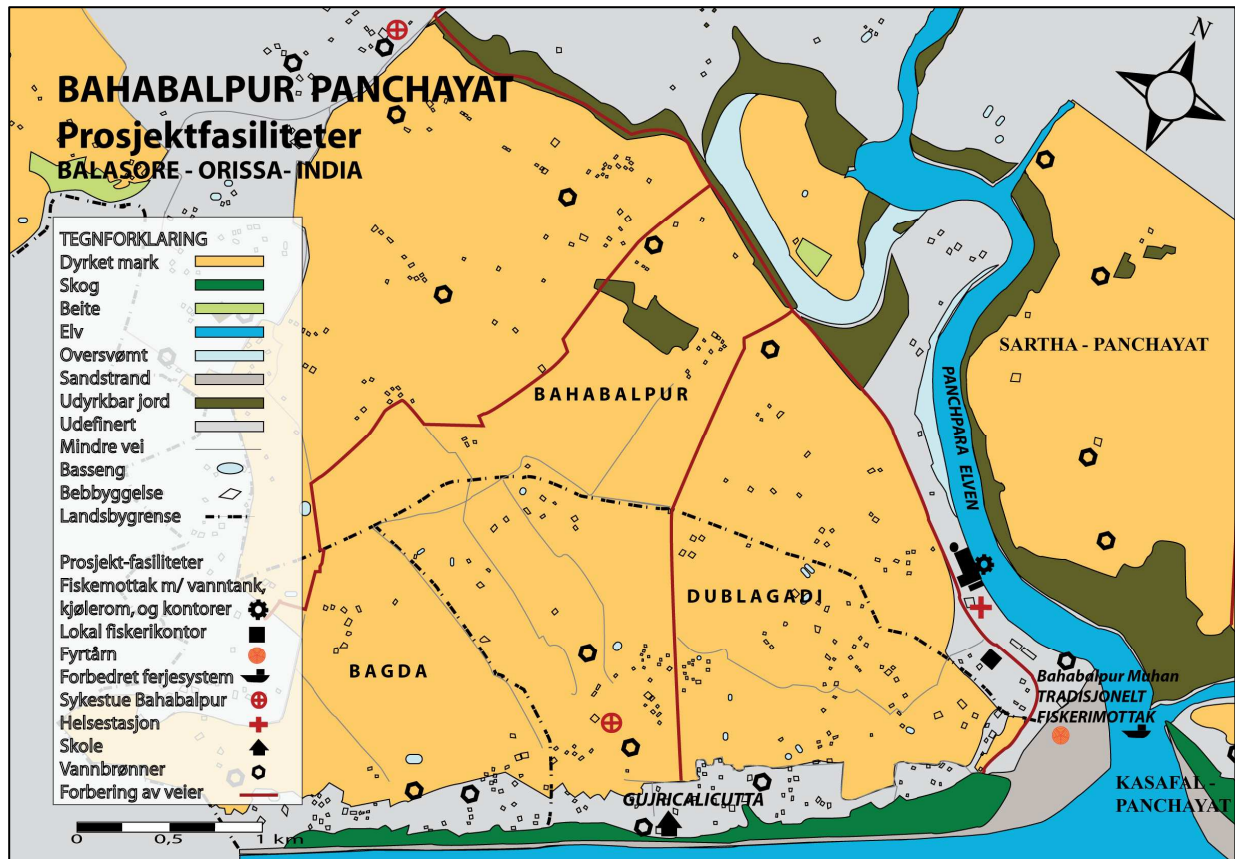
Akvakultur er en vanlig del av landbruket i mange hjem, bassengene (større dammer) inneholder fisk og reker til eget forbruk, som også kan fungere som inntektskilde. Problemet for mange som drev med dette, var det store tapet som flom førte med seg. Derfor ble det foreslått å bygge flomsikre akvakultur-bassenger. Eventuelt skulle disse overlates til kvinneorganisasjoner.

2.2.3 Kvinner

I den sosio-økonomiske analysen av området kom det også frem at mulighetene for økonomisk aktivitet var svært ujevne mellom kvinner og menn i Bahabalpur. Innenfor fiskeriaktivitetene ble kvinnens muligheter begrenset til garnproduksjon, fiskebehandling, fangst av små fisk og reker i dammer dannet av tidevannet. Kulturelle koder viste til at kvinners plass var i hjemmet hvor hun burde drive med husarbeid eller andre aksepterte aktiviteter som garnproduksjon og fiskebehandling. Fattige kvinner så seg likevel nødt til å ta arbeid utenfor hjemmet. Å drive med inntektsgivende arbeid ble gjerne sett som tegn på fattigdom, derfor ønsket kvinner fra høyeste kaste å være hjemmeværende.

Som tidligere nevnt er det vanskelig for hinduer å bevege seg mellom kastene, men posisjonen kan likevel justeres etter materiell standard. Derfor vil for eksempel lavere kaste-hushold, som har det bedre stelt, prøve å forbedre deres ideologiske posisjon ved å holde kvinnen hjemme. Ut i fra analysen kom det også frem at hushold som hadde mer enn over halvparten av inntekten fra kvinneinntekter var enkehushold eller hushold hvor mannen var ufør. Derfor ble kasteløse enker særlig anbefalt innefor kvinne-målgruppen. De foreslåtte tiltakene var følgende:

Fond for enker. Kasteløse enker og skilte kvinner var de mest trengende i prosjektområdet. Enker med små barn hadde liten mulighet for å øke sin økonomiske virksomhet. Forslaget var å etablere et fond i en lokal bank, slik at rentene kunne komme dem til gode. Dette kunne gjøres ved at barn av enker fikk skolepenger, og ved at rentene ble brukt til å for eksempel handle inn netting til garnproduksjon. Vanligvis er det en mellommann som kommer med netting til kvinner som tvinner nett. Mellommennene får 30 % av salget, noe som kunne vært unngått med denne ordningen.

Kartutsnitt over Bahabalpur panchayat. Illustrerer noen av de viktigste projektfasilitetene. Området er tettere bebygget enn det som kommer frem her (Utarbeidet etter et analogt kart brukt av Review team visit 1990.)

2.3 Prosjektevaluering - 1993

I løpet av årene som *Orissa Fisheries District Development Programme* ble gjennomført ble flere rapporter skrevet underveis, og både indiske og norske representanter fulgte prosjektet, og samarbeidet om avgjørelsene. De ulike prosjektdelene som ble fysisk gjennomført i feltområdet er illustrert i figur 2.4.

I løpet av prosjektårene ble en rekke tiltak gjennomført for å styrke den sosioøkonomiske utviklingen, og det skjedde en modernisering av området. Etter at prosjektet ble formelt avsluttet i 1992, var det enighet mellom Norge og India at det skulle holdes en felles evaluering av prosjektet. Dette lot seg ikke gjennomføre, og rapporten ble til slutt skrevet av T. Aase (1996). Det er denne rapporten som er utgangspunktet for denne komprimerte gjennomgangen av resultatene av prosjektet.

I evalueringsrapporten kom det frem at de fleste gjennomførte tiltakene så langt hadde vært vellykket, med et par unntak. For eksempel var det noen av skole - og helsestasjonsfasilitetene

som ikke fungerte som forventet, og forsyning av tråd til kvinner for garnproduksjon var heller ikke tilfredsstillende (Aase, 1996). Utover dette var det kun positive tilbakemeldinger. Det var mange tydelige tegn på at prosjektet hadde hatt god innvirkning på utvikling av området. Eksempelvis var det nå opprettet bussforbindelser, lastebiler kjørte helt ned til fiskemottaket for å hente fisk, og det var stor trafikk blant syklistene som transporterte fisk mellom landsbyene. I tillegg var det kommet mange nye forretninger. Det nye mottaket, flere mekaniserte fiskebåter, lystårnet, elleve isfabrikker, vanntanken, og elektrisitet indikerte at en ny epoke i prosjektområdet var i gang, som Aase (1993) kaller det: *"The era of modernization"*.

Selv om man var fornøyd med resultatene, både fra indisk og norsk side, og prosjektet virket vellykket på mange områder, var det grunn til å trekke frem at det opprinnelige formålet ikke helt sto i samsvar med utfallet av prosjektet. Kun 7 % av de totale kostnadene gikk direkte til utvikling av det tradisjonelle fiskeriet, mens 33 % gikk til fasiliteter knyttet til mekaniserte fiskeflåter (Aase, 1986). Antall mekaniserte fiskebåter hadde økt, og det så ut til at det var blitt et generelt mål for fiskere å gå over til motorisert fiskefartøy. Når det gjaldt de fattiges situasjon kom det frem at selv om kvinner og fattige tok del av de fellesgodene som var blitt utviklet, som rent drikkevann og helsestasjoner, så var det lite som hadde blitt gjort for å nå disse to målgruppene direkte:

"Projects aimed particularly at women count for a mere of 1% of the total funds, and the poor have been blessed with another 1%".

(Aase, 1986:9)

Spørsmålet er da hvorfor disse to målgruppene nærmest havner utenfor tiltakene som blir gjennomført for å nå prosjektets mål. Ved å trekke frem en teknologimodell, vil jeg i kapittel 5 analysere forholdet mellom teknologiutviklingens mål, og målgruppene. I den forbindelse vil jeg også belyse behovet for en utvidet forståelse av forholdet mellom fiskeri og fattigdom. Videre skal jeg ta for meg de teoretiske tilnærmingene som jeg vil ta i bruk.

Kapittel 3: Teoretiske tilnærminger

Teknologiske endringer har påvirket utviklingen av småskala fiskeriet, og generelt fiskerisektoren i den Tredje Verden. Deler av utviklingen har funnet sted ved hjelp av bilaterale og multilaterale samarbeidsavtaler mellom land i Sør og i Nord. Ved å støtte fiskeriet gjennom teknologisk overføring eller teknologisk utvikling har industrialiserte land som Norge, ønsket å støtte utvikling av steder i Sør, og på denne måten bekjempe fattigdom. Samtidig har det innenfor både fattigdomsforskning og andre samfunnsvitenskaper blitt gitt flere bidrag for å belyse disse temaene faglig. Slik har ulike teoretiske retninger blitt utviklet, og videre lagt til grunn for utformingen av bistandsprosjekt både i Norge og internasjonalt. Disse teoretiske perspektivene er i stadig utvikling og i diskusjon.

Formålet med dette kapittelet er å ta del i noe av den teoretiske diskusjonen som pågår angående fiskeri og fattigdom, og på denne måten legge et teoretisk grunnlag for den videre studien av Bahabalpur og fiskeriet der. I denne sammenheng vil også perspektivene omkring teknologioverføring og utvikling være sentrale. Jeg ønsker å behandle de materielle endringene som har funnet sted i Bahabalpur som resultat av teknologisk utvikling, og trekker derfor frem betydningen av en kontekstuell teknologisk tilnærming. Denne tilnærmingen bygger på konstruktivistiske prinsipper som også vil bli diskutert her.

I forkant av den teoretiske diskusjonen er det nødvendig med noen begrepsavklaringer, og å sette *Orissa Fisheries District Development Programme* i kontekst innenfor den norske utviklingsdiskursen.

3.1 Sentrale definisjoner

Tre av de mest sentrale begrepene som går igjen i denne studien er fattigdom, småskala fiskeri og teknologi. Jeg vil definere de to første her, mens definisjonen for teknologi kommer senere under gjennomgangen av teknologikomplekset (kapittel 3.4).

Fattigdom

Arbeidet med fattigdomsspørsmål er svært omfattende, og det finnes en rekke bidrag som ligger til grunn for definisjonen som blir presentert her. Det gjør seg ikke mulig å gå nærmere inn på dette her, men hensikten med å bruke denne definisjonen er å innta en utvidet forståelse av fattigdom som inkorporerer flere faktorer ved siden av lav inntekt.

”Poverty encompasses different dimensions of deprivation that relate to human capabilities including consumption and food security, health, education, rights, voice, security, dignity and decent work”.

(OECD, 2001, s.8. i Béné et al., 2007)

Det er blitt stilt spørsmål med denne definisjonen fordi den kan skape et for komplekst bilde av fattigdom innenfor fiskeri, og på denne måten avlede fokuset fra faktorene som direkte er relatert til fiskeriet (Béné, 2004). Jeg mener likevel denne definisjonen legger et solid fundament for forståelsen av fattigdom, også innenfor fiskeriet. Som vi vil komme inn på senere, har studier av fiskeri og fattigdom de siste årene hatt mye å hente fra fattigdomsforskningen innenfor andre disipliner. Videre er denne definisjonen aktuell for å forstå fattigdommen som preger fiskerisamfunnet i Bahabalpur.

Småskala fiskeri

Som vi vil se har det skjedd store endringer innenfor fiskeriet i Bahabalpur de siste 20 årene. Fiskeriet er blitt utvidet og jeg ser det som nødvendig å skille mellom stor-og småskala fiskeri. Selv om trålefiske i Bahabalpur ikke kan sammenlignes med storindustriell trålefiske andre steder i verden, er det stor forskjell mellom de som driver tradisjonell fiske og de som benytter trålere. Derfor vil jeg ut i fra faktorene som preger fiskeriet i Bahabalpur skille mellom stor-og småskala fiskeri. Definisjonen på småskala fiskeri blir da slik: Småskala fiskeri er den sektoren som, til tross for den økte moderniseringen av fartøy, kan knyttes til det tradisjonelle fiskeriet. Denne type fiskeri strekker seg over ulike organisatoriske nivåer, alt fra å gjelde selvstедige strandfiskere, til fiskeri for større formell handel. Denne sektoren omfavner også mekaniserte fartøy, men gjelder ikke større mekaniserte trålere som er ute til havs i mange dager om gangen.

3.2 Utviklingsdiskursen i løpet av 1980-tallet

Bistandens mål, metoder og grunnlag har vært i stadig endring gjennom det halve århundre det har vært en del av norsk utenrikspolitikk. Utviklingsdiskursen har vært preget av de gjeldende sosioøkonomiske ideene, både nasjonale og internasjonale. Parallelt med utformingen og gjennomføring av ”*Orissa Fisheries District Development Programme*” ble 1980-tallet ikke bare markert av en gradvis bortvending fra velferdsstaten og en økende spredning av nyliberale ideer, men også en ny vending innenfor norsk bistand (Nustad, 2003). Først og fremst gjelder denne vendingen en økende fokusering på fattigdom. Stortingsmelding nr. 36 (1984 -1985), som Tvedt (1990) regner som *det sentrale bistandsdokumentet* i 1980-årene, la vekt på å utdype fattigdomsorienteringen. Elementer som skulle vektlegges i denne strategien var blant annet primærhelsetjenesten og grunnutdanning (ibid). Søkelyset ble tatt bort fra ideer om teknologisk og industriell utvikling, på denne måten tok en avstand fra 1950-og 1960-tallets ensidige industrialiseringsstrategier, og fokuserte i stedet på å øke de fattiges evne til å dekke grunnleggende behov som mat, helse og sysselsetting. En så for seg å kunne støtte småindustri og fremme rettferdig utvikling innenfor den tradisjonelle sektor, men ønsket ikke å legge vekt på større industriell organisering (ibid).

Andre halvdel av 1980 tallet ble i større grad påvirket av ideer utenfra. Mens en tidligere hadde forsøkt å drive en selvstendig bistandspolitikk, enten ved hjelp av ideer utarbeidet gjennom forskning eller av politiske miljøer, ble bistandspolitikken på 1980-tallet mer eller mindre en refleksjon av internasjonale diskurser (Nustad, 2003):

”De statsbærende samfunnsvitenskapene mistet sin innflytelsesrike rolle på 1980-tallet. Isteden kom ideene utenfra, fra institusjoner som det Internasjonale Pengefondet og Verdensbankens kondisjonalitetsprogram.”

(Nustad, 2003:106)

Til tross for denne endringen i roller, skjøt utviklingsforskningen fart og ble etablert som en mer sentral sektor i norsk akademia. Når det gjelder Verdensbankens kondisjonalitet, betydde dette at bistandsgiveren formelt skulle kunne sette krav til mottakerlandets utforming og gjennomføring av innenrikspolitikk (Stokke, 1995a referert i Nustad, 2003). Dette ble blant annet gjennomført via strukturtilpasningsprogrammene utarbeidet av Verdensbanken. Banken sluttet å vektlegge lån til konkrete prosjekter, til fordel for direkte budsjettstøtte til fattige

land, med betingelsene (kondisjonen) om blant annet privatisering av offentlige bedrifter, avregulering av markedet og reduksjon av offentlige utgifter og tollbarrierer (Bull, 2002). Selv om disse programmene ikke var særlig populære innenfor det norske bistandsmiljøet, ble de etter hvert en del av de norske bistandsprinsippene. Norge la likevel vekt på å konsentrere seg om sider ved strukturtilpasningen som var mindre konvensjonelle, som for eksempel å rette opp igjen negative sosiale konsekvenser som ble skapt av slike program (Nustad, 2003). Stortingsmelding nr. 34 (1986-1987) omtalte strukturtilpasningene som fordelsaktige, men at de også ga alvorlige politiske og sosiale konsekvenser. Videre ble det sagt at Norge ville gå inn for at slike strukturtilpasninger skulle følges opp med økt bistand for å sikre ny vekst og styrke de sosiale konsekvenser, som særlig rammet de fattigste (ibid). Slik ser vi at 80-tallet var preget av et sterkt ønske om å fokusere på fattigdom, og hvordan de fattiges situasjon kunne lettes. Dette er trekk som vi vil finne igjen i fiskeribistandsprosjektet i Bahabalpur. Videre skal jeg kort se nærmere på noen ideer om bistand og fiskeri.

3.2 Tre typiske trekk ved norsk fiskeribistand:

- *All diskusjon om norsk fiskeribistand starter med Kerala-prosjektet*
- *Norske fiskeribistands-prosjekter tiltrekker seg ofte stor offentlig interesse*
- *Fiskeribistands-prosjekter er vanligvis sterkt faglig omstridte*

(Hersoug, 1990:1)

Disse tre utsagnene var beskrivende for hvordan diskusjonen pågikk da Norad, våren 1985, avholdt et seminar for å oppsummere 30 års virksomhet med fiskeribistand (Hersoug, 1990). Disse trekkene har delvis fulgt fiskeribistanden frem til i dag. Kerala-prosjektet representerer fremdeles starten på fiskeribistanden, og dens omstridte resultat har vært tema for mange diskusjoner, blant annet i forhold til bistandsstrategi. For eksempel er det ikke lenger ønskelig å satse på storstilt teknologioverføring (Hersoug i Salvesen, 2004), slik tilfelle var i Kerala. I stedet har nyere fiskeribistandsprosjekt konsentrert seg om forskning, utdanning og forvaltning.

I denne sammenhengen ønsker jeg å sette fokus på fiskeribistandens faglige omstridthet. Til tross for den noe negative tonen som preger dette utsagnet mener jeg at slike faglige diskusjoner, og gjerne uenigheter, er viktige for å oppnå en bredere forståelse av emnet. Selv om Norge tidlig ble engasjert i fiskeribistand, forble fattigdom i småskala fiskerisamfunn et

tema som falt utenfor utviklingseksperternes og akademias interessefelt (Béné, 2003). Fraværet av fiskerispørsmål innenfor den internasjonale fattigdomsdebatten og forskning har ført til at forenklete ideer om fattigdom og fiskeri er blitt opprettholdt, og at nye ideer som har preget fattigdomsstudier sent er blitt integrert i studier om fattigdom og fiskeri. I de videre avsnittene skal jeg se nærmere på hvordan forholdet mellom fiskeri og fattigdom bedre kan forstås, for å så trekke dette inn i forhold til fiskeribistand gjennom studiet av ”*Orissa Fisheries District Development Programme*” i de senere analysekapitlene 5 og 6.

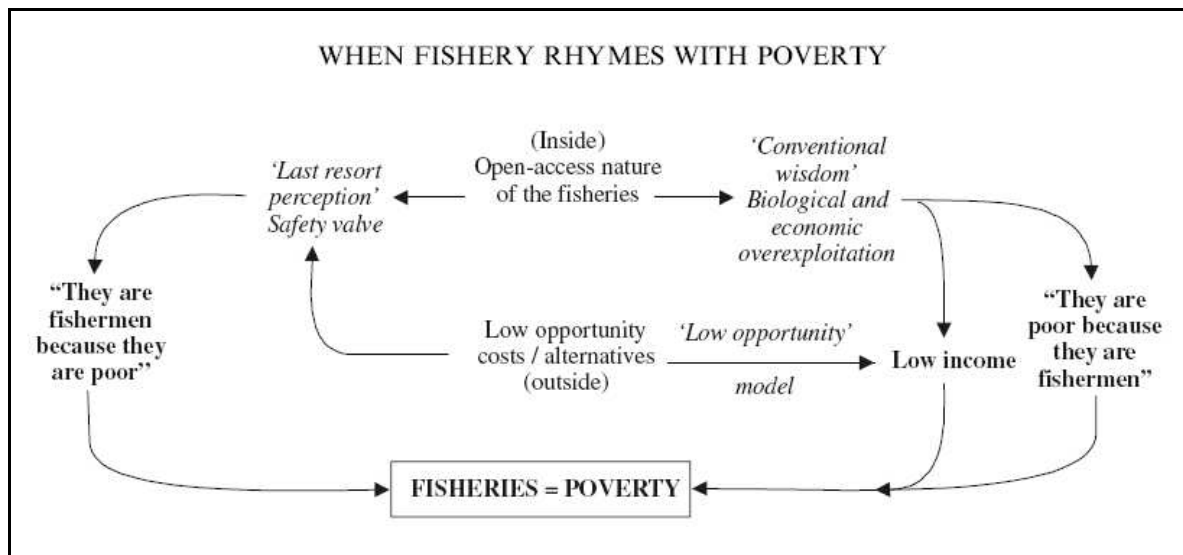
3.3 Fiskeri og fattigdom – hva er forholdet?

Studiet av fattigdom innenfor fiskerinæringen har i stor grad vært konsentrert rundt økonomiske og biologiske aspekter (F. eks. Bavinck, 2005, Béné, 2003, Béné, 2004, Béné et al., 2004, Béné and Neiland, 2003). Det vil si at det er blitt lagt vekt på elementer som produktivitet og økonomisk vekst på den ene siden, og overutnyttelse av naturressursene på den andre. Dette er aspekter som ikke må undervurderes, men som ser ut til å ha overskygget andre sider ved fiskerisektoren i fattige land. Forsøkene på å forklare forholdet mellom fattigdom og fiskeri har dermed blitt ufullstendig:

” An illustration of this lack of analytical research is the repeated misconception found in the literature between the origin of fishermen’s low income and the occurrence of poverty in fisheries”.

(Béné, 2004:63)

Dette eksemplet peker på hvordan fokus på inntekt innenfor en sektor hvor utkommet av aktiviteten er kjent for å være stor, gir begrenset rom for å stille spørsmål ved årsakene til fattigdom (ibid). Slike ideer bygger på det Béné kaller ”the old paradigm”. Dette paradigmet ser på fattigdom i fiskerisamfunn hovedsakelig knyttet til naturressurser og utnyttelsen av disse (ibid). Slik blir fattigdom i fiskerisamfunn forklart som et lineært forhold mellom fiskernes lave inntekt (pga liten fangst) og overutnyttelse av ressursene (pga åpen tilgang til ressurser). Som figur 3.1 viser resulterer dette i to hovedoppfatninger av forholdet mellom fattigdom og fiskeri: *fiskere er fattige fordi de er fiskere* og *fiskere er fiskere fordi de er fattige*. Disse to oppfatningene er to sider av samme sak, og representerer grunnpilarene i ”the old paradigm” (Béné, 2003).

Figur 3.1 Grunnpilarene som former den sirkulære logikken i “the old paradigm”, en logikk som til slutt leder til en selververvende ligning der fiskeri = fattigdom (Béné, 2003:957).

Grunnpilarene kan sies å bygge på en endogen og eksogen forklaring av årsakene til fattigdom i fiskeriet (Béné, 2003). Den første er direkte knyttet til fiskeriet, og handler om dets åpne tilgang til ressursene, noe som resulterer i at fiskeriet forblir siste utvei for de fattige. Slik blir naturressursene overutnyttet, og resultatet blir lave inntekter på grunn av liten fangst. Den eksogene forklaringen er knyttet til forhold utenfor fiskeriet, og handler hovedsakelig om at aktører blir drevet til fiskeriet på grunn av lave inntektsmuligheter ellers i samfunnet.

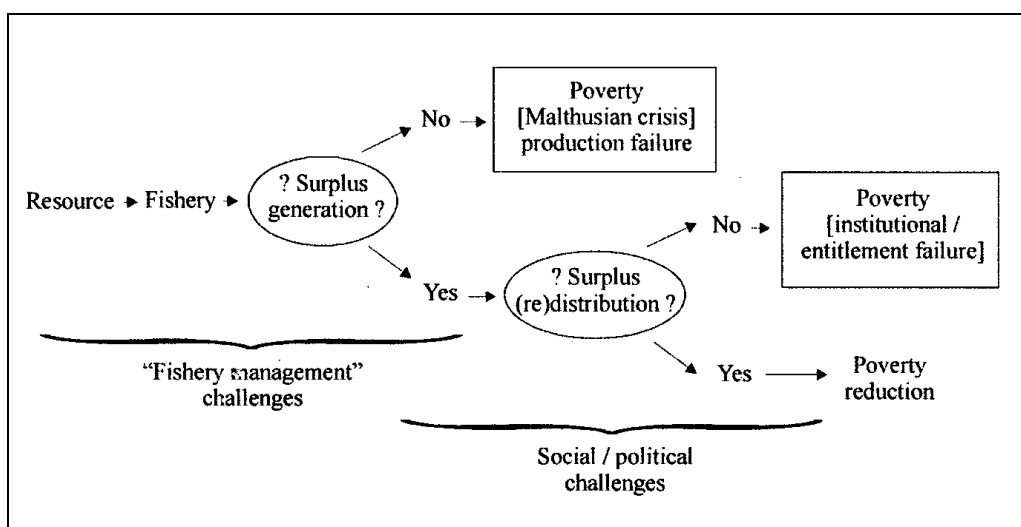
Til tross for betydningen av økonomiske og miljømessige forhold knyttet til fiskeri og fattigdom, har denne analytiske konteksten blitt for knapp for studiene av denne relasjonen. Slik vokste det frem et behov for å oppta en multidimensjonal tilnærming, og for å løsrive seg fra det gamle paradigme (Béné, 2003). Det nye analytiske rammeverket som Béné (2003) dermed etterlyser er forbundet til andre disipliners fremgang i studiene av fattigdom. Disse studiene har blant annet rettet oppmerksomhet mot kompleksiteten som fattigdom bringer med seg. Fattigdom blir sett på som et fenomen som ikke kan studeres ut i fra ensidige faktorer som for eksempel inntekt og økonomi. Det er andre faktorer som må taes i betraktning, som graden av utdanning, sosial ekskludering, tilgang på ressurser, politisk avmakt og så videre (Béné, 2003).

Et tidlig bidrag til denne tanken kom fra økonomen Amartya Sen som i sin analyse av fattigdom vektla den faktiske tilgangen som mennesker har til naturressurser (Sen, 1981).

Sosiale aktørers tilgang til ressurser styres først og fremst av deres posisjon i samfunnet, og for det andre ut fra de gjeldende sosiale institusjoner (Béné, 2003). Selv om det gamle paradigmet kommer med et viktig bidrag når det gjelder fokuset på overfiske og naturressursenes begrensninger, er det nødvendig å se på betydningen av de sosiale, kulturelle og politiske forhold som *former* forholdet mellom fattige mennesker og naturressurser (Béné, 2003). En måte å se nærmere på disse forholdene er å trekke frem de sosiale strukturene eller institusjonene som regulerer de fattiges forhold til fiskeriressursene, samt deres forhold til andre aktører i samfunnet. For å vise institusjonens rolle vil jeg i det neste avsnitt presentere en enkel modell som illustrer dette.

3.3.1 En modell for å identifisere typer fattigdom i fiskerisamfunn

Som vi har sett er fattigdom i fiskerisamfunn et like komplekst og sammensatt fenomen som i andre tilfeller av fattigdom. Særlig fordi det nå er klart at det til tross for at fiskeriet går i overskudd så er fattigdom en realitet i mange fiskerisamfunn (Béné et al., 2004). Dermed kan en av de viktigste årsakene til fattigdom ligge i det som Béné et. al. (2004) kaller ”institution mis-functioning”. Dette handler om at noen aktører mangler tilgang på naturressurser på grunn av manglende fordeling av godene (enten i form av ressurser eller fortjeneste), noe som skyldes visse institusjonelle strukturer. På den ene siden er spørsmålet om ressursmengde, og på den andre siden er fordelingen og tilgangen på ressursene. Modellen i figur 3.2 illustrerer dette.

Figur 3.2 Et analytisk rammeverk for å identifisere fattigdom i fiskerisamfunn (Béné et al., 2004:85)

Modellen kan brukes som en analytisk ramme for å bedre forstå forholdet mellom fattigdom og fiskeri. Modellen tar utgangspunkt i faktorene som det gamle paradigmet legger vekt på, men som figuren viser, er det flere ledd som må tas i betraktning for å forstå årsaken til fattigdom i fiskerisamfunn. Det første spørsmålet er om fiskeriet danner nok overskudd. Hvor dette ikke er tilfelle vil medlemmene av fiskerihushold ikke få nok fortjeneste fra fiskeriaktiviteter til å dekke de grunnleggende behovene (Béné et al., 2004). Denne formen for fattigdom blir kalt ”production failure poverty” og er representert av den første firkantede boksen i figuren. Denne formen for fattigdom anses å være resultat av enten teknologiske og/eller begrensede økonomiske ressurser eller økologiske kriser (ibid). Fiskeriforvaltningsvitenskapen har siden slutten av det 18. århundret rettet oppmerksomheten mot dette første leddet, og slik konsentrert seg om teknologiske og økonomiske intervensjoner:

”Under this [fishery] “management” approach the challenge is to find the “optimal” trade-off between the economic/technological and ecological constraints imposed by the interaction between the resources and markets, so that both the economical and biological viabilities of fisheries are maintained.”

(Béné et al., 2004:85)

Slik ser vi at for denne tilnærmingen er et godt forvaltet fiskeri et fiskeri som gir fortjeneste uten å sette naturressurser i fare. Disse tankene er tilknyttet det gamle paradigme hvor fattigdom først og fremst ses som konsekvens av overutnyttelse av naturressursene. Modellen viser at det er nødvendig å bevege seg videre fra denne tanken, og ta andre elementer i betraktning for å forstå årsaken til fattigdom. Selv om fiskeriresursene er velforvaltet og det skapes fortjeneste, betyr ikke dette at fortjenesten blir fordelt i samfunnet. Gode økonomiske og miljømessige forhold er nødvendig, men ikke nok for å redusere omfanget av fattigdom (Béné et al., 2004). Som det kommer frem av modellen er det nødvendig at fiskerigodene blir fordelt blant aktørene i samfunnet, enten direkte eller indirekte. Det er i dette leddet at de institusjonelle forhold spiller en sentral rolle, fordi disse legger grunnlaget for distribueringsprinsippene i et samfunn. Når godene ikke blir fordelt, og noen aktører mangler tilgang til ressursene blir konsekvensen fattigdom eller ”institutional/entitlement failure” slik det kommer fram av figuren. Dette vil si at de sosio-institusjonelle mekanismene som er med og virker inn på hvordan godene blir fordelt i samfunnet svikter. På denne måten ser vi at institusjoner kan spille en avgjørende rolle i aktørenes tilgang på ressursene.

Béné et.al (2004) ser på eksistensen av noen distribueringsmekanismer som en forutsetning for at fortjenesten blir fordelt i samfunnet. I et samfunn med fravær av slike mekanismer vil fortjenesten av fiskeriet akkumuleres hos noen få, gjerne hos de med mye makt og rikdom (ibid). Slik ser vi at forholdet mellom fattigdom og fiskeri ikke bare åpner for utfordringer innen fiskeriforvaltningen, men også innenfor de sosiale og politiske arenaer. Videre vil jeg kort ta for meg institusjonens rolle for å forstå forholdet mellom aktørene i samfunnet, og deres forhold til naturressursene.

3.3.2 Institusjoner

Forholdet mellom mennesker, og mennesker og ressurser blir regulert av regler og prinsipper i et samfunn. Disse styrer de felles handlingene og det vi kaller for institusjoner. Institusjoner kan defineres som *“sets of rules describing and prescribing human actions”* (Agrawal and Gibson, 1999:638) eller som *“regularized patterns of behaviour between individuals and groups in society”* (Mearns, 1995a, p. 103 in Leach et al., 1999). Definisjonene viser til institusjoner som regulator for handling i et samfunn, og slik kan de også oppfattes som *“spillereglene”* som leder menneskelig atferd (Vågenes, 2004). Ved å bruke institusjonsperspektivet er det dermed mulig å komme nærmere en forståelse av de faktorene som former relasjonen mellom folk i et samfunn, samt deres forhold til naturressursene.

Institusjoner regulerer tilgang (entitlements) til – og kontroll (endowments) over naturressursene. Tilgang på naturressurser fremmer aktørenes muligheter (capabilities), som handler om hva folk kan gjøre eller være med den tilgangen de har til naturressursene (Leach et al., 1999). Disse tre forholdene, tilgang, kontroll, og muligheter vil variere mellom hushold og familier, hvor noen, av ulike årsaker vil stille bedre enn andre. Institusjoner virker regulerende på disse tre forholdene og for sosial handlig, men blir også formet gjennom en kontinuerlig forhandling mellom aktører i et samfunn:

.

“... see institutions as part of a constant process of negotiation that involves power and conflict interests within communities, and between their members and other actors.”

(Mehta et al., 2001:3)

En institusjonell fokus vil bidra til å trekke frem maktrelasjoner i et samfunn, fordi perspektivet ser på tilgang til ressurser som et resultat av forhandlinger blant aktørene i et

samfunn (Leach et al., 1999). Slik handler institusjoner ikke bare om faste moralske regler omgjort til lov (ibid), men om holdninger og sedvaner som leder den sosiale atferd. Institusjoner dannes over lengre tid, og vil være farget av normer og holdninger knyttet til tradisjon og sosioøkonomiske forhold. På denne måten vil institusjonene ikke bare være formet ulikt fra samfunn til samfunn, men også innenfor en og samme samfunnsgruppe. Institusjoner kan både være formelle og uformelle (Agrawal and Gibson, 1999).

Som vi har sett tidligere spiller institusjonsperspektivet en sentral rolle i menneskes tilgang på fiskeriressursene og hvordan godene i fiskerisamfunn blir fordelt. Ved å studere regulatoren for handling i Bahabalpur kan vi få kunnskap om reglene og ideene som den sosiale atferden bygger på. Slik vil det være mulig å komme nærmere en forståelse av de sosiale prosessene som former forholdet mellom fiskeri og fattigdom. Institusjoner kan være grunnlaget for faktorer som setter begrensninger for noen aktører, disse faktorene kan utspille seg gjennom ulike diskrimineringsprosesser (Béné, 2003) som vi skal se nærmere på.

3.3.3 Diskrimineringsprosesser

Béné (2003) presenterer fire diskrimineringsprosesser: sosial marginalisering, økonomisk ekskludering, klasseutnyttelse, og politisk avmakt (disempowerment). I studien av forholdet mellom aktørene i Bahabalpur vises flere av disse gjennom menneskenes handlinger. *Sosial marginalisering* handler først og fremst om at noen grupper i samfunnet blir nektet tilgang til ressurser, varer eller tjenester på grunnlag av sosiale kriterier som kaste, kjønn eller etnisk opprinnelse (Béné, 2003). Når det gjelder *økonomisk ekskludering*, handler ekskludering på samme måte som sosial marginalisering, om at noen aktører ikke får tilgang til ressursene, men i dette tilfelle gjennom økonomiske kriterier. Da blir noen aktører utestengt fra økonomiske aktiviteter på grunn av deres manglende tilgang på finansiell grunnlag for å skaffe seg nødvendig kapital til å gå inn i bestemte aktiviteter (ibid). Som i andre økonomiske aktiviteter krever fiske en grad av investering fra aktørens side. Videre, når det gjelder *klasseutnyttelse (class exploitation)*, stammer denne tanken fra det marxistiske konseptet om klassekamp, hvor en høyere klasse drar nytte av arbeiderne fra en lavere klasse. Utnyttelse skiller seg fra marginalisering og ekskludering ved at det gjelder tilfeller hvor de fattige faktisk er inkludert i de økonomiske aktivitetene (ibid). Den siste diskrimineringsformen jeg vil ta for meg her gjelder *politisk avmakt (disempowerment)*. Dette konseptet er noe mer vanskelig å definere, og det er kommet mange bidrag til hvordan dette kan gjøres. I denne

sammenhengen jeg vil se på politisk avmakt som en situasjon hvor visse grupper er ”utestengt” fra deltagelse og/eller beslutningsprosesser, noe som i sin tur fører til dårlige muligheter for å kontrollere tilgangen til ressursene (ibid). Skjeve maktforhold ligger til grunn denne prosessen, og kan i verste fall lede til total stopp av tilgangen på ressursene.

Vi har nå sett på de elementene som er med og former forholdet mellom fiskeri og fattigdom, videre vil jeg ta fatt i spørsmålet om teknologiutvikling, da dette er en sentral tema i studien av *Orissa Fisheries District Development Programme*, og dets virkninger i Bahabalpur.

3.4 Teknologisystem og kontekst

Teknologioverføring og teknologiutvikling har vært sentrale deler av bistand fra Nord til Sør de siste 50 årene, både i små og stor skala. Ved å henvise til en positiv korrelasjon mellom teknologisk utvikling og økonomisk vekst, har teknologi blitt sett på som en grunnleggende forutsetning og drivkraft for samfunnsendring (Fløysand, 1996).

Mye av den tidlige forskningen innenfor temaet bar preg av ideer om at vestlig teknologi ga positive konsekvenser for samfunnsutviklingen i fattige land. Teknologioverføring fra vesten ble dermed en sentral strategi for å løse fattigdomsproblemer i underutviklede land (ibid). Selv om en etter hvert innså at resultatene av slike overføringer var blandede, ble fokuset på analysen av teknologisystemene rettet mot å vise hva teknologien kunne gjøre for utvikling og hvordan det virket på samfunnet. Fløysand (1994 og 1996) mener at dette har resultert i at teknologi er blitt den forklarende faktoren, og trekker frem betydningen av at også teknologi må forklares i studiene av teknologioverføring. På denne vil en åpne for at diskusjonen omkring interaksjonen mellom vestlig teknologi og mottakersamfunn går videre fra kun å gjelde teknologiens universelle virkninger (Fløysand, 1996). En slik overgang innebærer en konstruktivistisk tilnærming der teknologi defineres som en sosial konstruksjon. Slik blir det åpnet for en kontekstuell forståelse av en teknologipraksis der relasjonen samfunn – teknologi betraktes som dynamisk og dialektisk (ibid). Jeg skal videre se på en modell som illustrerer dette forholdet.

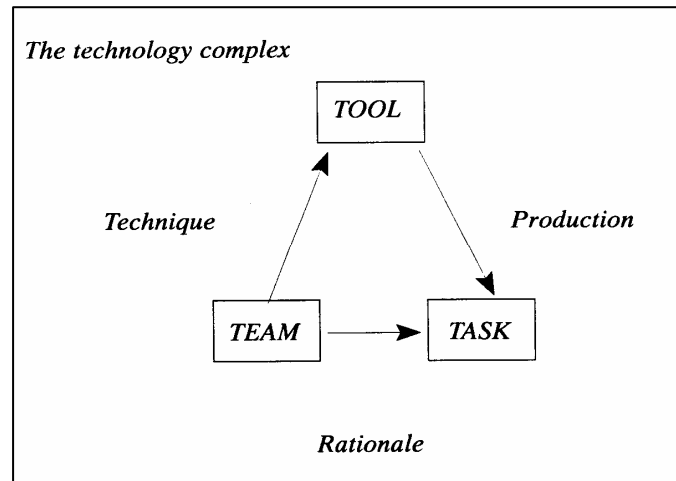
3.4.1 Teknologikomplekset

Analyser av teknologisystemer har som vi har sett, brukt teknologien som forklarende faktor, og dermed lagt vekt på årsak – virkning sammenhenger. Grunnen til dette er at teknologi i stor grad er blitt behandlet som artefakt eller gjenstand (Aase, 1991). Dermed er det ikke vært rom for en diskusjon som griper om mer enn teknologiens virkninger. Slik har spørsmål om hvordan teknologien blir til, og hvordan relasjonen mellom samfunn-og teknologi fungerer, blitt oversett.

Aases (1991) teknologimodell griper fatt i dette. Ved å legge vekt på forholdet mellom kunnskapsbesittende aktører (team), verktøy (tool) og oppgaver (task) i sin betraktning av teknologi viser han til teknologi som et relasjonelt begrep. I teknologikompleksmodellen som han presenterer, og i mitt videre arbeid, blir teknologi oppfattet ut i fra følgende definisjon:

*” Here, ‘technology’ shall be defined as the process whereby **teams** operate **tools** to solve certain **tasks**. ”*
(Aase, 1991:130)

Definisjonen viser til et mer helhetlig og utfyllende bilde av hva teknologi handler om. Teknologi er noe mer enn et materielt objekt som kan brukes til for eksempel å øke ytelsen i et fiskerifartøy. Uten mennesker til å håndtere det materielle objektet er ikke objektet et verktøy (tool). Verktøy er dermed et relasjonelt begrep som ikke gir mening uten at det er knyttet mennesker til (Aase, 1991). For at et materielt objekt skal være et verktøy må det være brukelig for noen (team), og det må utføre bestemte oppgaver (tasks). For eksempel vil en båtmotor ikke være til hjelp for en fisker som ikke eier et fartøy, og dermed kan ikke motoren sies å være et verktøy for vedkommende. Derimot vil den kanskje være et verktøy for en fisker som har et fartøy. Men hvis vedkommende ikke vet hvordan motoren håndteres vil objektet igjen være verdiløst, og ikke et verktøy for personen. Slik ser vi at for at et objekt skal være (a) et verktøy, og del av en teknologi må det, for det første knyttes til (b) en oppgave, som i dette tilfelle er mekanisert kraft som kan få en båt til bevege seg. For det andre til (c) et team, som i dette tilfelle er fiskeren. Slik ser vi at teknologi handler om Team, Verktøy, og Oppgave, og om forholdet mellom disse elementene (Aase, 1991). Dette teknologikomplekset blir illustrert i figur 3.3.

Figur 3.3 Teknologikomplekset (Aase, 1991:131)

Team – Verktøy – Oppgave og forholdet mellom disse

Modellen i figur 3.3 viser at teknologi er en prosess som foregår når det er en relasjon mellom hovedelementene team, verktøy og oppgave. Vi skal se nærmere på disse elementene og forholdet mellom dem. Team handler om menneskene involvert i prosessen, det kan være en enkeltperson, som for eksempel en fisker, til en større gruppe mennesker som for eksempel mannskapet på en fiskebåt. Team blir av Aase (1991) karakterisert av (a) antall mennesker involvert, (b) av strukturkompleksiteten som peker på de typer statuser og sosiale relasjoner som er representert, (c) av ulike regler for rekruttering, (d) av maktfordelingsprinsipper, og (e) av et system som både gir kritiske vurderinger og anerkjennelse. Dette er variabler som kan variere på tvers av kulturer og teknologiske system.

Verktøyelementet kan forstås bedre ved å se nærmere på dets fleksibilitets- og kompleksitetsvariabler (Olsen, 1989 referert i Aase, 1991). Med verktøyets fleksibilitet menes det graden av verktøyets spesialisering. Et verktøy kan være høyt spesialisert, som for eksempel en potetkreller, eller lavt spesialisert som en kniv. Kompleksiteten er betinget av kravene verktøyet setter til brukeren.

Forholdet mellom verktøy og team blir som vi ser ut i fra figur 3.3, kalt teknikk. Dette forholdet handler om hvordan teamet bruker verktøyene, det vil si hvilken teknikk som blir brukt. Dette kan videre operasjonaliseres ved å skille mellom teknikk som kompetanse og teknikk som egenskap. Det førstnevnte kan læres teoretisk, mens det andre kan utvikles gjennom trening (Olsen, 1989 referert i Aase, 1991).

Oppgaven er målet som skal nås av teamet ved bruken av verktøyet. Den strategiske gjennomføringen av oppgaven er selve dynamikken i det teknologiske systemet (Aase, 1991). En teknologi kan ha ulike oppgaver. Det kan for eksempel dreie seg om en *produktiv oppgave*, det vil si at det skal produseres mer og/eller bedre produkter enn med gamle teknologier. Det kan dreie seg om en *økonomisk oppgave*, det vil si at teknologien skal være økonomisk bærekraftig for teamet. En annen type oppgave kan være en *miljøoppgave*, som å forebygge miljøskader og utrydning av truede arter, eller en *sosial oppgave* som å bedre fordelingen av goder, som for eksempel lønninger mellom kvinner og menn. Det kan også dreie seg om en *politisk målsetting*, som maktfordeling og innflytelse på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Til slutt kan det også handle om en *kulturell oppgave* der teknologien og dets produkter blir tilpasset lokale forhold, tabuer, verdisystemer og kulturell kunnskap. Dette er eksempler på ulike oppgaver eller målsettinger for et teknologisystem. Det er vanlig at bare en eller et par av oppgavene blir tilstrebet. Det er i denne sammenhengen viktig å nevne at ved siden av disse intenderte oppgavene vil det også oppstå noen som ikke er det. Det vil si at visse oppgaver vil være uintenderte konsekvenser av andre oppgaver. Slike konsekvenser kan ha både positive og negative virkninger for ulike grupper utenfor teknologisystemet (Aase, 1991).

Forholdet mellom verktøy og oppgave viser til hvordan oppgaver blir løst ved bruken av verktøy. Denne relasjonen blir dermed kalt produksjon (ibid). Produksjon er prosessen frem til det endelige produktet som er målet eller selve oppgaven med teknologien.

Det siste forholdet som må forklares er det mellom team og oppgave. Temaet vil gjennom bruken av verktøy bringe frem visse tjenester eller goder, som nettopp er dets hensikt. Det handler om hensikten (*rationale*) teamet har for å nå visse mål gjennom bruken av verktøyene (Aase, 1991).

3.4.2 Teknologioverføring

Som vi har sett handler teknologi om Team - Verktøy – Oppgave, og forholdet mellom disse elementene. Ved å legge vekt på dette forholdet viser teknologikompleksmodellen at når en teknologi blir overført fra et sted til et annet, så vil alle elementene det består av også bli overført. Aase (1991) understreker at svært mange overføringer av teknologi har vært mislykket, og spør seg om årsaken kan være at det er lagt for mye vekt på kun ett element.

Verktøy-delen har vært en svært sentral del av teknologioverføringen, mens nødvendigheten av å inkludere team og oppgave i en slik prosess er blitt oversett. Videre poengterer Aase:

” Successful technology transfer is conditioned by adaptation of the total technology complex to local circumstances in the recipient area, and not only by functioning of the tool – the machine, the fertilizer, or whatever the tool element may be ”

(Aase1991:133)

Overføring av teknologi handler dermed ikke bare om overføring av verktøy, men også av team og oppgaver. Disse tre elementene er integrert i selve teknologien, og teknologioverføringen innebærer at alle tre blir overført fra et sosialt system til et annet (Aase, 1991). Når det gjelder overføring av et team så betyr ikke dette at menneskene skal overføres fra et sted til et annet, men at kunnskapen de besitter overføres. Det kan være kunnskap om teamets organisering, størrelse, kompetanse og ferdigheter. Videre kan overføring av verktøy foregå enten ved at de materielle objektene blir fysisk fraktet fra et sted til et annet, eller ved at mottakerne av teknologien lærer å produsere verktøyet selv (ibid). Kunnskap om verktøyets intenderte og uintenderte oppgaver må også overføres.

Fløysand (1996) mener at modellen åpner for en helhetlig analyse av teknologi, teknologioverføringsprosesser, og for testing av hypoteser og teorier. I min studie vil jeg bruke denne modellen for å analysere hva teknologiutviklingen av en rekke fasiliteter har betydd for målgruppene i Bahabalpur.

3.5 De etterlyste strukturene i den sosiale konstruksjonen av teknologi

Som vi har sett, er det nødvendig å gi teknologi en kontekstuell ramme for å kunne snakke om hvordan teknologi virker på et sted. Ideen om den sosiale konstruksjonen av teknologi er sentral i studiene av teknologisk overføring og utvikling, i det den legger vekt på relasjonen mellom teknologi og samfunn. Denne teknologitilnærmingen er dermed et viktig utgangspunkt for analyse av teknologi i samfunnsstudier. Etter at arbeidet til Pich og Bijker (1984) la grunnlaget for ”the sosial construction of technology” (SCOT), er det kommet en rekke bidrag til hvordan slike studier kan gjennomføres (Klein and Kleiman, 2002). Nyere arbeid, blant annet utført av Klein og Kleinman (2002), har rettet kritikk mot SCOT for å ha konsentrert seg om aktørsentrerte studier, og slik kommet med begrensede bidrag til hvordan

sosiale strukturer kan spille en avgjørende rolle i studiene av teknologiutvikling. Slik blir større fokus på strukturer etterlyst, noe jeg også ønsker å ta opp her.

SCOT sitt konseptuelle rammeverk består hovedsakelig av fire komponenter. Klein og Kleinman (2002) beskriver disse slik: Den første handler om at teknologisk design er en åpen prosess som kan produsere ulike resultat på grunnlag av de sosiale forhold. Den andre komponenten handler om at teknologisk design ikke opphører fordi artefaktet⁵ fungerer, men fordi de relevante sosiale gruppene godtar hvordan den virker. Den tredje komponenten handler om at designprosessen avsluttes når konflikter og uenigheter er løst, og artefaktet ikke lenger kan utforme seg som et problem for de relevante gruppene. Den fjerde og siste komponenten tar for seg nødvendigheten av å anerkjenne det bredere sosio-kulturelle og politiske miljøet hvor artefaktutvikling finner sted. Det er dette forsøket på å fokusere på et bredere kontekst at SCOT har fått størsteparten av kritikken. Kritikken går som sagt hovedsakelig ut på at tilnærmingen er for aktørfokusert, og overser strukturene som er med og former forholdet mellom aktørene:

”The background conditions of group interactions, such as their relations to each other, the rules ordering their interactions, and factors contributing to differences in their power, remain largely invisible”

(Klein and Kleiman, 2002:30)

Denne kritikken treffer et viktig poeng som vi allerede har vært inne på: betydningen av de institusjonelle strukturene som er med og former forholdet mellom aktørene. På samme måte som institusjoner spiller en sentral rolle i studiene av fattigdom og fiskeri, kan de komme med et viktig bidrag i studier av teknologi. I Aase (1991) sin modell av teknologikomplekset er han inne på strukturkompleksiteten som karakteriserer aktørene i et team, og hvordan disse strukturene har betydning for de ulike statusene og sosiale relasjonene. I denne sammenhengen mener jeg en videreføring av dette fokuset vil tjene analysen av teknologi i samfunnsstudier.

Til tross for at Klein and Kleimans (2002) kritikk av SCOT og deres institusjonsperspektiv bygger på et organisasjonsvitenskapelig utgangspunkt, så rører de ved mitt argument om

⁵ Artefaktbegrepet tilsvarer Aase (1991) sitt begrep om verktøy.

større fokus på institusjonene. Særlig to punkt ved denne kritikken; (a) det teknologiske rammeverket og (b) bredere sosial kontekst, tror jeg kan bidra til en videre utvikling av en konstruktivistisk tilnærming av teknologi. Når det gjelder det første punktet, så blir strukturene innenfor hvor teknologisk utvikling finner sted etterlyst. På denne måten blir betydningen av de institusjonaliserte sosiale verdier som former komponentene til et teknologisk rammeverk satt i fokus (Klein and Kleiman, 2002). Teknologikompleksmodellen til Aase (1991) kan ses som et rammeverk for teknologi, hvor de ulike elementene som teknologi består av blir forklart, og forholdet mellom disse kommer frem. I denne sammenhengen kunne det vært nyttig å integrere institusjonsperspektivet, fordi det representerer strukturene som former komponentene i teknologikomplekset, og særlig teamet. Når det gjelder bredere sosial kontekst, er dette et avgjørende punkt for å vite hvordan de ulike grupper eller aktører er situert i en ”*structural matrix*” (ibid), som for eksempel kastesystemet. Slik vil en kunne få nærmere kunnskap om maktforhold mellom aktørene, og hvilke ressurser de har til å være med og forme teknologien.

I den videre studien av Bahabalpur fiskeriet og teknologiutviklingen der, vil jeg fokusere på institusjonene. På denne måten vil jeg trekke frem betydningen av institusjoner som sentrale strukturer både i forhold til hvordan fattigdom arter seg i fiskerisamfunn, og for hvordan teknologiutvikling bedre kan forstås for å nå bestemte målgrupper.

3.5 Kapittel oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for de teoretiske tilnærmingene som vil stå sentralt i diskusjonen av studiens problemstillinger. Kapitlet kan hovedsakelig deles i to, der spørsmål om forholdet mellom fiskeri og fattigdom tas i betraktning i første del, mens det i andre delen har vært fokus på teknologi og teknologiutvikling. For å sette det teoretiske grunnlaget i kontekst i forhold til *Orissa Fisheries District Development Programme*, har jeg innledningsvis kort plassert prosjektet innenfor den gjeldende utviklingsdiskursen på 80-tallet, både nasjonalt og internasjonalt.

Når det gjelder fiskeri og fattigdom har jeg forsøkt å belyse betydningen av et utvidet analytisk rammeverk for å studere dette forholdet. Ved å ta i bruk institusjonsperspektivet er det mulig å gå bort fra forklaringer som bygger på økonomiske og miljømessige forhold. Til tross for at dette er to betydningsfulle faktorer, er det ikke nok å fokusere på disse for å forstå fattigdommen i fiskeriet. En måte å komme nærmere en slik forståelse på er å ta i betraktning

de faktorene som former forholdet mellom mennesker og ressurser på stedet. Ved å studere institusjonene vil vi også få et innblikk i de ”spillereglene” som styrer aktørene og forholdet dem imellom, slik er det mulig å avdekke visse diskrimineringsprinsipper som kan være med å opprettholde fattigdommen.

Videre, den valgte teknologiske tilnærmingen bygger på et konstruktivistisk epistemologisk grunnlag, hvor kunnskap anses som sosial konstruert (Fløysand, 1996). Slik er det vist at teknologioverføring ikke bare handler om overføring av et verktøy, men av elementene som teknologien består av; team, verktøy og oppgaven. Videre har jeg også argumentert for utvidet fokus på det institusjonelle perspektivet, fordi jeg mener en dypere forståelse av strukturene som former teknologielementene vil tjene denne tilnærmingen.

Kapittel 4: Metode og metodologi

Valget av teorier og forskningsspørsmål er med å legge rammen for metodologien som skal anvendes, og legges til grunn for metodene som brukes i et forskningsopplegg. Samtidig er det nødvendig med et godt utarbeidet forskningsdesign for å kunne teste teorier og svare på studiets forskningsspørsmål (Murray and Overton, 2003). Forskningsdesignet sier noe om *hva* forskeren vil fokusere på, *hvem* som er de aktuelle informanter, *hvor* undersøkelsen skal utføres og *hvordan* (Thagaard, 2003). Grunnlaget for hvordan disse spørsmål svares ligger i forskerens epistemologiske og ontologiske utgangspunkt, noe som også ligger til grunn for valg av metoder. I dette kapittelet skal vi se at utformingen av et forskningsdesign er en prosess i stadig endring og utvikling. Det er mange valg som må tas, og mange utfordringer som dukker opp underveis, både før, under og etter feltarbeidet. Innledningsvis vil jeg ta opp noen spørsmål knyttet til feltarbeid i en utviklingskontekst, og i fremmed kultur. Videre vil jeg presentere metodene for dataproduksjonen, for å så til slutt se nærmere på hvordan fortlokningen av data har funnet sted.

4.1 Feltarbeid i utviklingskontekst

Til tross for at India er blant de raskest voksende økonomiene i verden, er landet fremdeles preget av ujevn utvikling. Fattigdom dominerer særlig de rurale regionene, og det er denne siden av India jeg fikk innblikk i under mitt feltarbeid. Derfor vil jeg kort si noe om feltarbeid i utviklingskontekst.

Siden tidlig på 80-tallet har geografer, antropologer og andre som driver forskningsarbeid i utviklingskontekst blitt utfordret med spørsmålet om hvorvidt det er etisk forsvarlig å gjennomføre slike studier (Scheyvens and Storey, 2003). Dette spørsmålet handler ikke bare om *hvordan* feltarbeid blant fattige mennesker kan gjennomføres, men setter fokus på maktforhold som slike studier reflekterer. Dette er et debattert tema som henger sammen med kritikken som utviklingsstudier har mottatt de siste 20 årene. Særlig har det vært fokus på hvordan utviklingsdiskursen er blitt konstruert til å legitimere de vestlige ekspertenes meninger foran de lokale (Escobar, 1995). Et spørsmål som representerer debatten, både i

teoretisk og metodisk sammenheng, illustreres godt av England (1994 i Scheyvens and Storey, 2003:2)

”Can we incorporate the voices of “others” without colonizing them in a manner that reinforces patterns of domination?”

Dette temaet er etter min mening fremdeles svært aktuelt, da slike spørsmål er med på å sette fokus på forskeres rolle og ansvaret som studier i utviklingskontekst medfører. For øvrig har reaksjonene på denne legitimitetskrise vært blandede. Mens noen har svart med å forlate utviklingsforskningen, har andre inntatt en relativistisk holding som støtter ideer om at kun ”insidere” kan studere og forstå den sosiale realiteten som preger ”deres” samfunn (Scheyvens and Storey, 2003). Til tross for disse to mer eller mindre ekstreme resultatene av kritikken, har de kritiske spørsmålene som er stilt ved feltarbeid i utviklingskontekst bidratt til konstruktiv debatt og refleksjon over temaet. En har beveget seg videre fra positivistiske antagelser om forskerens nøytrale rolle, til å sette fokus på hvordan ens egen person, posisjonering og forhold til informanter påvirker forskningsprosessen (ibid). Som sagt handler dette ikke bare om hvordan feltarbeidet utføres, men om hvorvidt slike typer feltarbeid er med å reprodusere gamle maktmønstre. Ved å være bevisst på min egen rolle, håper jeg at jeg har klart å gjennomføre et feltarbeid som i størst mulig grad kan fungere som et talerør for de fattige i Bahabalpur, og ikke virke utnyttende.

4.2 Feltarbeid i fremmed kultur

Det faktum at feltarbeidet mitt kom til å foregå i et fremmed kultur i Østen passet bra, da jeg ut i fra min latin amerikanske bakgrunn ønsket meg til et sted hvor dette ikke kom så tydelig frem. Å dra til India på feltarbeid betydde på mange måter en ny start, ikke bare var dette et ukjent og nytt sted for meg, men metodisk sett ville det også gi meg en start med ”blanke ark”. Selv om enhver forsker bærer med seg sine egne ideer og forestillinger om verden, så åpner forankringen utenfor kulturen som studeres for et mer distansert perspektiv (Thagaard, 2003). Slik ville jeg se Bahabalpur og utviklingsprosjektet med andre øyner enn hvis jeg hadde vært oppvokst der, eller hvis jeg for eksempel hadde vært involvert i prosjektet tidligere. Å være en utenforstående gir dessuten rom til å stille spørsmål ved det mange informanter ville tatt for gitt (ibid). Å stille med ”blanke ark” betyr ikke at man er tom for egne forestillinger og at distansen som skapes former objektiv kunnskap, men at man som

utenforstående lettere vil kunne se og artikulere det underforståtte (Paulgaard, 1997). Objektiv kunnskap bør etter min mening ses i lys av hvordan ens egen rolle som forsker påvirker dataproduksjonen, og slik hvordan kunnskap formes (situert kunnskap).

Når det gjelder å stille som fremmed på et nytt sted, krever dette at en setter seg inn i visse normer og regler, og at en skaffer seg noe forkunnskap om stedet og det man skal studere. Å se nærmere på langtidsvirkningene av Norads bistandsprosjekt i Orissa innebar mange uvissheter til å begynne med, både teoretisk og metodisk. Jeg visste lite om feltområdet mitt, og på de 13 årene som hadde gått siden prosjektet ble avsluttet kunne mye ha skjedd i den lille fiskerilandsbyen ved Bengalbukten. For eksempel var det uvisst hvilke effekter flodbølgen som rammet sørøst-Asia i desember 2004 hadde hatt på området. Det var også vanskelig å vite hvorvidt Norads innsats i området hadde gitt virkninger, og hvorvidt det var noe å studere i det hele tatt. Jeg innså tidlig i utformingen av forskningsdesignet at mine studier i sterk grad kom til å være preget av det Wadel (1991) kaller runddansen mellom teori, metode og data. Siden jeg ikke hadde mulighet til å dra på et for-feltarbeid, noe som ville gitt meg et bilde av situasjonen i området, prøve jeg å sette meg i stedets forhold gjennom rapporter, media og litteratur som omhandlet både stedet, generell bistand, selve prosjektet og ikke minst kulturen.

4.3 Dataproduksjon og metodene

Selv om kvalitativ og kvantitativ metode bygger på ulik forskningslogikk (Thagaard, 2003), og det ofte trekkes et klart skille mellom disse metodene, så er ikke forskjellene absolutte (ibid). Metodene gir ulike typer data, men vil i mange tilfeller virke utfyllende på hverandre. Derfor kan det være fordelaktig å kombinere dem. Dette kalles triangulering, og kan skje på ulike nivå. I min søken etter informasjon måtte jeg ty til litt blandede metoder. Først og fremst var det nødvendig å systematisere og få oversikt over trendene som preget feltområdet. I den forbindelse vil vi se at jeg blant annet gjennomførte husholdsintervjuer, som delvis bygger på kvantitativ og kvalitativ metode. Videre blir de ulike metodene som er brukt i de ulike fasene av dataproduksjonen presentert.

4.3.1 Forberedelsene før feltarbeidet: Skriftelige kilder og valg av metoder

Skriftelige kilder spilte en viktig rolle i anskaffelsen av forkunnskap om temaet jeg skulle studere. Særlig viktige var den sosioøkonomiske analysen gjort i forkant av prosjektet, og

evalueringen som ble gjort kort tid etter avslutningen. Grunnlaget for den førstnevnte var en rekke husholdsintervjuer, som også var til stor hjelp når jeg skulle ta stilling til hvilke metoder jeg skulle bruke i felt. I kvalitative studier, hvor forskeren er i felt benyttes observasjon og/eller intervju og det finnes ulike måter å gjøre dette på (Thagaard, 2003). Jeg valgte å gå gjennom husholdintervjuguiden fra den sosioøkonomiske analysen (Aase, 1986), og utformet videre min egen guide (vedlegg 1) med noen av de samme spørsmålene, og med noen nye som belyste problemstillingen min. På denne måten håpet jeg å kunne danne meg et bilde over hva lokalbefolkningen i Bahabalpur, og særlig i Gujricalicuta, syntes om prosjektet, og hvilke fordeler (benefits) de hadde fått av det. Ved å bruke noen av de samme spørsmålene fra de gamle husholdintervjuene ble det også lagt et grunnlag for senere å sammenligne data.

I rapportene var det flere bilder som kunne brukes under samtaler med de lokale i Bahabalpur. Slik ønsket jeg å friske opp minner om tiden da prosjektet ble gjennomført. Etter samtykke fra min veileder, tok jeg med meg flere bilder som han hadde tatt under sine studier av områder før, under og etter gjennomføringen av prosjektet.

4.3.2 Starten på feltarbeidet: husholdintervjuer og fotografier

Ved ankomsten til Balasore, som er byen hvor jeg og min medstudent (Marte Dæhlen) bodde, dro vi til feltområdet for å bli kjent. Vi dro uten tolk i en indisk drosje. Etter å ha havnet i Bahabalpur i stedet for Kasafal (som var Martes feltområde), og ikke vært i stand til å kommunisere med de lokale, og for å ikke nevne den to timers lange humpete bilturen på den gamle "Norad-veien", innså vi at det var et par ting som måtte ordnes før vi dro i felt igjen. Til tross for dette, var vår første dag i felt givende. Ved hjelp av bildene og ved å peke rundt hadde de lokale forklart oss hvor vi var, og hvor noen av fasilitetene på bildene befant seg. Det var betryggende at folk kjente igjen bygningene på bildene, det betydde at noe av prosjektet fremdeles sto, og at det kanskje fremdeles var i bruk.

Når jeg senere dro på felt med tolk, fikk jeg bedre oversikt over området. Ved hjelp av assistenter utførte jeg i alt 28 husholdsintervjuer i området. På denne måten ble jeg kjent med stedet og kom i kontakt med mange ulike mennesker. Noen av disse ble etter hvert nøkkelinformanter som jeg også gjennomførte dybdeintervju med. Husholdsintervjuene skapte for min del både kvantitativt og kvalitativt materiale, og ga meg den fleksibiliteten jeg trengte i begynnelsen for å komme i kontakt med folk. Dette kan virke paradoksalt med tanke

på at husholdingintervjuene kan falle nærmere kategorien strukturerte intervju, mens det er ustrukturerte intervjuer som blir ansett som fordelaktige i innledningen av en undersøkelse (Thagaard, 2003). Som det kommer frem av vedlegg 1 har den første del av intervjuguiden et strukturert preg, mens den andre delen skaper mer rom for en mer åpen samtale. Ved flere tilfeller hadde slutten av intervjuene et mer ustrukturert preg som åpnet for utdyping av temaer som deltagelse, fordeler og goder oppnådd i forbindelse med *Orissa Fisheries District Development Program*. I noen tilfeller ble det en åpen samtale om dette på slutten, mens i andre tilfeller falt ikke dette naturlig.

Når det gjelder utvalget av informanter for husholdsintervjuer ble dette gjort mer eller mindre tilfeldig, med forsøk på å få en geografisk spredning, samtidig som jeg ønsket å fokusere på området Gujralicutta. Husholdintervju-informantene spilte en viktig rolle i utvelgelsen av informanter for den videre studien. Ikke bare tipset de meg om andre relevante informanter, men noen ble som sagt nøkkelinformanter. Dermed ble flere av informantene valgt etter *snøballmetoden* (Thagaard, 2003), hvor samtalen med en person førte meg videre til andre. Slik fikk jeg utført flere semistrukturerte dybdeintervjuer. Til grunn for disse intervjuene og samtalen lå det et mer strategisk utvalg av informanter, det vil si at jeg valgte informanter med egenskaper eller bestemte kvalifikasjoner som var strategiske i forhold til problemstillingen min (Ibid). For eksempel var jeg interessert i å snakke med eldre mennesker som husket prosjektet, og som kunne si meg noe om hvordan det var i Bahabalpur før utviklingen av fiskeriet, og endringene som kom i ettertid. Slik representerte informantene et bredt spekter av den lokale befolkningen, både i forhold til kjønn, alder og sosial status.

I ett spesielt tilfelle førte også bruk av fotografi til at jeg kom i kontakt med en spesiell informant. Mennene på fiskemottaket kjente igjen mannen på bildet jeg viste, jeg spurte om de visste hvor han bodde, og før jeg visste ordet av det var jeg på vei hjem til han. Jeg i bilen, og en ung gutt sykklendes foran for å vise veien. Samtalen med informanten var interessant fordi vedkommende var en eldre mann som husket prosjektet godt. Som forventet var bildene til stor hjelp for å skape kontakt med folk, da de vekke nysgjerrighet, og åpnet opp for mange samtaler.

4.3.3 Underveis i feltarbeidet: dybdeintervjuer og feltsamtaler

Intervjumetoden gir et godt grunnlag for innsikt i informantenes erfaringer, tanker og følelser. Dette er en måte å komme nærmere deres forståelse av verden på, slik handler intervjudata ikke bare om informantenes ytre verden, men også om hvordan de selv oppfatter egne erfaringer, og om hvordan forskeren oppfattes (Thagaard, 2003). En utfordring for forskeren vil derfor være å vinne informantenes tillit, og skape en atmosfære som innbyr på fortrolighet (ibid). Under intervjuene var det noen spørsmål som kunne oppfattes som mer personlige enn andre. Derfor var det viktig å skape en intervjusituasjon hvor informanten følte det var trygt å snakke med meg. Dette kunne jeg oppnå ved å for eksempel å fortelle om meg selv, og hva jeg gjorde. Som forsker er jeg avhengig av at informanten er villig til å være åpen om sine synspunkter og erfaringer (ibid).

Etter hvert som jeg kom i kontakt med menneskene i Bahabalpur ble informantrepertoaret utvidet, og jeg fikk gjennomført flere semistrukturerte intervju. Gjennom en mindre strukturert fremgangsmåte gikk jeg mer i dybden på ulike tema som jeg fant relevante. Ved slike intervju er temaene fastlagt på forhånd, mens rekkefølgen bestemmes underveis (Thagaard, 2003). Forskeren følger informanten i samtalen, og er åpen for nye temaer som dukker opp underveis, samtidig som en passer på å styre samtalen for å få informasjon om det valgte temaet (ibid). Siden disse intervjuene i større grad ble formet som en samtale om et emne, ble spørsmål også formulert underveis gjerne fordi de var basert på tolkning av informantenes svar underveis. Siden flere spørsmål dermed ikke ble utarbeidet på forhånd, hendte det at jeg under samtalen innså at jeg for eksempel var i ferd med å stille et spørsmål som kunne virke ledende, eller at mine spørsmål var for abstrakte og vanskelige å gripe. Dette gjaldt for eksempel spørsmålet om deltagelse:

”Were you somehow involved in the project? Were you asked to collaborate?”

Jeg oppdaget etter hvert at dette var et vanskelig spørsmål for mange å svare på, noen trodde jeg mente om de hadde fått jobb under prosjektet, andre trodde at jeg spurte om de var med og planla, og da mente de at de ikke kunne planlegge. Videre var det mange som sa at de hadde hjulpet med praktiske oppgaver, som å bære ting, vise veien og lignende. Det jeg var ute etter var å vite om folk hadde fått vært med på å utforme ulike tiltak for å hjelpe seg selv. Selv om måten jeg stilte spørsmålet på ikke ga meg den informasjonen jeg ønsket (jf. validitet i kapittel 4.5.2), ledet spørsmålet til andre temaer, som ga interessante opplysninger. Jeg fikk

for eksempel et innblikk i hvordan mange fattige oppfattet seg selv, og mange trodde de ikke kunne planlegge fordi de var analfabeter. Ved flere anledninger førte spørsmålet om deltagelse informantene inn på temaet om maktrelasjoner mellom aktørene på stedet. Dette var noe jeg ønsket å vite mer om, men som jeg ikke viste hvordan jeg skulle tilnærme meg. En av fordelene med semistrukturerte intervjuer er at informanten kan ta opp temaer som intervjueren ikke hadde planlagt i forkant (Thagaard, 2003).

En annen måte å komme inn på ulike tema, som kanskje ikke er tenkt ut på forhånd, er gjennom feltsamtaler. Slike samtaler er ikke avtalte intervju, men mer lik en vanlig samtale mellom folk (Fossåskaret, 1997). Under slike samtaler kan forskeren og informanten gi like mye av seg selv, og begge lytter til hverandre. Inni i denne hverdagspraten kan det foreligge informasjon som er relevant for studien (ibid), og selv om slike samtaler er uformelle og preget av improvisasjon kan de være sentrale for dataproduksjonen. Jeg brukte slike samtaler til å komme i kontakt med nye informanter, av og til kryssjekke informasjon, men også for å få kunnskap om temaer jeg allerede hadde kjennskap til. Slik kunne jeg for eksempel utvide kunnskapsrammen for et tema i forkant av et nytt møte med en nøkkelinformant. Wadel (1991) kaller dette å pendle mellom informanter og nøkkelinformanter. For meg var pendlingen til stor hjelp, både for å oppklare usikkerheter som oppsto på grunn av for eksempel av språkbarrierer, men også til å gå i dybden på visse tema. Feltsamtaler kan kategoriseres som en integrert del av observasjon og deltagende observasjon, fordi observasjonen ikke bare handler om det forskeren ser, men også om det en hører (Fossåskaret, 1997). I mitt tilfelle var jeg deltagende observatør i den forstand at jeg ofte befant meg i situasjoner som ikke hadde var planlagt. Disse møtene førte til dagligdagse konversasjoner, gjerne kombinert med en liten omvisning, eller over en kopp chai-te. Det var ikke mulig for meg å gå aktivt inn og delta i de ulike aktivitetene som preget dagene for befolkningen i Bahabalpur. I forhold til fiskeriaktivitetene ville dette ikke vært naturlig, da dette er en sosial arena dominert av menn. Selv om jeg var utenlandsk, var det visse rolleforventinger til meg som kvinne, som jeg også ønsket å respektere. I seksjon 4.4 skal vi se nærmere på spørsmål om roller og status.

4.3.4 Avslutningsvis: Norad-arkivet i den Norske ambassaden i New Delhi

Feltarbeidet ble avsluttet med et besøk til den norske ambassaden i New Delhi, der ulike prosjektdokumenter og kart ble gjennomgått. Kart var en mangelvare under feltarbeidet, da

det var mye vanskeligere å få tak i enn antatt. Byråkratiet i Balasore ble en runddans hvor vi alltid havnet på samme kontor som vi startet på, men uten resultat. Dermed ble Norad sine kart over prosjektområdet (1990) utgangspunkt for mine kartutsnitt i figur 2.3 og figur 2.4. Formålet med disse er først og fremst å gi et bilde av Bahabalpur panchayat, samt identifisere de fysiske endringene som *Orissa Fisheries District Development Programme* har bidratt med å utforme. Prosjektdokumentene fra Norad er blitt brukt til forstå gangen i prosjektet bedre, men er ikke blitt tatt i bruk eksplisitt i diskusjonen av prosjektet og dets virkninger.

4.4 Relasjoner i felt, roller og status

Som vi har vært inne på tidligere, både i forhold til intervjusituasjon og deltagelse, er relasjonen mellom forsker og informant avgjørende for dataproduksjonen. Aase (1997) peker på at slike relasjoner dannes mellom statuser i status-sett, og at dette er grunnlaget for rolleforventningene som samhandlingspartnere stiller til hverandre. En status er en sosial posisjon det er knyttet rettigheter og plikter til (Linton, 1936). Rolle er et begrep som hører sammen med status, og som peker på den faktiske atferden, det vil si det dynamiske aspektet ved status (ibid). Når det gjelder deltagende observasjon står utformingen av status sentralt, det handler om å ta eller bli gitt statuser, identifisere rolleforventningene, og handle i forhold til disse (Aase, 1997). Eventuelt kan man handle imot rolleforventningene hvis statusen ikke er passende. For å få adgang til deltagende observasjon peker Wadel (1991) på nødvendigheten av å ikke *bare* være forsker. Forskerrollen har vist seg å kunne være et hinder for å få informasjon. Derfor kan det være viktig å prøve å finne frem til andre status som forskerrollen kan innlemmes i (Aase, 1997). I mitt tilfelle var jeg i forkant veldig spent på hvordan jeg ville bli mottatt. Siden jeg kom til bevege meg i en mannsdominert arena var jeg litt redd for å ikke bli tatt på alvor på grunn av kjønn, i tillegg til mitt utseende som ved flere anledninger har utgitt meg for å være en del yngre. Mine forventninger til mitt statusinventar var derfor begrensede.

Etter min første dag i felt var jeg positivt overrasket over hvor hjelpsomme og åpne folk var. Ryktene spredde seg raskt, og siden Bahabalpur ikke er noe turiststed, fikk jeg mye oppmerksomhet. Jeg tror en av årsakene til dette også skyldes at folk husket *Orissa Fisheries District Development Programme*, og utlendingene som kom i forbindelse med dette. De blir husket som seriøse aktører, og jeg ble straks innlemmet i en slik status av de lokale. Svært mange husket prosjektets tilknytning til enten Norad eller Norge, og når jeg sa jeg kom fra

Norge, trodde flere at jeg var der i forbindelse med et nytt prosjekt. Selv om det føltes bra å bli tatt på alvor, skjønnte jeg raskt at en ”Norad-Status” ikke var en status for meg. Derfor brøyt jeg med rolleforventningene ved å markere at jeg *bare* var en student. Jeg måtte avklare at jeg ikke hadde noe med Norad å gjøre, og at så vidt jeg visste, så ville det ikke komme et nytt prosjekt. Til tider kjentes dette tungt, særlig i møte med mennesker som lever under vanskelige forhold. Jeg avtalte med tolkene at de måtte introdusere meg som student, og forklare at jeg skulle skrive en oppgave om hva folk synes om Norad-prosjektet. Å være student var en status som passet for meg, men som jeg stadig måtte jobbe med å opprettholde. Til tider var dette lett, fordi jeg rett og slett spurte mye, og stilte meg i en lærings situasjon. Andre ganger var dette vanskelig fordi det innebar at jeg måtte bryte med rolleforventninger som kanskje hadde stor betydning for lokalbefolkningen.

Relasjonen til menneskene i Bahabalpur utviklet seg gradvis. Jeg følte jeg utviklet et godt forhold til lokalbefolkningen på tvers av deres sosiale skiller, noe som var viktig for meg fra begynnelsen av. Gjennom å ha et fast opplegg, som husholdsintervjuene, forholdt jeg meg likt til menneskene i Bahabalpur, både de bedrestilte og de fattige. Jeg tror dette ga meg en bra start i å skape relasjoner med både de fattige i Gujralicutta og andre bedrestilte i for eksempel Dublagadi. Det hendte at jeg også falt inn i ”gjest”-statusen, en status som jeg delvis var med å opprettholde da jeg merket at det skapte glede og bekreftelse at jeg aksepterte en matbit eller noe å drikke. Særlig når jeg drev med ustrukturerte samtaler, hendte det at jeg gikk over fra å være student til gjest mot slutten av samtalene. Gjeststatusen skapte imidlertid noen dilemmaer for meg, spesielt når jeg oppholdt meg med familier som ikke var så ressurssterke. Jeg merket at selv om folk hadde lite, ville de gjerne vise sin gjestfrihet og dele det de hadde. Det var vanskelig å kommunisere frem på en god måte at det ikke var nødvendig, samtidig som jeg skjønnte at det var viktig for verten å vise gjestfrihet.

Det kan tenkes at valget om å opprettholde min status som student, kan ha skapt noen begrensninger for dataproduksjonen. Som tidligere nevnt er Wadel (1991) inne på at forskerstatusen ikke nødvendigvis gir lettest adgang, men kanskje tvert i mot. Min status som student innebar at jeg også inntok en rolle som delvis kan tilskrives en forsker fordi jeg drev med ”forsker-aktiviteter”. Likevel tror jeg at min status som kvinnelig student fungerte bra som forskerstatusforkledning. Jeg utspilte min rolle på en helt annen måte enn hvis jeg hadde inntatt en forskerstatus, og dermed skapt helt andre rolleforventninger. Aase (1997) påpeker blant annet at rolleforventningene til forskeren kan være at de er kunnskapsbesittende personer,

de er allvitere. Jeg brøt med disse forventningene ved å stille spørsmål ved elementære fenomener som ble tatt for gitt av de lokale. Begrensningene med min status som student kan være at det ikke var en status som førte meg direkte bak ”kulissene”. Jeg var ikke innenfor de lokale sin verden, og observerte det Aase (1997) kaller ”livet slik det arter seg for informantene”. Jeg forble en som kom utenfra flere ganger i uken for å snakke med folk. Likevel tror jeg at jeg klarte å skape det tillitsforholdet som var nødvendig for at informantene følte de kunne fortelle meg sine historier. Folk var åpne med meg, og kanskje særlig de fattige, da det innimellom følte som at de synes det var godt å snakke ut om sin situasjon. Dette skapte i sin tur noen etiske dilemmaer for meg, fordi jeg til tider ønsket jeg kunne gjøre noe for de, men visste at det ikke ville være etisk forsvarlig. Derfor var det også nødvendig å holde en viss avstand til informantene. Thagaard (2003) nevner i den forbindelse at det er en etisk utfordring for forskeren å finne en balanse i relasjonen med informanten. Man skal ikke bare skape kontakt og tillit, men også om å klargjøre posisjonen sin.

Min status som kvinne i Bahabalpur ble delvis formet av rolleforventninger farget av de lokale forventninger til kvinner, men også av de lokales ideer om utenlandske kvinner. Kvinner skal for eksempel ikke berøre fiskeristyret. Dette ble en bekymring for den kvinnelige tolken min, som hele tiden passet på at jeg ikke kom borti garn på fiskerimottaket. Likevel hadde jeg, i min uviten, en av de første dagene kommet borti et garn da jeg intervjuet en mann som satt og bøtete garn. Jeg hadde med meg en mannlig tolk, og verken han eller noen av de andre reagerte på at jeg nærmest satte meg på nettet. Dette forvirret meg i den senere tid, og fikk meg til å tenke over min status som kvinne. Ble jeg ikke ansett som en ”fullstendig” kvinne her? Eller ble jeg et unntak fra regelen fordi jeg var vestlig? Jeg skjønnte etter hvert at jeg, til tross for mine gode intensjoner og anstrengelser, handlet mot rolleforventningene som stiltes til indiske kvinner, ikke bare ved å komme borti garnet, men ved å foreta meg en del aktiviteter som ikke kunne tilskrives en kvinneverole i denne fiskerilandsbyen. Min kvinnelige tolk derimot måtte innordne seg de lokale rolleforventningene, og hun passet på at jeg også gjorde det i størst mulig grad. Til tross for dette, følte jeg at jeg noen ganger ble ansett som en ”alien kvinne” som gjorde rare ting, uten at dette var av negativ betydning, fordi det var slik jeg ble akseptert. Siden befolkningen i Bahabalpur ikke er vant med å omgås kvinnelige utlendinger, hadde de kanskje ingen konkrete rolleforventninger til meg heller. Videre brakte det visse fordeler og ulemper å være kvinne i min relasjon med informantene, noe vi skal se nærmere på i neste delkapittel.

4.5 Faktorer som påvirker interaksjonen og samtalene med informantene

Det er mange faktorer som kan ha betydning for hvordan intervjusituasjonene formes. Her skal vi først se på hvordan min rolle og andres tilstedeværelse under intervjuene kan ha påvirket dataproduksjonen. Videre vil jeg også komme inn på hvordan ulik forståelse av kategorier kan påvirke kommunikasjonen mellom forsker og informant.

4.5.1 Hvem er med på intervjuet, og hvordan preger dette dataproduksjonen?

Som jeg har vært inne på tidligere brukte jeg både kvinnelig og mannlig tolk. Thagaard (2003) påpeker at grunnlaget for fellesforståelsen kan styrkes når forsker og informant er av samme kjønn. I denne sammenhengen tror jeg, at jeg som kvinne, sammen med kvinnelig tolk, var i stand til å komme nærmere kvinnelige informanter. Likevel var andre menns tilstedeværelse avgjørende for kvinnenens deltagelse i intervjuet. Til tross for at kvinnenens ektefeller ikke var til stede, hendte det at nabomenn eller andre i familien engasjerte seg i intervjuet, noe som førte til at kvinnene trakk seg tilbake. Da prøvde jeg å si fra, noen ganger fungerte det fint og kvinnene fikk rom til å fortelle sin historie, mens andre ganger ble intervjusituasjon en samtale mellom naboer, familie og kvinnen.

Når det gjelder intervjuer med menn, følte jeg ikke noe kjønnsdikotomisering i den forstand at mennene utnyttet at vi var av motsatt kjønn til å styrke sin maskulinitet (Lundgren 1993 i Thagaard, 2003). Det kan hende at intervjuene med mennene i tilfeller ble lettere fordi jeg også hadde en mannlig tolk med meg noen dager. I tillegg var sjåføren som regel med meg (han følte delvis ansvar for meg). Dette hadde sine fordeler, men også sine ulemper. Sjåføren var flink til å komme i kontakt med folk. Det er noe spesielt med den åpenheten som menn i India raskt utvikler seg imellom, og dette kan ha påvirket de mannlige informantenes forhold til meg i positiv retning. På den andre siden hendte det at sjåførens engasjement virket forstyrrende på intervjusituasjonene, når han innimellom ble for ivrig.

Videre, er det viktig å være bevisst på at informasjonen som når en som forsker, gjennom tolken, allerede har vært gjennom to ledd. Ikke bare fortolker man informantenes fortolkninger av verden (dobbel hermeneutikk i Aase 1997), men også noen av fortolkningen som oversetteren gjør, noe som kan påvirke dataproduksjonen. Jeg tror tolkenes møte med landsbygden, fiskeriet og fattigdommen var sterkt, da de aldri hadde vært i slike områder før. På denne måten er det mulig at noe av deres inntrykk kan ha påvirket datamaterialet. For

øvrig hendte det at noen av informantene snakket engelsk, slik at jeg kunne kommunisere selv med dem. I det videre arbeidet vil disse sitatene bli gjengitt på engelsk, mens tolkenes oversettelser blir gjengitt på norsk.

4.5.2 Snakker vi om det samme?

De temaene som jeg valgte å ta opp med informantene er temaer som jeg betraktet som relevante for studien, men dette er ikke en garanti for å få den ønskede informasjonen. Når situasjoner hvor kommunikasjonen foregår på ulikt grunnlag oppstår, er det fare for at data som blir produsert ikke tjener sitt formål. Dette kan være tilfelle når informant og forsker snakker ut i fra ulike kategorier. For eksempel var min idé av en tradisjonell fiskebåt formet av litteratur og bilder jeg hadde sett. På et slikt grunnlag kategoriserte jeg "tradisjonell fiskebåt", som en liten båt med seil (jf. bilde nr 3 på fremsiden). Når jeg da spurte om det fremdeles var mange som hadde båter med seil, ble det sagt:

"Det finnes bare et par sånne båter igjen her, det er nesten ingen som bruker sånne lenger"

Siden min kategorisering av tradisjonell fiskebåt var en båt med seil, brukte jeg begrepene om hverandre. Når jeg dermed spurte andre om hva de mente om at det var så få tradisjonelle fiskebåter igjen, fikk jeg forklart at sånn var det jo ikke. Etter en stund skjønte jeg at min kognitive forståelse av hva en tradisjonell fiskebåt var, var ulik den lokale. For de lokale var ikke båtene med seil tradisjonelle lenger, men derimot de små båtene med motor (jf. figur 5.3). Grunnlaget for felles forståelse er ikke en selvfølge når man opererer i noe ukjente kontekster. Det er mulig at dette kan påvirke validiteten i arbeidet, fordi det kan være med å skape data som ikke er relevant for svar på problemstillingen. For å unngå dette er det dermed viktig å sette seg inn i andres kategorier, og spør seg hvilket meningsinnhold en kategori blir gitt.

Båndopptaker kan i noen tilfeller være til hjelp for å repetere gangen i intervjuet og eventuelt spore opp misforståelser. Dette gjorde jeg med noen av intervjuene, spesielt de dybdeintervjuene. Slik kunne jeg også konsentrere meg om samtalen, og frigjøre meg fra notatboken. Som Thagaard (2003) er inne på, kan dette lønne seg for å gi informanten tilstrekkelig oppmerksomhet til at intervjuet får en fin flyt. I noen tilfeller tror jeg

båndopptakeren ga intervjuet et formelt preg, og jeg oppfattet ikke det som om informantene synes det var ubehagelig å bli tatt opp, heller tvert imot.

4.6 Fra data til analysetekst

Så langt har jeg lagt vekt på metoden, det vil si teknikkene for dataproduksjon som er brukt i denne studien. Når jeg videre i studien skal analysere datamaterialet og bruke det til å belyse problemstillingene, er det nødvendig å si noe om hvordan data er blitt fortolket. I samsvar med den kvalitative forskningens fortolkende perspektiv skal analysen føre frem til en helhetsforståelse av datas meningsinnhold (Thagaard, 2003:131). For at dette skal la seg gjøre må analysen gjerne deles opp, samtidig som det er viktig at de enkelte utsnittene studeres i forhold til helheten de er en del av (ibid). Min analyse bærer preg av en personsentrert tilnærming, der presentasjon og analyse av data rettes mot grupper av personer eller persontyper (ibid). Jeg har lagt vekt på å presentere de fattiges syn på ulike tema, som for eksempel goder av prosjektet og deltagelse. Slik blir samtalene med informantene, både husholdsintervjuene, dybdeintervju, og feltsamtaler grunnlag for tolkning av disse temaene. Deler av datamaterialet fra husholdsintervjuene blir presentert som enkel statistisk materiale for å vise trender. Tolkning av data har først og fremst foregått gjennom skriveprosessen, som er en viktig del av den problemløsende og skapende forskningsprosessen (Fuglestad, 1997):

”Du veit ikke hva du har tenkt før du har skrevet det, og du veit ikke hva du har lest før du har brukt viktige ideer fra artikler eller bøker i en skriftlig tekst”.

(Brox:1990:132 i Fuglestad, 1997)

Skriveprosessen kan gjerne deles opp i en utforskningsfase og en presentasjonsfase (Fuglestad, 1997), der den første handler om å finne svar på studiens problemstillinger, mens den andre handler om hvordan en kan legge frem analyseresultatene fra utforskningsfasen.

4.7 Troverdighet og relevans

Troverdighet handler om at forskeren gjør rede for hvordan data utvikles, både i forhold til informasjonen man får under feltarbeidet og egne vurderinger av denne informasjonen (Thagaard, 2003). Dette innebærer at forskeren redegjør for relasjoner til informanter og hvilken betydning erfaringer i felten har for dataproduksjonen. Ved gjennomgangen av både

metode og metodologi har jeg gjort rede for disse faktorene, og på denne måten vist til dataens kvalitet eller nøyaktighet (reliabilitet). Vi har sett hvordan relasjoner mellom forsker og informant kan være avgjørende for dataproduksjonen, og hvordan faktorer som kjønn, bruk av ulike kategorier, og tolkens tilstedeværelse kan påvirke kommunikasjonen. Slik har jeg belyst hvordan mulige skjevheter i dataproduksjonen kan oppstå. I det videre arbeidet med analysen prøver jeg å vise til sitat som reflekterer informantenes fortellinger, for så å kommentere dem og vise til mine egne vurderinger av den mottatte informasjonen. Slik vil jeg skille mellom primærdata som er informantenes fortellinger, og mine vurderinger og tolkninger. Dette er et skille som Seale (1999 i Thagaard, 2003) trekker frem som nødvendig for å styrke troverdigheten ved et arbeid.

Relevans handler om tolkningen av resultatene, og hva som ligger til grunn for disse tolkningene. Slik er det viktig at forskeren forholder seg kritisk til egne tolkninger (Thagaard, 2003). I forbindelse med dette har posisjonering i forhold til det miljøet som studeres betydning for forståelsen som forskeren utvikler i løpet av prosjektet (ibid). I mitt tilfelle var jeg ikke kjent med miljøet som jeg studerte, noe som var en utfordring for å forstå situasjoner, i og med at jeg ikke kunne plassere dem i forhold til egne erfaringer. Derfor var det til stor hjelp å ha en medstudent å diskutere og sammenligne erfaringer med. Selv om vi hadde to ulike feltområder hjalp vi hverandre med å gjennomføre noen intervjuer, og fikk dermed et grunnlag for å kunne diskutere tolkningene våre. Videre er det av betydning for relevansen hvordan spørsmål blir tolket av informantene. Dette har jeg vært inne på tidligere ved å blant annet ta opp betydningen av meningsinnholdet som andre kan legge i kategoriene som benyttes. Validiteten av arbeidet mitt kunne for øvrig også blitt styrket ved å åpne for at informantene kunne vurdere tolkningene mine. Slik kunne jeg fått en reaksjon på min forståelse av situasjonene (Thagaard, 2003). Samtidig ville dette ikke nødvendigvis fungert fordi tolkningene mine er forankret i en teoretisk kontekst.

Innenfor kvalitativ forskning kan man si at forskeren argumenter for troverdighet ved å vise til hvordan data er blitt formet i løpet av forskningsprosessen (Thagaard, 2003). Når det gjelder de mer kvantitative tilnæringer vurderes dataen i større grad ut i fra kvantitative reliabilitets og validitetsprinsipper. Husholdintervjuene inngår delvis en slik tilnærming, da de er grunnlag for frekvenstabeller utarbeidet ved hjelp av programmet SPSS⁶ 14.0. Disse

⁶ Statistical Package for the Social Sciences

tabellene er brukt til å gi en oversikt, og legge grunnlag for sammenligninger. Med tanke på at antallet informanter ikke kan gjenspeile et representativt utvalg, kan de kanskje ikke brukes til å generalisere til hele populasjonen i Bahabalpur. Likevel viser de noen viktige trender som blir bekreftet av intervjuer og observasjon.

Kapittel 5: Teknologisk utvikling og fiskeri

... men hvor ble målgruppene av?

Ideene bak utformingen av prosjektplanene for Bahabalpur på slutten av 80-tallet bærer preg av utviklingsdiskursen som dominerte i Norge i dette tiåret. Teknologioverføringsprosjektene som hadde dominert bistandsarbeidet i denne perioden ble erstattet med ideer om å utdype fattigdomsorienteringen og heller støtte småindustrien (Tvedt, 1990). Det er klare paralleller mellom disse overordnede målene og prinsippene som styrte utformingen Orissa Fisheries District Development Programme (OFDDP). Som jeg har vært inne på tidligere var målgruppene for prosjektet de *fattigste, kvinner, og tradisjonelle fiskere*. Til tross for disse ideene og målsettingene kom det ved prosjektets slutt frem at svært lite av midlene faktisk var blitt kanalisert til tiltak som direkte involverte målgruppene (Aase, 1993). Slik Bahabalpur ble fremstilt i avslutningsrapporten bar området preg av å ha vært gjennom en oppblomstringsperiode med betydelig fremvekst av fiskerinæringen. Formålet med dette kapittelet blir dermed å se nærmere på virkningene av OFDDP intervensjonen i et langsiktig perspektiv, samt ta i bruk teknologikompleksmodellen for å identifisere mulige årsaker til den manglende målgruppeoppnåelsen som fant sted side om side med utvikling av et moderne-preget fiskeri.

5.1 Den teknologiske utviklingen av fiskeriet

Ved å studere teknologi som mer enn kun en gjenstand eller artefakt vil jeg åpne for en diskusjon som integrerer flere sider ved den. Når jeg her spør hvilken effekt den teknologiske utviklingen av fiskeriet i Bahabalpur har hatt for de fattigste sin situasjon er det ikke nok å se på teknologi som gjenstand. Som jeg var inne på i kapittel 3 handler teknologi om noe mer enn bare et verktøy og dets funksjoner. Det handler også om formålet, og om de menneskene som tar i bruk verktøyet for å oppnå et eller flere mål (Aase, 1991). Med dette utgangspunktet vil jeg se på materielle endringer, som fiskerimottak, vanntanker og fyrtårn som sentrale deler av teknologiutviklingen i fiskerisektoren i Bahabalpur. Videre vil jeg også trekke frem virkningen av andre sentrale materielle endringer, som for eksempel vannbrønner, samt helse- og skolebygg.

5.1.1 Fra småskala fiskeri til storskala fiskeri

En av de tydeligste endringene i Bahabalpur siden OFDDP ble avsluttet for 13 år siden, er utviklingen av fiskerinæringen. Fremveksten av fiskeriet kommer blant annet til uttrykk gjennom økning av antall mekaniserte båter, økning i antall isfabrikker, og en generell stigning i antall aktive fiskere. Som det kommer frem av tabell 5.1 har det skjedd en sterk økning i mengden mekaniserte fartøy. I 1985 fantes det 73 mekaniserte ringnotbåter i området, mot 330 i 2005/2006. Dette er en økning på 452 %. Når det gjelder trålere har det også vært en betydelig vekst, særlig i perioden 1985-1993, da det i dette tidsrommet ble introdusert 70 trålere i området. Mellom 1993 og 2005/2006 ser vi at det er kommet ytterligere 15 nye trålere i området. I denne perioden har også tallet på ikke-mekaniserte fartøy sunket dramatisk.

Tabell 5.1 Vekst av tre ulike typer fiskebåter.

Type fiskebåt	1985	1993	2005/06
Tråler	-	70	85
Ringnotbåt	73	240	330
Ikke mekanisert	300	350	40

Kilde: Aase 1993:36 og Fisheries Office, Balsore

Overgangen til en mer mekanisert-preget fiskeripraksis kom parallelt og etter utbyggingen av fiskerifasilitetene i Bahabalpur. Som vi har sett gikk ca. 33 % av de utdelte midlene til å utvikle fasiliteter knyttet til mekaniserte fiskebåter, mens det tradisjonelle fiskeriet ble støttet med ca. 7 % av midlene. Mesteparten av disse gikk til Kasafal panchayat, hvor det i større grad ble satset på det tradisjonelle fiskeriet.

I Bahabalpur ble det derimot lagt til rette for et mer moderne og mekanisert fiskeri, og flere fikk mulighet til å dra lenger ut på havet, og for lengre perioder. Dette påvirket trolig også andre ledd fiskerisystemet, som for eksempel etterspørselen av is som brukes til å kjøle ned fangsten. I perioden mellom 1986 og frem til i dag har det kommet flere isfabrikker, men noen er også lagt ned. Blant annet ble isfabrikken som ble bygget av OFDDP i Kasafal lagt ned for et par år tilbake, dermed forsvant også den eneste statseide isfabrikken som skulle virke regulerende på prisene. I 2006 var det sju privateide isfabrikker i Bahabalpur. En var nettopp blitt lagt ned, og en annen var under oppbygning.

Figur 5.1 Garnbøtere i fiskerimottaket/kaien.

Figur 5.2 En arbeider med knust is. Trålere og ringnotbåter i bakgrunnen.

Fiskemottaket eller "landing site" som den blir kalt i prosjektdokumentene, blir i dag ikke brukt til å losse fisk, men til å klargjøre mekaniserte fartøy til å dra ut på lengre oppdrag. Her blir de forsynt med både vann og is, mot en avgift som blir betalt til Fish Fed Office. Utenfor kontoret er det et åpent område med tak som opprinnelig var tiltenkt fangstauksjonene, men brukes i dag av menn som reparerer eller lager garn. Både fiskerimottaket (heretter kalt kai), vanntanken, og kontoret er bygd av OFDDP (jf. figur 2.4 s.20). Disse fasilitetene er godt utnyttet til tross for den noe alternative bruksformen. Det er plass til opp til 20 fartøy ved kaien og når det er mye aktivitet hender det at flere står forankret og venter på tur.

Det tradisjonelle fiskerimottaket "Bahabalpur Muhan" (jf. figur 2.4 og 5.3) brukes hovedsakelig til å losse fangst, både fra trålere og mindre tradisjonelle fartøy. Derifra blir fisken tatt opp til markedet der den blir solgt på auksjon. Som tidligere nevnt er denne prosessen preget av mange ulike og spesialiserte arbeidsoppgaver. Noen frakter fisk fra de store fartøyene med "gondolbåter", andre bærer kurvene eller kassene med fisk fra gondolen til land, andre fra stranden til auksjonsmarkedet, og så videre. Det hender at større fangst blir tatt i land ved kaien hvis det er fullt på markedet og fangsten ikke kan vente, men dette skjer sjeldent.

Figur 5.3. Tradisjonelt fiskemottak. Tradisjonelle båter med ringnotbåter i bakgrunnen.

Når det gjelder kommunikasjonen, har forbedring av veien ut av Bahabalpur åpnet opp for at fisk kan transporteres direkte til mange ulike destinasjoner, både lokale, regionale og nasjonale. Før måtte fisken fraktes til hovedveien eller jernbanen av syklistene eller i jeep. Nå pakkes større mengder fisk ned i is og transporteres over lengre avtander, som til Mumbai og Delhi. Dette kan også være en årsak til den økte etterspørselen etter is. I tillegg blir fisken fortsatt sendt til mer nærliggende områder som Basta, Baripada, Balasore, Bhubaneswar og Calcutta (jf. figur 2.1 og 2.2). Den økte aktiviteten i Bahabalpur er dermed ikke bare et resultat av forbedrede fiskerifasiliteter, men også av bedre kommunikasjon med omverden, ikke bare ut av området, men også inn. Veiene har åpnet for at flere utenfra kommer for å gjøre forretninger her.

Det kan også se ut til at antall aktive fiskere har økt i to av landsbyene i Bahabalpur panchayat: Bahabalpur Village og Dublagadi (tabell 5.2). Selv om fiskerbefolkningen har sunket i Bahabalpur ser vi at det har vært en moderat økning i antall aktive fiskere, både de som fisker heltid og deltid. I Dublagadi har antall aktive fiskere steget betraktelig, og det er de aktive fiskerne som står for denne økningen, da antall deltidsfiskere ligger på samme nivå som i 1986. I Bahabalpur er det i dag 3998 innbyggere hvorav 1365 tilhører fiskerfamilier, mens de tilsvarende tallene for Dublagadi er 1736 av 3499. Grovt kan vi si at nærmere halvparten av befolkningen i disse to landsbyene tilhører fiskerfamilier, og får hovedinntekten sin fra fiskeriet.

Tabell 5.2: Fiskerbefolkning i Bahabalpur og Chanua panchayat, 1986 og 2005.
Heltidsfiske = > 200 dager årlig med fiske

Landsby		Fiskerbefolkning Inkluderer fiskernes familiemedlemmer	Aktive fiskere Total	Heltids- fiskere	Deltid- fiskere
1986	Bahabalpur V.	1500	338	300	38
	Dublagadi	1213	198	98	100
	Bagda	724	178	170	8
	Total	3437	714	568	146
2005	Bahabalpur V.	1365	400	350	50
	Dublagadi	1736	405	305	100
	Bagda	167	35	35	0
	Total	3268	840	690	150

Kilde: Aase, 1986:15 og Fisheries Office, Balsore

I Bagda ser det ut til å ha vært en sterk nedgang i fiskerbefolkningen. Innbyggertallet ligger i dag på 2290 hvorav 167 personer tilhører fiskerfamilier. Årsaken til nedgangen er usikker, men kun 2 av 10 spurte drev med fiskerirelaterte aktiviteter. Resten hadde en mindre forretning eller drev med jordbruk. Selv om Bagda, som Gujricalicutta, er preget av sterk fattigdom ser området ut til å ha vært gjennom endringer i både infrastruktur og handel. Informanter fortalte om økt aktivitet i området de siste 4-5 årene. Det var kommet nye veier, og flere var under konstruksjon. Langs deler av veiene var det mange lokale småforretninger, telefonboder, skreddere, og små fruktmarkeder. Det kan se ut til at innbyggerne her har fått andre muligheter for sysselsetning de siste årene. Til tross for nedgangen i antall fiskere i Bagda, ser vi at det har vært en økning i antall fiskere i både Bahabalpur og Dublagadi. Videre har aktiviteten i Bahabalpur trekt til seg mange fremmedarbeidere fra andre steder i Orissa og Vest Bengal. Mennene jobber i fiskebåter eller i isfabrikker i perioder på 10 – 15 dager.

Den økte aktiviteten innenfor fiskeriet innebærer at denne næringen har hatt en sterk fremvekst de siste 11-13 årene. Årsaken til denne positive utviklingen blir av flere, både lokale og offentlige ansatte, oppfattet som konsekvenser av OFDDP prosjektet. I en samtale med både lokale menn og menn fra avgiftskontoret ved kaien kom det frem at de mente at staten hadde tjent mest på prosjektet fordi det nå ble eksportert fisk til utlandet. Tidligere var

Calcutta og lokale byer i Orissa de viktigste markedene. Videre mente mennene at prosjektet også hadde vært bra for Bahabalpur:

”Vi hadde aldri drømt om at Bahabalpur skulle utvikle seg så mye... folk har i det minste jobb, og noe å spise nå, og det er ikke så mye tyverier nå som det var før.”

Dette utsagnet indikerer hva fiskerifasilitetene i tillegg til veien har betydd for området. Videre kommer mennene inn på spørsmål om vedlikehold, noe som bekymrer dem:

”Det er ingen som tar ansvar for vedlikeholdet av veien, vi har begynt å samle inn penger for reparasjoner, det kan ikke være slik det er nå. Kaien trenger også reparasjoner på grunn av erosjon [...]vi håper å få utvidet kaien også, men vi får ikke noe svar enda.”

Mennene er svært opptatt av vedlikeholdet, de forteller også at staten grep inn etter skadene på kaien etter Super Cyclon i 1999. Dette kan oppfattes som tegn på betydning av fasilitetene og infrastruktur for fiskeriet. I tillegg håper de å få utvidet kaien, noe som har vært oppe til diskusjon i over to år uten resultat. Det er tydelig at fiskeriet har fått en sentral plass som inntektsgivende aktivitet for mange i Bahabalpur, men som vi også har sett tidligere, er det langt fra alle familier som lever av fiske. Dette tar oss videre til spørsmålet om hvordan utviklingen av fiskeriet har påvirket prosjektets målgrupper, og særlig de fattige.

5.1.2 Gir fiskeriet og endringer i samfunnet muligheter for de fattige?

Store endringer kan skje på et sted i løpet av 13 år, og det er mange faktorer som spiller inn. Noen faktorer er mer fremtredende og enklere å identifisere enn andre. Som vi har sett, har den teknologiske utviklingen av fiskerinæringen i Bahabalpur hatt mange positive konsekvenser. Videre skal vi se hvordan godene av prosjektet har blitt fordelt ellers i samfunnet i Bahabalpur, og hvilke muligheter fiskerinæringen har åpnet for folk. Jeg vil legge vekt på konsekvensene for Gujricalicutta, da dette er det området hvor det bor flest fattige.

Ved å se nærmere på hvilke inntekstkilder som dominerer blant informantene kan vi se hvilken rolle fiskeriet spiller for husholdsinntektene. Som det kommer frem i tabell 5.3 var det ingen som drev med kun fiskeri. De fleste fra Gujricalicutta kombinerer fiske med andre aktiviteter som jordbruk og sterkt fysisk krevende arbeid, som for eksempel graving av

rekebassenger og bygningsarbeid. Til tross for at disse jobbene er tunge og svært krevende er de lavt betalt. Det er også mange som driver med fiskerirelaterte aktiviteter, det vil si at de ikke driver direkte med fiskeri, men at de for eksempel lager eller reparerer garn. Dette gjelder særlig kvinner og unge menn i Gujrimalicutta. Til sammen er det 19 av 28 informanter som får inntekt fra aktiviteter knyttet til fiskeriet, enten direkte, kombinert med andre aktiviteter, eller indirekte (jf. tabell 5.3)

Tabell 5.3 Variasjon av inntektskilder i Bahabalpur landsby, Dublagadi og Gujrimalicutta.

	Inntektskilder								Total
	Fiskeri-relaterte aktiviteter	Jordbruk	Fiske og jordbruk	Hardt fysisk arbeid	Business	Hardt fysisk arbeid og fiskeri	Jordbruk og business	Annet	
Bahabalpur L.	-	-	2	-	1	-	-	-	3
Dublagadi	-	1	2	-	1	-	2	1	7
Gujrimalicutta	6	-	4	3	-	5	-	-	18
Total	6	1	8	3	2	5	2	1	= 28

Videre kan det være stor forskjell mellom de som for eksempel kombinerer fiske og jordbruk fra Dublagadi og de som er fra Gujrimalicutta. Mens en informant fra Dublagadi eide en tråler, drev med fiskehandel og i tillegg eide jordbruksland, var det ingen av informantene fra Gujrimalicutta som eide båt, og bare i noen få tilfeller eide de jord. For eksempel var den ene informanten innleid fisker, og han brukte egne garn til å fiske for eget forbruk ved stranden i Gujrimalicutta. Når det ble stramme tider jobbet han og/eller konen for en jordeier. Dette viser to hushold som får utbytte av utviklingen av fiskerinæringen på svært ulike nivå. Disse to representerer likevel ikke to ytterpunkter, da det var flere informanter som uttrykte at de ikke hadde fått noe utbytte av utviklingen av fiskerinæringen. Andre igjen trekker frem at de visste om andre som hadde dratt nytte av fasilitetene, selv om de selv ikke hadde det.

Tabell 5.4 Hvem drar nytte av fiskerifasilitetene.
(Mangler data: 1)

	Nytte av fiskerifasilitetene			
	Ja	Nei	Andre	Total
Bahabalpur V.	-	1	1	2
Dublagadi	1	2	4	7
Gujrimalicutta	9	3	6	18
Total	10	6	11	= 27

Tabell 5.5 Hvem drar nytte av veien.
(Mangler data: 6)

	Nytte av veien		
	Ja	Nei	Total
Bahabalpur V.	2	-	2
Dublagadi	6	1	7
Gujrimalicutta	7	6	13
Total	15	7	= 22

Tabell 5.4 viser en oversikt over hva informanter tenker om fiskerifasilitetene. Som det kommer frem av tabellen er det ikke alle som føler de har fått utbytte av fiskerifasilitetene eller veien. Det var 17 av 27 informanter som mente at de ikke hadde fått fordeler av prosjektintervensjonene. Med hensyn til veien var over halvparten av informantene positive, og mente de hadde hatt bruk for veien. Likevel ser vi at det i Gujralicutta er noen som mener det motsatte. Fattigdommen i dette området setter mange begrensninger, og det er ikke noe selvfølge å ha råd til for eksempel å ta bussen til Balasore. Det er helst de med litt mer ressurser som drar nytte av veiene, og særlig de som er involvert i fiskehandelen. Veiene kom for øvrig ikke bare godt med for de som bruker den til transport. Også jordbrukere som har dyrket mark langs veien inn til Bahabalpur har dratt nytte av veien som ble opphøyet (figur 5.4), og som derfor hindrer saltvann å komme inn på jordene under flommer.

Figur 5.4. En mann sykler på opphøyet vei. Bilde tatt fra jordbruksland.

Til tross for at mange mener de ikke har dratt nytte av utviklingen av fiskeriet, var det mange som fikk nye muligheter med fiskeriets fremgang. For eksempel var det flere som satset på denne sektoren når de så utviklingen som var i ferd med å skje. En av informantene sa det slik:

”Familien min har bodd her i flere generasjoner, min far dyrket jorden her... og jeg tok over, men i ca 10 år har jeg drevet med fiskeribusiness.”

Når jeg spør hvorfor han la om fra jordbruk til fiskeri svarer han:

”Jordbruk (cultivation) gav mindre penger, det var ikke nok til å ta hånd om familien ordentlig, fiskeribusiness er mer lønnsomt, det gir mer profitt.”

Informanten gikk fra å drive med ren jordbruksvirksomhet til å satse på fiskeriet. I dag lever han og familien hovedsakelig av fiskeriet. Han drar aldri ut på sjøen selv, men leier inn åtte menn til å dra ut med tråleren sin. Informanten eier fremdeles jordbruksland, som han tar seg av når han får tid. Men det er langt i fra alle som har eget fiskerifartøy i Bahabalpur, eller som har mulighet til å skaffe seg et. Av de 28 spurte var de kun to som eide båt, og ingen av disse var fra Gujrjalicutta. Når det gjelder garn, var det kun 4 av 18 informanter fra Gujrjalicutta som eide et, mens én leide. Dette viser at selv om mange fattige har sine inntekter fra fiskeri og fiskerirelaterte aktiviteter så er de i liten grad direkte knyttet til fiskeriet. De har begrenset tilgang til det nødvendige utstyret som fiskeriet krever. De er sekundære aktører; arbeidere som jobber for andre med direkte relasjon til fiskeriet. Dette viser også at de fattigste i mindre grad har direkte tilgang på fiskeriressurser.

Da det i 1983 ble gjennomført en sosioøkonomisk analyse av området, var det mange som delte båter, gjerne tradisjonelle båter. Det er mulig er dette er en praksis som er opprettholdt i Kasafal, hvor de fleste tradisjonelle båtene ser ut å holde til. I analysen ble det også sagt at garn var bedre fordelt blant fiskere enn båter, noe som fremdeles er tilfelle i dag, men som jeg var inne på er det ikke mange som eier garn. Selv om flere i Gujrjalicutta eier garn er det viktig å huske at mange fattige gjerne fisker med stolpenett, eller med mindre garn som de kaster ut ved stranden. Dermed kan ikke det faktum at noen eier garn være en troverdig måleenhet for hvor mange fattige som drar nytte av fiskerifasilitetene i Bahabalpur.

Det er ikke lett å knytte de fattige til den moderne fiskerinæringen, likevel blir det ved flere anledninger nevnt at utviklingen av fiskeriet har vært med å skape flere arbeidsplasser. Som vi så tidligere var fiskeriet i Bahabalpur preget av sterk arbeidsdeling, noe som er blitt opprettholdt i det ”nye” fiskerisystemet. Ikke bare er det flere aktive fiskere i dag enn i 1986 (med unntak fra Bagda), men arbeidsdelingen er med på å gi ulike oppgaver til mange forskjellige arbeidere, noe de fattige forhåpentligvis er tjent med. Som vi har vært inne på i gjennomgangen av fiskerisystemet i 1983, var vannbærere og de som transporterte fisken fra stranden stort sett fattige kasteløse.

Det komplekse arbeidssystemet som preger fiskeriet i Bahabalpur illustrerer også at fiskeriutviklingen har hatt positive ringvirkninger for flere enn bare de som driver med storskala fiskeri. Likevel kan vi ikke se bort fra at svært få fattige, om noen, er direkte forbundet til det nye fiskeriet. Dette gir et bilde av et moderne fiskeri som er sentralisert hos noen få, og som virker begrensende på tilgangen til fiskeriressursene. Særlig er dette tilfelle i Bahabalpur fordi det moderne fiskeriet er dominerende der.

Så langt har fokuset vært på utvikling av det moderne fiskeriet, og hvordan denne utviklingen har virket inn på fiskeriet generelt og på de fattigste i samfunnet. Videre skal vi se nærmere på ikke-fiskeri relaterte fasiliteter, som vannbrønner, skoler og lignende. Vi skal se hvordan disse tiltakene har gagnet befolkningen, og eventuelt hvilke endringer de har ført til.

5.2 Helse og utdanning – et gode for alle?

I tillegg til satsingen på fiskeriet ble det også utarbeidet helse-og utdanningsrelaterte tiltak. På samme måte som med fiskerifasilitetene, skal vi se på intervensjoner i form av materielle endringer. Dette gjelder for eksempel skolebygg, vannbrønner, helsestuer og helsestasjoner. Jeg skal se hvordan de fattige, kvinnene og de tradisjonelle fiskerne har dratt nytte av disse fasilitetene og hvilke muligheter de materielle endringene har åpnet for.

5.2.1 Brønner og rent drikkevann

Ut fra den sosioøkonomiske analysen (Aase, 1986) kom det frem at det var behov for vannbrønner i området, både til drikkevann og bading av småbarn. Det ble til sammen installert 150 håndpumpebrønner over hele prosjektområdet (Kasafal, Sartha, Chanua, og Bahabalpur), noe som tilsvarte 19 % av de brukte midlene. Ved prosjektevaluering (Aase, 1993) i 1993 ble betydningen av vannbrønnene bekreftet. Selv om det i dag er flere tørrlagte brønner, eller brønner med saltvann, er brønnene noe befolkningen er takknemlig for og forbinder med OFDDP og Norad. Av de 28 spurte var det 21 som svarte at de hadde brukt brønnene og at disse kom dem til gode. Av de 21 som hadde dratt nytte av brønnene var det 4 som svarte at brønnen de hadde pleid å bruke ikke lenger fungerte. Ved økt tilgang til rent drikke-og badevann for små barn, har brønnene virket forebyggende mot sykdom. Diaré og hudsykdommer var tidligere et problem, noe som det er betydelig mindre av nå.

I Gujrimalicutta ble det installert en brønn ved barneskolen (jf. figur 2.4), denne har vært spesielt viktig for befolkningen i Gujrimalicutta. Ikke bare får barna rent drikkevann mens de er på skolen, men veldig mange hushold henter vann fra denne brønnen for eget konsum. Selv om flere får installert egne brønner, er det vanlig at den private brukes til bading, og vaskeformål, mens drikkevannet blir hentet fra skolebrønnen. Videre er det ikke bare de fattige som bor i Gujrimalicutta som drar nytte av brønnen, det er flere bedrestilte fra Dublagadi som også henter drikkevann fra denne. Vannbrønnene er på denne måten ikke bare en gevinst for de fattige men også for andre. I forhold til vannbrønnene er det lett å konkludere med at denne fasiliteten har kommet samfunnet generelt til gode.

5.2.2 Sykestue og helsestasjon

OFDDP bygde en helsestasjon og en sykestue i Bahabalpur Panchayat. Helsestasjonen ble bygget i Dublagadi, og har vært i funksjon frem til inntil ca. 0,5-1 år siden. Da ble den stengt fordi sykepleieren ble pensjonert. Utover dette er det vanskelig å vite hva som kommer til å skje. Selve bygningen ser ut til å ha fungert bra, det ble utført noen reparasjoner etter at kraftig regn skadet taket kort tid etter prosjektets avslutning. Ellers ser det ut til at bygningen har hatt en nyttig funksjon, og at helsestasjonen også har mottatt støtte fra UNICEF. Informanter som bodde i nærheten kunne fortelle at helsestasjonen hadde fungert bra i mange år. Der kunne folk få medisin, og komme om de hadde helseproblemer. Også fattige mennesker fikk utbytte av helsestasjonen, og en kvinnelig informant fra Gujrimalicutta sa blant annet dette:

”Det er en helsestasjon her, vi bruker den av og til... særlig under svangerskap er den blitt brukt.”

Figur 5.5 Helsestasjon i Dublagadi

Som det kommer frem her, er helsestasjonen blitt brukt av gravide kvinner, ikke bare fra Dublagadi, men også av fattige kvinner fra Gujrimalicutta. Videre ble det også gitt vaksiner til

barn, og informasjon om familieplanlegging. Nå som sykepleieren en pensjonert er helsetilbudet redusert. En sykepleier fra en nabolandsby kommer med jevne mellomrom for å gi vaksiner til barna i området. Da blir ryktet spredt av innbyggerne som også gir beskjed til kvinnene i Gujrimalicutta. Når det gjelder sykestuen som ligger i Bahabalpur, er denne svært sjeldent brukt. En representant fra en av fiskeriinstitusjonene uttrykte det slik:

“The health centre has two rooms and facilities for doctor and nurse. Since it was built it hasn’t been used, only during cyclones and floods a nurse from Rupsa comes to stay for a couple of days, but this is only temporary.”

Informanten var misfornøyd med at bygningen ikke blir brukt, og bekymret over at Bahabalpur ikke har et ordentlig helsetilbud. Videre mener vedkommende at helsestasjonen i Dublagadi ikke er god nok, da den kun drives av en helsesøster med hovedfokus på familieplanlegging. Han poengterer behovet for en lege i området. Slik situasjonen er i dag må folk reise til Balasore eller Rupsa for å besøke lege.

5.2.3 Skole

I Bahabalpur Panchayat ble det bygget en skole. Bygningen ble reist i Gujrimalicutta, hvor det allerede eksisterte et skoletilbud i et improvisert skolebygg. Av de 28 spurte var det 21 som mente at skolen var kommet dem til nytte. I dag har skolen ca. 95 elever jevnt fordelt mellom jenter og gutter. Skoletrinnene går opp til 7. klasse, og elvene er mellom fem og tolv år. Det er også to andre skoler i området, en i Dublagadi, og en annen i Bagda.

Skolen i Gujrimalicutta benyttes av barn fra ulike kaster og sosiale lag. Det ser ut til at det er en generell trend at barna blir sendt på den skolen som ligger nærmest hjemmet. Av samtaler med representanter fra de ulike skolene i området fikk jeg inntrykk av at stadig flere barn blir sendt på skolen:

Figur 5.6 Elever utenfor skolen i Gujrimalicutta

”De fleste barna går på skole, men fattigdom er et hinder for noen familier, og noen barn må være igjen hjemme for å hjelpe foreldrene... Men jeg tror likevel at flere foreldre lar barna sine gå på skole nå enn før.”

I denne sammenhengen bør det nevnes at skolene i Bahabalpur har siden 2000 fulgt et statlig program kalt ”Sarba Sikhya Avijan”. Gjennom dette programmet kan skolene tilby elevene lunsj og uniformer, samt assistenter som henter barna som ikke møter opp på skolen. Denne ordningen skal være med å stimulere til bedre fremmøte. Når det gjelder skolen i Gujrjalicutta er det ikke en permanent utdeling av lunsj. Foreldre er bekymret for at barna ikke får maten de har rett på, og for at undervisningen er dårlig og uregelmessig. Kvaliteten på undervisningen og mattilbudet ser ut til å være forskjellig på de ulike skolene, og elevene i Gujrjalicutta synes å komme dårligere ut. Rektor fra en annen skole hadde denne kommentaren om den mangelfulle undervisningen som foreldrene klager på:

”Det er slik det er her, men lærerne må følge skoleplanen, fordi det jevnlig kommer inspektører for å sjekke at elevene får undervisning... Jeg tror bare fem eller sju elever besto sjuende klasse i Gujrjalicutta, i min skole besto 63 av 63 elever.”

Andre informanter forteller også om episoder hvor de ansvarlige for undervisningen kommer innom for så å gå igjen. Når jeg spør hvordan dette med lunsj fungerer, blir det blant annet sagt av en lokal informant:

”Det er det som er poenget, barna får ikke mat regelmessig, delstatsregjeringen sørger for at barna skal få lunsj, men gjennom noen mellommenn (middlepersons) blir ikke maten delt ut jevnlig”

Til tross for irregulariteten i både undervisning og lunsjtilbud er de lokale i Gujrjalicutta generelt glade for at barna har en skole å gå til, og for at den ligger i nærheten. OFDDP dannet også et skolefond for å støtte skolen økonomisk, men dette var det ingen som kunne fortelle noe om.

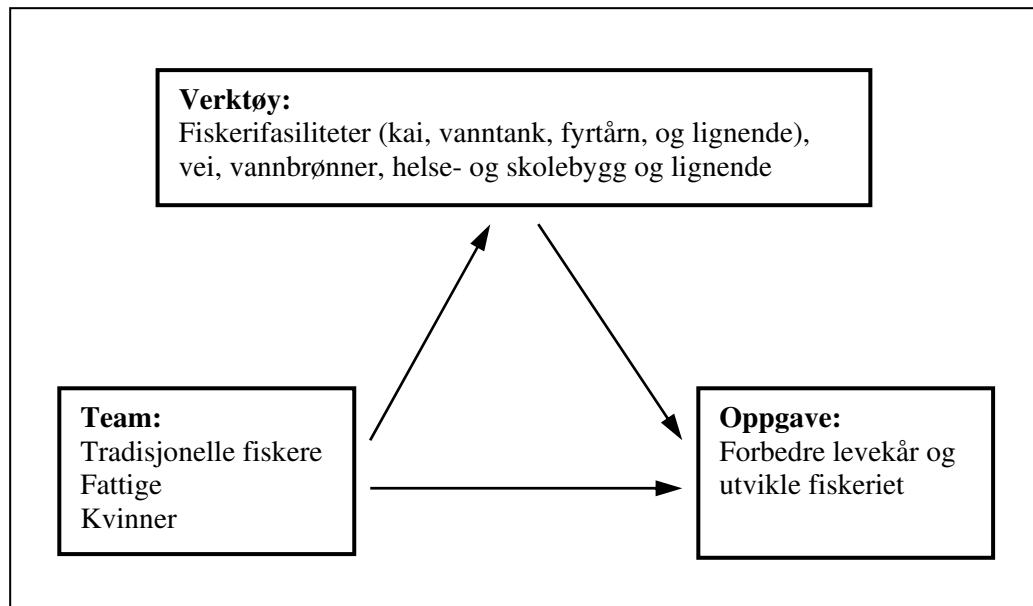
Vi har nå gått gjennom de mest sentrale tiltakene forbundet med materielle endringer, eller teknologisk utvikling. Videre skal vi gå mer i dybden og se hvordan disse tiltakene har virket inn på målsettingene satt ved prosjektstart.

5.3 Å nå målgruppene: en komplisert affære

Som det kommer frem av gjennomgangen ovenfor har OFDDP vært hensiktsmessig på mange områder. Når jeg likevel velger å se nærmere på den manglende målgruppeorientering som har preget prosjektet, er det ut fra et ønske om å forstå hvorfor dette har funnet sted, og ikke å legge frem negativ kritikk av OFDDP.

Gjennom flere fiskerirelaterte tiltak har OFDDP vært med å støtte utviklingen av fiskeriteknologien i Bahabalpur. Som vi har sett har dette blant annet resultert i en utvidet mekanisert fiskerisektor. Selv om mange fattige kan ha dratt nytte av utviklingen, kan vi ikke se bort fra at denne målgruppen havnet på sidelinjen av utformingen og gjennomføringen av prosjektet. For å forstå hvorfor og hvordan dette skjedde er det nødvendig å ta i bruk et analytisk rammeverk som gjør kompleksitetsnivået av prosjektet håndterlig. Derfor vil jeg trekke inn Aase (1991) sin modell om teknologikomplekset. Teknologikomplekset handler om at teknologien ikke bare er et *verktøy*, men en prosess hvor også *teamet* (menneskene som skal bruke verktøyet), og *oppgaven* (målet som er satt av teamet) er likeverdige elementer for at teknologien skal fungere. Ved å se nærmere på de ulike teknologielementene og forholdet mellom dem håper jeg å komme nærmere en forståelse av den manglende målgruppeorienteringen som flere av tiltakene gjenspeiler. Dette er en måte å se på teknologi som en sosial konstruksjon, der en må trekke inn andre faktorer enn kun funksjonalitet for å forstå dets virkninger.

I forhold til Bahabalpur kan vi overføre OFDDP prosjektets oppgave, verktøy og team inn i modellen (figur 5.7). Teknologiens mål var å forbedre de fattiges, kvinnes og de tradisjonelle fiskernes levekår og utvikle fiskeriet. I Bahabalpur ble dette blant annet gjennomført ved å sette i verk en rekke materielle endringer. Disse er illustrert under verktøyelementet i teknologikomplekset. Når det gjelder teamet, handler dette om de menneskene som skal håndtere verktøyet: de tradisjonelle fiskerne, de fattige og kvinnene. Videre skal vi se hvordan forholdet mellom de tre teknologielementene utformer seg, og mulige årsaker til den manglende målgruppeoppnåelsen.

Figur 5.7 Teknologikompleks-modellen og OFDDPs team, verktøy og oppgave

Jeg vil begynne med å se på teknologiens oppgave, som handler om å forbedre levekårene til de fattige, kvinnene og fiskernes familier gjennom utvikling av det tradisjonelle fiskeriet (jf. s. 10). Ved å studere målgruppenes situasjon i forkant av prosjektet (kapittel 2) og 13 år etter prosjektets avslutning, samt mulighetene som prosjektet åpnet for (5.1), er det mulig å se et misforhold mellom mål og resultat. Fiskerinæring har vært gjennom en utvikling som har gagnet aktørene med muligheter til å drive storskala fiskeri, mens mulighetene for tradisjonelle fiskere, fattige og kvinner til å forbedre sine levekår ikke er blitt berørt i like stor grad. For det første slo hovedmålet om å støtte det tradisjonelle fiskeriet feil ut i Bahabalpur. De implementerte verktøyene førte til utvikling av storskala fiskeri, dominert av store fartøy, og det tradisjonelle fiskeriet ser ut til å ha havnet i skyggen av det moderne. Videre er det i dag stor kontrast mellom dette fiskeriet og det tradisjonelle fiskeriet som de fattigste driver, med små garn, eller med stolpenett. Samsvaret mellom oppgave og verktøy ser ikke ut til å være tilstede, noe som også kan ha resultert i andre ringvirkninger for de fattige og kvinnene enn forventet. For det andre er det viktig å huske at kvinnene i svært liten grad er tilknyttet fiskeriet. Det samme gjelder de fattige da så å si ingen eier båt, og få eier garn. De fattiges inntektskilder er varierte, og i motsetning til bedrestilte må flere fattige fra Gujrualicutta også leve av å være innleid arbeidskraft (hardt fysisk arbeid, jf. tabell 5.3).

Det er flere mulige årsaker til det manglende samsvaret mellom oppgave og verktøy, men først og fremst ser det ut til at verktøyet som er blitt brukt for å nå målet, ikke er tilpasset teamet og oppgaven. Dette vil si at målgruppene i liten grad har kunnet ta i bruk verktøyene

for å nå målet om å forbedre sine levekår. Selv om storskala fiskeriet har gitt mange arbeidsplasser og nye muligheter, har utviklingen fra liten til storskala fiskeri også satt visse begrensninger på de fattiges tilgang til fiskeriressursene. Dette kan være en uintendert konsekvens av for eksempel fiskeriutviklingsoppgaven. Som vi har sett tidligere (kapittel 3) er oppgaven selve dynamikken i det teknologiske systemet, og et teknologisystem kan ha flere oppgaver som blir tilstrebet. Når det gjelder OFDDP ser det ut til at prosjektet etter hvert har utviklet en todelt oppgave, delvis en *utviklingsoppgave*, som handler om å forbedre levekårene for de fattige og kvinner, og delvis en *næringsoppgave* som handler om å utvikle fiskeriet, og under her også støtte det tradisjonelle fiskeriet. Disse oppgavene er vanskelige å forene fordi de handler om ulike målgrupper eller team, noe som også peker på behovet for ulike verktøy. Videre viser endringene i fiskerisektoren i Bahabalpur til den dominerende rollen som næringsoppgaven ser ut til å ha fått. Fokuset på denne oppgaven kan også oppfattes som tegn på at prosjektet på et tidspunkt kan ha vært gjennom en uformell endring av mål, for eksempel i forhold til satsingen på det moderne fiskeriet. En slik dreining i oppgaveelementet kan også være svar på hvorfor verktøyene og teamet ikke ser ut til å være i samsvar med det opprinnelige målet. Jeg vil komme tilbake til dette spørsmålet om endring av mål i seksjon 5.5. Her vil jeg videre se på forholdet mellom de andre teknologielementene.

Når det gjelder forholdet mellom team og verktøy, og team og mål, er det også her problematisk å se hvordan disse kan være elementer i samme teknologisk prosess. Verktøyet er ikke tilpasset "tradisjonelle fiskere", som er teamet som skal håndtere det. Kaien for eksempel, benyttes kun av trålere og mekaniserte ringnotbåter som skal ut på havet i 10 til 15 dager, og som trenger forsyninger av vann og is. På denne måten blir verktøyet for høyt spesialisert for teamet, og tilgangen begrenset. Et eksempel på et mer fleksibelt verktøy er fyrtårnet som kan være til nytte for alle. Fiskere i alt fra trålere til små umekaniserte båter kan dra nytte av fyrtårnet når de skal igjen til elven når det mørkner. Kaien er et vanskelig verktøy å ta i bruk for tradisjonelle fiskere som ikke har de nødvendige økonomiske ressursene til å investere i tilpasninger som verktøyet krever. Selv om flere tradisjonelle fiskere har fått mekaniserte fartøy, er disse mindre båter (figur 5.8). Det handler ikke om et team som mangler teknikk for å håndtere verktøyet, men om et team preget av manglende kapital for å kunne tilpasse seg verktøyet. Dermed blir de som håndterer verktøyet i Bahabalpur en annen målgruppe enn man i utgangspunktet hadde tenkt seg.

Forholdet mellom team og oppgave handler om teamets hensikt med verktøyet. Delvis kan teamet oppfattes som OFDDP-aktører, men også som målgruppene, som er det fremtidige teamet som skal håndtere verktøyet. Som vi har sett tidligere vil en vellykket teknologioverføring finne sted når hele teknologisystemet er blitt overført, det vil si at ikke bare verktøyet er blitt overført men også målet og teamet. Dette gjelder også for *utviklingen* av en teknologi på et sted. Med dette vil jeg si at utviklingen av teamet til å være i stand til å ta over verktøyet er nødvendig for at en teknologi skal fungere. For eksempel i de tradisjonelle fiskernes tilfelle, er ikke teamet i stand til å håndtere verktøyet. Dermed må enten verktøyet revurderes, eller en må gjennomføre tiltak som kan utvikle denne målgruppens muligheter til å bruke verktøyet. En måte dette kunne blitt gjort på er ved å finne løsninger på hvordan de økonomiske barrierene kunne brytes, slik at det ble mulig for teamet å investere i fiskeriet. På denne måten ville også disse aktørene fått mulighet til å håndtere verktøyet. Det nåværende kredittsystemet gjør det svært vanskelig for dem med lave inntekter, og for dem som ikke eier land, å få lån. Søkeren må vise til en sikkerhet, for eksempel i form av land. Svært få av de fattige kasteløse i Gujrjalicutta eier land, og derfor er det vanskelig for de å få muligheten til for eksempel å investere i fiskeutstyr. En informant sa det slik:

”Folk fra Gujrjalicutta har også dratt nytte av prosjektet, men på grunn av fattigdom har de ikke råd til å kjøpe en båt, og de kan ikke få lån fordi de ikke har noe garanti for å få lån hos banken... Før var de fattige, men nå er de også fattige. Det er ingen forskjell, men på grunn av kaien, kan de tjene penger ved å reparere garn.”

Utsagnet viser at de fattige som målgruppe og som team ikke kan ta i bruk et av de mest sentrale verktøyene som OFDDP har vært med å utvikle på stedet. Dette viser at utviklingen av fiskeriteknologien bærer preg av å være ufullstendig, eller at det er misforhold mellom de tre T'ene (team, tool, task), og at det er her årsaken til den manglende målgruppeoppnåelsen ligger. På den andre siden er det andre tiltak som har vært rettet mot de fattige og kvinnene som ser ut til å gjenspeile større samsvar mellom teknologiens elementer. Dette gjelder for eksempel vannbrønnene, helse- og skolebyggene. Disse verktøyene er i større grad håndterbare for teamet, og virker dermed etter sin hensikt for å nå målet om forbedrede levekår. Som vi var inne på tidligere er det også andre team som tar i bruk verktøyene, uten at dette virker problematisk for det opprinnelig målgruppen. I neste avsnitt vil jeg presentere en oversikt over forholdet mellom de ulike teknologielementene og målgruppene.

5.4 Målgruppene, hensikten og resultatet

Som vi har vært inne på tidligere var hensikten med OFDDP å forbedre levekårene til befolkningen i prosjektområdet, med hovedfokus på de fattigste, kvinner og de tradisjonelle fiskerne. For å få en oversikt over hensikten og resultatene av intervensjonene vil jeg her oppsummere hvordan de ulike tiltakene har påvirket de ulike målgruppene i Bahabalpur. Dette er også oppsummert i figur 5.10 s. 76.

Det tradisjonelle fiskeriet

Gjennom utvikling av ulike fasiliteter som kai, vanntank, kjølerom, fiskerikontor osv. ønsket OFDDP å gjøre det mulig for de tradisjonelle fiskerne å utvikle fiskeriet og på denne måten også forbedre levekårene. Resultatet 13 år etter at prosjektet ble avsluttet, er noe annerledes. Teamet som har overtatt verktøyene som var tenkt for de tradisjonelle fiskerne, består av moderne næringsdrivende. Gjennom å bruke fiskerifasilitetene har de fått mulighet til å utvikle en storskala fiskerisektor som skiller seg sterkt fra de tradisjonelle fiskeriaktivitetene som de fattige driver. På en annen side har det moderne fiskeriet også sørget for flere sysselsettingsmuligheter. Videre har noen av fasilitetene også gitt muligheter til de tradisjonelle fiskerne. For eksempel kan de bruke fyrårnet og ferdes tryggere på havet. Veien og ferjen har også forbedret kommunikasjonsmulighetene. Jeg nevner dette fordi jeg ser muligheten for at tradisjonelle fiskere fra Bahabalpur kan samarbeide med tradisjonelle fiskere i Kasafal.

Figur 5.8 Kasafal: tradisjonelle fiskere.

Figur 5.9 Bahabalpur: arbeidere transporterer fisk til auksjonshallen like ved. I bakgrunn en tråler.

De fattige

Verktøyene som hovedsakelig har vært nyttige for de fattige for å forbedre levekårene sine, er knyttet til helse-og skolefasiliteter. De fattige fra Gujralicutta har fått tilgang på rent drikkevann. Som jeg har vært inne på tidligere er dette av stor betydning for helsetilstanden for befolkningen her, og særlige barna som tidligere led av diaré. På denne måten kan vi se at brønnene representerer en del av en helhetlig teknologiutvikling. Skolebygget har også vært med å skape mulighet for at flere barn kan få et skoletilbud. Årsakene til den varierte kvaliteten av skoletilbudet ser ut til å ligge forankret i andre sosiale forhold som jeg vil komme inn på senere.

Et annet verktøy som håndteres av de fattige, men som er knyttet til fiskeriet er det som tidligere var tenkt å fungere som auksjonshall. Området er åpent for alle, og gir kjøligere arbeidsforhold for garnbøtere. Garnbøtere er som regel fattige som tjener ca 50 Rs dagen, noe som tilsvarer 7 NOK.

Økte kommunikasjonsmuligheter har trolig også gitt noen fattige muligheter, men i mange tilfeller er dette fremdeles et verktøy som de fattige ikke kan bruke fordi de mangler de økonomiske midlene som verktøyet krever.

Kvinner

Helsestasjonen har også gitt de fattige, og særlig kvinnene, muligheten til forbedrede levekår. Helsestasjonen ble brukt av kvinner under svangerskapet og for vaksineringer av barna, samt informasjon om familieplanlegging. En annen teknologi som var til kvinnenes fordel var utbygningen av flere vannbrønner i prosjektområdet, da det lettet det tunge arbeidet med å vannhenting.

HENSIKT		
Team	Verktøy	Oppgave
Tradisjonelle fiskere	<ul style="list-style-type: none"> - kai - vanntank - kjølerom - fiskerikontor - vei - ferje - fyrtårn - auksjonshall 	<ul style="list-style-type: none"> - landingsmuligheter - øke tilgang på drikkevann - utvikle småskala fiskeriet - kommunikasjonsmuligheter - tryggere ferdsel på havet - utvikle auksjonssalget <p>= Utvikle fiskeriet og forbedre levekår</p>
Fattige	<ul style="list-style-type: none"> - helsestasjon - skole - vei - ferje - vannbrønner 	<ul style="list-style-type: none"> - forbedre helse - skolegang - kommunikasjonsmuligheter - tilgang på drikkevann <p>= forbedre levekår</p>
Kvinner	<ul style="list-style-type: none"> - helsestasjon - vannbrønner 	<ul style="list-style-type: none"> - forbedre helse - gjøre vannhenting lettere <p>= forbedre levekår</p>
		
RESULTAT		
Team	Verktøy	Oppgave
Moderne næringsdrivende	<ul style="list-style-type: none"> - kai - vanntank - kjølerom - fyrtårn - vei - ferje 	<ul style="list-style-type: none"> - lastemulighet for vann og is - gi fartøyarbeidere drikkevann - tryggere ferdsel på havet - kommunikasjonsmuligheter <p>= utvikle storskala fiskeriet, skape arbeidsplasser, forbedre levekår</p>
Tradisjonelle fiskere	<ul style="list-style-type: none"> - fyrtårn - vei og ferje 	<ul style="list-style-type: none"> - tryggere ferdsel på havet - kommunikasjonsmuligheter
Orissa delstat Tax Office	<ul style="list-style-type: none"> - fiskerikontor 	<ul style="list-style-type: none"> - forsyne (store) fartøy med vann og is
Garnbøtere	<ul style="list-style-type: none"> - auksjonshall 	<ul style="list-style-type: none"> - kjøligere arbeidsforhold
Fattige, kvinner og befolkningen generelt	<ul style="list-style-type: none"> - helsestasjon - skole - vannbrønner - vei - ferje 	<ul style="list-style-type: none"> - forbedret helse - skolegang - tilgang på drikkevann - gjør vannhenting lettere - kommunikasjonsmulighet <p>= forbedret levekår</p>

Figur 5.10 Oversikt over hensikt og resultatene av OFDDP, med utgangspunkt i teknologikompleksmodellen.

5.5 Endringer av målsettinger

Som vi har sett er målet eller oppgaven i teknologikomplekset selve dynamikken i det teknologiske systemet. Hvis oppgaven forandrer seg, må også teamet og verktøyet revurderes. I forbindelse med gjennomføringen av OFDDP var det mulig å identifisere endringer i oppgaven. Slike forandringer eller justering av mål underveis ser ut til å prege andre lignende utviklingsprosjekt, noe som i grunnen ikke er overraskende med tanke på at disse prosjektene ofte beveger seg over mange år. Et slikt tilfelle, som jeg kort vil komme inn på her, er Norsk Folkehjelp (NoFo) sitt fiskeriprojekt i Aserradores, Nicaragua, som ble satt i gang i 1982 (Hersoug, 1990). Målsettingen for prosjektet var hovedsakelig ”å sikre en proteinhungrig befolkning lettere tilgang til fisk” (Hersoug, 1991:130), og skulle nåes ved:

”... å etablere et anlegg dimensjonert for å kunne ta imot ca. 1000 tonn råstoff per år. Dessuten skulle det bygges 6 sjarker (ca. 30 fot) beregnet på garn- og linefiske. Disse skulle levere om lag halvparten av råstoffet, mens resten skulle komme fra det eksisterende fiskerikooperativet i Aserradores, to andre kooperativer i nærheten samt fra frittstående fiskere. Produktene fra anlegget var beregnet på innenlands forbruk ...”

(Hersoug, 1991:129)

Ved årsskiftet 1985/86 utarbeidet NoFo en ny statusrapport hvor utfordringene så langt, og nye tiltak ble diskutert. Det ble også lansert en ny revidert tidsplan hvor første prioritering var det praktiske opplæringsprogrammet i forbindelse med de nye sjarkene som ble levert. På en annen side hadde det nicaraguanske havforskningsinstituttet (INPESCA) fått ansvar for den tekniske utformingen av fiskeanlegget. På forhånd hadde det blitt gjort en avtale om å satse på et kjøleanlegg, da det verken var nødvendig eller lønnsomt med et filetfryse-anlegg når en skulle drive med levering av fisk til innenlands konsum. For øvrig viste det seg at INPESCA likevel bygget ut i fra fryseri-alternativet, og at det hele tiden hadde vært et ønske å ha frysemuligheter for eventuell fremtidig eksport. Dette kom som en overraskelse på NoFo som til slutt gikk med på det kombinerte anlegget som INPESCA insisterte på. Slik ser vi at det kanskje er ulike interesser og mål som står bak utformingen av verktøyene, noe som også vil ha betydning for hvilket team som til slutt vil håndtere verktøyet og trekke fordeler av det.

Våren 1990 sto de fleste fysiske komponentene som inngikk i prosjektet klart; produksjonslokalene, fryse- og kjøleutstyret, ismaskinen, veien, vann og strøm. Det var også

kommet nye boliger og infrastrukturen var allerede i bruk. Halvparten av hele investeringen gikk til selve anlegget, som for øvrig hadde problemer med å få solgt det begrensede kvantum som ble fisket med de tradisjonelle kanoflåtene. Foreløpig var det heller ikke muligheter for utvidelse av innenlandsmarkedet eller av eksport til andre land. Dermed var det et spørsmål som sto igjen: hvem skulle ta ansvaret for det som allerede var etablert inntil det forelå en situasjon hvor råstofforsyningen var tilstrekkelig til å kunne drive anlegget lønnsomt? Til slutt ble NoFo sittende igjen med hovedansvaret både økonomisk og administrativt. Videre var det også mye som tydet på at NoFo også måtte følge prosjektet en stund fremover i tid da alternativet ville være forfall. Dermed spør Hersoug (1991:137):

”Spørsmålet som reiser seg er om hvordan dette kunne skje når både NORAD og INPESCA i utgangspunktet hadde forpliktet seg til å prioritere en utvikling av håndverksfiskeriet?”

Jeg trekker frem dette eksemplet fordi det viser at elementer i teknologisystemet kan forandres i løpet av prosessen som prosjektet består av. Som i Bahabalpur blir teknologiens verktøy tilpasset det moderne fiskeri i stedet for det tradisjonelle. Årsaken til dette i Aserradores ser ut til å ligge i et misforhold mellom bistandsgiver og bistandsmottaker sine ideer og oppfatninger om hva man ønsker å utforme i prosjektområdet. Slik blir det jobbet i ulike retninger, og ut i fra ulike oppgaver. I forbindelse med en gjennomgang av forberedelsene av OFDDP blir det uttrykt bekymring for at det også her kan foreligge ulike ønsker om hva som er målet og hvordan det skal oppnås:

”Til tross for avtalen har rapportgruppen forståelsen av at delstatsregjeringen i Orissa først og fremst ønsker infrastruktur og mer avansert teknologi. Mens NORAD er forberedt på å levere den infrastrukturen som må anses nødvendig og relevant for å oppnå de løpende og integrerte utviklingsmålene, er det rapportgruppens oppfatning at de to partene har ulike oppfatninger av infrastrukturens rolle i dette programmet ”

(Hansen et al., 1987:187)

Jeg viser til dette sitatet fordi det sammen med eksemplet fra Aserreadores viser at det er en utfordring å forene bistandsgiveren og mottakernes interesser, som til tider også kan virke motstridende. Enda viktigere illustrerer disse eksemplene også betydningen av oppgaven i teknologiutviklingen. Som vi har vært inne på flere ganger tidligere er oppgaven selve dynamikken i det teknologiske komplekset. Med dette er det dermed ikke sagt at en oppgave

skal følges helt etter planen, men at det ved siden av å ha en definert oppgave, er nødvendig å ha fokus på eventuelle endringer for å evaluere om alle elementer i teknologiutviklingsprosessen er inkludert i endringene. Bahabalpur er et eksempel på at deler av teknologien er blitt forandret underveis, eller har endret retning, og påvirket de andre elementene. Dermed blir ikke disse samkjørte. Teknologiutviklingen blir ufullstendig og målgruppeoppnåelsen begrenset. Det vil ikke si at prosjektet dermed er mislykket, men at det har skjedd en endring i fokus. Hvorvidt denne fokusendringen er heldig for oppnåelsen av de grunnleggende målene, som i begge tilfeller er fattigdomsreduksjon gjennom bistand, er et annet spørsmål.

5.6 Kapittel oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist hvordan den teknologiske utviklingen av fiskeriet og andre fasiliteter i Bahabalpur har virket på målgruppene. Ved å bruke teknologikompleks-modellen som et analytisk rammeverk har det vært mulig å komme nærmere en forståelse av hvorfor visse målgrupper ikke ble nådd i tilstrekkelig grad. På denne måten ble også betydningen av samsvar mellom de tre elementene som konstituerer teknologi belyst. Vi har sett at verktøyet må tilpasses teamet som skal ta det i bruk, og vi har sett betydningen av oppgaveutforming. Videre vil vi se nærmere på de underliggende strukturene som er med og former forholdet mellom aktørene i teamet, og disses forhold til andre i samfunnet.

Kapittel 6: Institusjonsperspektivet og sosiale utfordringer

Innenfor fattigdomsforskning har det vokst en større bevissthet om kompleksiteten som preger fattigdom. Fokuset er endret fra å kun gjelde inntektsrelaterte spørsmål, til å også gjelde spørsmål om grunnleggende behov, tilgang på ressurser, maktforhold, og deltagelse. Denne flerdimensjonelle tilnærmingen har etter hvert også blitt inkorporert i studier av fattigdom og fiskeri (Béné et al., 2007: kap1). I denne sammenhengen er det lagt vekt på den sentrale rollen som de sosio-institusjonelle mekanismene spiller i opprettholdelse, redusering, eller forverring av fattigdom i fiskerisamfunn (Béné, 2003). Disse mekanismene kan gjerne ses på som samfunnsstrukturer eller institusjoner; *sett av regler som beskriver og bestemmer menneskelig handling* (jf. kapittel 3.3.2). I den videre studien av Bahabalpur og hvordan de fattige som målgruppe kan nåes vil jeg trekke frem betydningen av institusjonsperspektivet. Ved å ta for meg de lokale institusjoner ønsker jeg å vise at de har en avgjørende rolle for de fattiges tilgang på naturressursene, samt deres forhold til andre aktører i samfunnet. Slik vil vi få kjennskap til faktorene som er med og former forholdet mellom fattigdom og fiskeri i Bahabalpur, noe jeg mener er av betydning for utformingen av tiltak for å støtte de fattige, og eventuelt også andre målgrupper.

6.1 Institusjoner i Bahabalpur

Som vi så i kapittel 3 kan vi si at institusjoner er ”spillereglene” som styrer menneskenes handlinger på stedet, de kan arte seg som formelle regler eller som normer og holdninger knyttet til for eksempel tradisjon. Videre må det nevnes at institusjonelle mekanismer kan være vanskelige å identifisere fordi de dekker et stort og noe vagt sett av mekanismer (Béné, 2003). Jeg har likevel valgt å trekke frem fire institusjoner som jeg mener har betydning for hvordan de fattiges forhold til fiskeriet formes, samt deres forhold til andre aktører. De tre første er uformelle institusjoner, og den siste representerer en formell institusjon.

6.1.1 "Kastesystemet"

Selv om kastesystemet offisielt er avskaffet, er det fremdeles realitet i dagens India. Jeg ser på kastesystemet som en institusjon fordi det er grunnlaget for mange regler og normer som styrer samfunnet i Bahabalpur. Relasjonen mellom de fattige og de bedrestilte er preget av et sosialt skille som *delvis* er forankret i kastesystemet. Kastehierarkiet har fungert som et sosialt lagdelingssystem, hvor de lavere kastene er blitt undertrykket av de fra høyere kaste (Hansen et al., 1987). Det er dette elementet jeg vil vektlegge i den videre gjennomgangen av denne institusjonen. Som vi har vært inne på tidligere ble det i forbindelse med den sosioøkonomiske analysen i 1986 registret 19 kaster over hele prosjektområdet (Aase, 1986). Blant informantene i Bahabalpur panchayat er 8 ulike kaster representert.

**Tabell 6.1 Kaster representert blant informanter
(Mangler data: 1 i Gujrjalicutta og 1 Muslim i Bahabalpur)**

Rangering (1986)	Kaste	Bahabalpur	Dublagadi	Gujrjalicutta	Total
Nr 2	Korona		2		2
Nr 3	Khandayat		2		2
Nr 5	Mahisya		1		1
Nr 12	Kaibarta	1			1
Nr 19	Bhumija		1	14	15
Ukjent ⁷ (lav kaste)	Tanti	1		2	3
Ukjent	Maheshoar		1		1
Ukjent	Padabi			1	1
Total		2	7	17	26

Kilde: Aase 1986:20 og eget datamateriale.

Kaste er ikke nødvendigvis en god indikator for hvem som er fattig eller ikke, fordi det finnes fattige fra høyere kaster, og bedrestilte fra lavere kaster. Likevel gikk det igjen i både Aases (1986) analyse av området, og i mitt arbeid at de fattigste befant seg blant de fra lavere kaste og de kasteløse. Fattigdommen er knyttet til økonomiske forhold, men også til andre aspekter som tilgang på ressurser og maktforhold. Som det kommer frem av tabell 6.1 er 14 av 18 informanter i Gujrjalicutta Bhumija. Denne kasten, som er ansett som kasteløs, ble også ansett som en åpenbar målgruppe i 1986 da over 60 % av husholdene ble karakterisert som fattig (ibid). Videre tilhører 5 av 7 informanter fra Dublagadi en høyere kaste, og jeg anser

⁷ Kastene markert "ukjent" var ikke representert i analysen fra 1986, derfor står de utenfor rangeringen. Det har kun vært mulig å finne mer informasjon om Tanti kasten som er en "lower caste", men ikke Adivasis som er kasteløs, og blir derfor ansett som høyere posisjonert enn Bhumija.

disse informantene som bedrestilte. Jeg trekker dette frem fordi jeg vil vektlegge relasjonen mellom disse gruppene (fattige Bhumija fra Gujrjalicutta og bedrestilte fra høyere kaste fra Dublagadi).

Det sosiale skillet mellom de bedrestilte og de fattige i Bahabalpur er preget av et maktforhold som ofte resulterer i utnyttelse. Dette forsterkes gjerne av den utbredte analfabetismen blant de fattige av lav kaste og de kasteløse. Mange fattige forklarer sin håpløshet og elendighet med at de verken kan lese eller skrive. En Bhumija informant kunne blant annet fortelle dette:

”Vi har søkt Indra Awas Yojana [statlig husbyggningsprosjekt], men fordi vi ikke kan lese eller skrive vet vi ikke hvordan systemet fungerer. Hvis noen kommer og sier: kom her og skriv under dette papiret, det er Indra Awas Yojana ... så gjør vi det, men vi vet egentlig ikke hva vi skriver under på... Hvis noen kommer og tar jorden vår vil vi ikke få vite det heller fordi vi er analfabeter”

Staten har en rekke tiltak for å støtte den delen av befolkningen som lever under fattigdomsgrensen. Blant disse tiltakene er husbyggningsprosjektet Indra Awas Yojana, som informanten søkte etter forslag fra et panchayatmedlem (kommunestyremedlem). Problemet her er at denne personen som er fra en høyere kaste, benyttet anledningen til å ta betalt for søknaden, noe som ikke er nødvendig ettersom det er gratis å søke. Informanten forklarte videre hvorfor han hadde søkt:

”Jeg var syk så jeg gikk til BDO [Balasore Development Office] for å søke om å få litt ris (paddy) siden jeg ikke kunne dyrke noe selv. Da fikk jeg beskjed av et panchayatmedlem der at jeg heller skulle søke på dette husbyggningsprosjektet, for da ville jeg få 25 000Rs. Jeg betalte ham 300 Rs for søknaden, og så forklarte han at jeg trengte 200 Rs for å åpne en bankkonto for å få pengene, men det har jeg ikke nå.”

Informanten ga bort en del, om ikke alle sparepengene sine, penger han skulle hatt for å opprette bankkontoen for å fullføre søknadsprosessen. Til tross for at informanten forstår at han har betalt en avgift han ikke trengte å betale, er det viktig for vedkommende å opprettholde en god tone med de som sitter i panchayat-styret. Det virker som slike episoder er vanlige, og informanten forteller videre:

”Det er slik her at hvis en for eksempel får innvilget de 25 000 Rs fra Indra Awas Yojana, så vil en del av disse pengene forsvinne i ulike mellomledd, og siden vi er analfabeter kan vi ikke kjempe imot”

Dette eksemplet viser hvordan personer med høy posisjon i samfunnet kan dra nytte av andre med lavere posisjon, et utnyttelsesforhold som også reflekterer makten som tilskrives kastetilhørighet. Men av like stor betydning viser eksemplet den forsterkende rollen som den utbredte analfabetismen spiller for opprettholdelsen av dette maktforholdet. Det finnes flere eksempler hvor statens tiltak for å hjelpe de fattigste ikke når frem fordi personer som kjenner til systemet og som gjerne får betalt for å utføre statens tjenester, utnytter sin posisjon til fordel for egne interesser. Et annet prosjekt for å støtte de fattige er et matprogram, hvor matvarene blir utdelt til en person som får lønn for å servere mat til fattige barn og kvinner. En Bhumija informant hadde dette å si om damen som har ansvaret for programmet:

”Denne måneden var det mat de fire fem første dagene... damen [som får råvarene til å lage maten] lagrer råvarene så de blir gamle og dårlige, og når hun får nye varer beholder hun dem selv og gir oss de gamle... kanskje det til og med er kommet insekter på, og ungene får vondt i magen.”

Kvinnen som har ansvaret for maten er fra en høyere kaste familie i Dublagadi. I dette tilfelle har de fattige konfrontert henne med den uregelmessige matlagingen, og svaret de får er i følge Bhumija informanten at hun ikke har fått varene enda. Et lignende eksempel så vi i kapittel. 5.2.3 i forbindelse med gjennomgangen av skolen i Gujrjalicutta .

Vi ser at personene som skal fungere som mellomledd mellom stat og de fattige ikke utfører tiltakene etter statens retningslinjer. Disse mellommennene eller mellomkvinnene er gjerne fra høyere kaste, og de som benytter seg av tiltakene er ofte fattige kasteløse, gjerne fra Bhumija stammen i Gujrjalicutta. Det er vanskelig, om ikke umulig for dem å utrykke sin frustrasjon og misnøye med de bedrestilte, fordi disse er de som til syvende og sist kan hjelpe dem å for eksempel skrive en søknad, eller å fylle fatet med litt ris i dårlige tider. Derfor er det også viktig for mange fattige å opprettholde en godt forhold til de bedrestilte. Forskjellene mellom disse to gruppene er stor, og det er tydelig at visse normer og regler for hvordan dette forholdet fungerer er forankret i den gamle kasteinstitusjonen. For eksempel var jeg vitne til

en eldre mann som kom på døren til en informant fra høyre kaste for å be på sine knær om å få litt ris til datterens bryllup. Den gamle skrøpelige mannen knelte og kysset føttene til den ”rike” mannen, og den gamle fikk til slutt litt ris med seg. Selv om den offentlige innsatsen for å bli kvitt det rigide kastehierarkiet har vist resultater (Aase, 1986), ser vi at denne institusjonen fremdeles er sentral i Bahabalpur. Det er likevel viktig å poengtere at det sosiale skille i Bahabalpur ikke bare skyldes kasteinstitusjonen. Det er mulig å si at denne institusjonen har lagt føringen ved at det fra gammelt av har fungert som et lagdelingssystem, men at det i dag er andre prosesser som er med og holder det ved like. En slik prosess kan for eksempel knyttes til analfabetismen som preger de kasteløse.

6.1.2 Eiendomsforhold legger spilleregler

Eiendomsforhold ser ut til å være bestemmende for mulighetene aktørene har i Bahabalpur. Mesteparten av landet hvor de fattige kasteløse bor eies av staten. Mange har bodd der i mange tiår, men har aldri fått rett på jorden. Situasjonen er usikker for dem ettersom staten når som helst kan kreve jorden tilbake. De fra høyere kaste derimot eier land, noe som er knyttet til slektsforhold slik at jorden går i arv (Aase, 1993). De fattige har ikke denne fordelingen, og er derfor landløse. Til tross for den usikre situasjonen er det likevel noen som tar sjansen og investerer i hus av mer solid materiale som murstein. Andre har kjøpt jord andre steder, og sparer til bygging av nye hus. Videre er det som nevnt tidligere, mulig å søke om bidrag fra staten til å bygge hus. Prosjektet Indra Awas Yojana deler ut midler til husbygging til dem som lever under fattigdomsgrensen, noe svært mange i Gujrjalicutta gjør. Gjennom dette prosjektet er det dermed mulighet for de som ikke har land fra før å skaffe seg det. Likevel er det ikke mange som søker, trolig er årsaken manglende eller feil informasjon. Informasjonen er i stor grad i form av rykter eller feilinformasjon slik informanten ovenfor ble utsatt for. Dermed blir det vanskelig for de fattige å dra nytte av slike programmer. Begrensningene for å få kjennskap til tiltak som denne ligger både i analfabetismen, manglende økonomiske ressurser til å for eksempel reise til Balasore for å få informasjon, og maktrelasjonen som styrer forholdet mellom de bedrestilte og de fattige.

Å eie land er av betydning for å kunne få lån i banken, da eiendommen kan fylle bankes krav om sikkerhet. Av de 18 spurte i Gujrjalicutta var det 7 som eide land. For øvrig er det kun i Gujrjalicutta det forekommer at familier ikke eier jorda de har huset sitt på. Informantene fra både Bahabalpur og Dublagadi eier landet hvor de bor (jf. tabell 6.2). På denne måten er

eiendomsmønsteret med å legge føring for muligheter og begrensninger for aktørene i Bahabalpur. For de fattige er det ikke bare et usikkerhetsmoment i forhold til mulig tvangsflytting, men også et hinder for tilgang på kreditt i banken, noe som kunne vært benyttet til å for eksempel investere i fiskeutstyr. På denne måten bidrar denne institusjonen til å opprettholde visse sosiale skiller, som begrenser de fattige fra å ha tilgang til ressurser på samme nivå som de bedrestilte.

6.1.3 Arbeidsdeling mellom menn og kvinner

I Bahabalpur skal kvinnen helst ikke jobbe utenfor hjemmet. Likevel er det blant kasteløse og fattige aksept og gjerne behov for at kvinnene arbeider. Kvinner fra høyere kaster derimot skal helst ikke arbeide, og ønsker det ikke nødvendigvis selv heller. Det er helst de trengende fattige som lar kvinnene jobbe. Det er vanlig å se kvinner i det som kan oppfatte som typiske mannsdominerte aktiviteter som veiarbeid, graving av grøfter og lignende, i tillegg til jordbruksarbeid. Hvis menn fra høyre kaster skulle latt konen arbeide så ville dette kun gjelde arbeid som foregår i hjemmet, som for eksempel matlaging. Spørsmålet om kvinnen skal jobbe eller ikke er et spørsmål om stolthet blant mange menn, særlig blant de som tilhører en høyere kaste. I samtaler med menn der andre menn var til stede hendte det at noen dro litt på smilebåndet og fniste når noen andre innrømmet at kvinnen i familien jobbet. De som var dårlig stilt la likevel ikke skjul på at det er nødvendig, og at det i grunn ikke finnes nok arbeidsmuligheter for kvinnene. Ved et annet tilfelle, i en samtale med to menn fra høyere kaste var den ene rask til å endre syn på hvorvidt kvinner bør jobbe eller ikke, etter denne kommentaren fra den andre:

”only the tribal women go out to work, not the higher caste women.”

Vi ser at det finnes visse normer og regler for hvor vidt kvinner skal arbeide eller ikke, og i så fall med hva og hvor. En av årsakene til at menn ikke ønsker at kvinnene skal jobbe er trolig at kvinner i arbeid er forblitt en indeks på fattigdom og/eller lav sosial rang. Det skaper sosial status å ha kvinner hjemme. Slik ser vi arbeidsdelingen mellom menn og kvinner er en viktig institusjon som er med og former spillerreglene for samfunnet i Bahabalpur. Men som vi har vært inne på er det ikke alle som har muligheten til å følge normene for arbeidsdeling, og mange av de fattige, både kvinner og menn, ga uttrykk for at de ønsket at det var flere arbeidsmuligheter for kvinnene.

Arbeidsdelingen har også betydning for kvinnens rolle i fiskerisektoren, som er den viktigste arenaen for menns arbeid. Kvinner er ikke akseptert der, de kan ikke gå om bord i fiskebåter, og de må ikke komme borti fiskegarnet. Til tross for dette er det noen kasteløse kvinner som, gjerne sammen med barn, jobber med å reparere fiskegarn hjemme. Mulighetene for kvinnene som ønsker og som får lov til å arbeide, er altså begrenset innenfor fiskeriet.

6.1.4 Lokale foreninger

Det finnes flere lokale formelle institusjoner i Bahabalpur, og det viktigste er Panchayat som tilsvarer en kommune. Andre foreninger driver for eksempel med vedlikehold av skogen ved stranden i Gujrjalicutta. Både panchayat og andre foreninger skal i utgangspunktet være arenaer hvor alle har mulighet for å delta, men dette er det ikke enighet om. De som sitter med ulike verv i for eksempel panchayat er bedrestilte, og mens de mener at de fattige blir invitert på møtene, mener flere bhumija informanter at de er utestengt fra slike aktiviteter.

”Vi blir ikke invitert, men hvis vi hadde blitt invitert på møtene hadde vi visst noe mer av det som foregår her”

Andre informanter mente videre at hvis de ble invitert på møtene, så ble de likevel ikke hørt, og at det bare var de fra Dublagadi og Bahabalpur som hadde noe å si. Slik virker det som at panchayat er en institusjon hvor makten samles, og vervene blir fordelt blant bedrestile. Videre er denne institusjonen et mellomledd for flere av statens tiltak og de fattige. Det er en funksjon som ikke alltid tjener de fattige, i og med at det hender at mellompersonene utnytter sin posisjon, slik vi har sett eksempler på tidligere. Videre er flere informanter misfornøyd med at området ikke så ofte blir besøkt av representanter fra panchayat:

”Hvis du er sarpanch [panchayat leder] må du besøke de ulike stedene i panchayat, du må snakke med folk, arrangere møter, slik at vi kan si fra om problemene her, men det skjer ikke ... Det har ikke vært mat på skolen på en måned og det skjer ingenting!”

Vi ser at panchayat er en institusjon med mye lokal makt, og at den i praksis åpner for noen aktører sin deltagelse, mens den også begrenser andres, på tross av reglene som sier at det skal være åpent for alle.

6.2 Flere utfordringer for fattigdomsreduksjon i fiskerisamfunn

Ved å studere de ulike institusjonene i Bahabalpur har vi sett at fattigdommen også her er et svært sammensatt fenomen. Fattigdommen kan ikke bare knyttes til de økonomiske forholdene som fiskeriet er blitt antatt å være grunnlag for. Ulike institusjonelle mekanismer leder til ulik posisjonering av de sosiale gruppene, der noen kommer bedre ut enn andre. Som vi så av kapittel 5, men også av avslutningsrapporten (Aase, 1993), var utfallet av OFDDP blandet. På noen områder var teknologiutviklingen vellykket, for eksempel når det gjaldt infrastruktur knyttet til fiskeriet. På den andre siden var det for eksempel uheldig at kaien og andre fiskerifasiliteter ble spesialiserte for målgruppene. Spørsmålet som kan stilles videre blir dermed: *hva er det som må til for at teknologisk utvikling ikke bare skal begunstige de som har ressurser fra før, men også de fattige?* Vi har allerede vært inne på en del av svaret når vi har sett på kriteriene for en fullstendig teknologisk utvikling. Et videre bidrag til dette svaret tror jeg ligger i diskrimineringsprosessene som de institusjonelle mekanismene er med å opprettholde, og hva disse betyr for de fattige. Disse er de sosiale og politiske utfordringene som må tas i betraktning for å kunne bevege seg videre fra forestillingen om fattigdomsreduksjon (i fiskerisamfunn) på grunnlag av kun forvaltningsutfordringer knyttet til økonomisk effektivitet og bærekraftighet (jf. Béné et al.(2004) i kapittel 3.3.1). Videre skal jeg her ta for meg tre typer diskrimineringsprosesser som er sentrale for forståelsen av fattigdommen i et fiskerisamfunn som Bahabalpur.

6.2.2 Økonomisk ekskludering

Som vi har vært inne på i kapittel 3 handler økonomisk ekskludering om at noen aktører blir utestengt på grunn av manglende kapital til å kunne gå inn i en økonomisk aktivitet, i dette tilfellet fiskeriet i Bahabalpur. Som andre økonomiske aktiviteter krever også fiskeriet en startkapital, noe som ikke er mulig for alle å skaffe. Mens noen bedrestilte har tilgang på kapital for å drive større mekanisert fiske, driver andre med tradisjonelt eller manuelt fiske, mens andre igjen ikke har tilgang til fiskeriutstyr i det hele tatt. Som vi så av oversikten over fangstmetoder er metoden som gir mest profitt den som krever dyrest utstyr, og først og fremst større mekanisert fartøy. Derfor er fiskeriet delvis begrenset for de som kan investere i utstyr. Ved å se på hvem som har egen kapital, tilgang til kreditt, og jordeiendom, er det mulig å danne seg et bilde over hvem som har mulighet til investere i fiskeriet. For øvrig må det nevnes at større summer uformell kreditt er dyrere enn formell fordi lånet blir tatt opp hos jordeiere eller forhandlere som gir høye renter (Aase, 1986).

Tabell 6.2 Oversikt over økonomiske forhold

	Egen Kapital		Formell Kreditt		Uformell Kreditt		Jordeiendom	
	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei
Bahabalpur		2	3		2	1	3	
Dublagadi	4	3	3	4	1	6	7	
Gujricalicutta	2	16	1	17	9	9	7	11
Total	6	21 =27	7	21 =28	12	16 =28	17	11 =28

Av tabell 6.2 ser vi at 2 av 16 informanter fra Gujricalicutta har egen kapital (sparepenger) og kun en har fått tilgang til formell kreditt. Videre er det ingen av informantene fra Gujricalicutta som eide båt, og kun fire hadde garn (Jf. s. 67). Dette indikerer at det kan være vanskelig for mange fattige å investere i fiskeriutstyr. For det første har de ikke råd til å spare, og for det andre har de begrensede muligheter for å få lån i banken. Informantene fra Dublagadi som i større grad er bedrestilt har mulighet til å spare og til å ta formell kreditt. Dette kan også ha sammenheng med at flere i Dublagadi eier jord i forhold til de fra Gujricalicutta. Dermed er det noen som kan investere i mer avansert utstyr, mens andre fisker med enkle midler til eget konsum, og i mindre grad til kommersielle formål. Andre igjen har ikke tilgang til fiskeriet i det hele tatt på grunn av manglende utstyr. Dette viser at fiskeriet i Bahabalpur ikke er en siste utvei for de fattige, samt at det "gamle paradigmet" (Béné, 2003) sin forestilling om at fattige fisker på grunn av åpen tilgang til fiskeriressursene heller ikke er gjeldende her. Den siste-utvei aktivitet for mange fattige ser ikke ut til å være knyttet til fiske, men heller til arbeid som graving av dammer, bygningsarbeid, og annet hardt fysisk arbeid. På denne måten har mange fattige ingen direkte tilknytning til fiskeriet. Det er de bedrestilte som har kapital til å investere i båt og utstyr for å kunne drive med storskala fiskeri som i hovedsak har utviklet seg de siste årene med utviklingen av fiskerifasilitetene. Slik er det begrenset hvorvidt de fattige fra Gujricalicutta kan knyttes til fiskeriet som finner sted i Bahabalpur. Béné (2003) viser blant annet til Kremer (1994) sine studier i Bangladesh, hvor de rikeste husholdene fanget 155 % mer i fiskevekt per hushold enn de fattige husholdene. De fattigste manglet ikke bare ressurser til å investere i utstyr, men de ble også utestengt fra fiske i tørkesesongen. Dermed konkluderer Kremer med at de fattigste ikke alltid er de som faktisk fisker, men de som blir ekskludert (Kremer, 1994 i Béné, 2003). I Bahabalpur blir ikke de fattige bevisst utestengt fra fiskeriet, det er mangelen på utstyr og mulighet til å skaffe seg kapital som ser ut til å holde dem utenfor. Som tidligere nevnt er det mye som tilsier at

utviklingen i fiskeriet har skaffet flere arbeidsplasser. Det er mulig at noen av disse jobbene arter seg som siste utvei aktiviteter, særlig de fysisk tunge arbeidsoppgaver som frakting av fisk og is. Selv om tilgangen på ressursene er begrenset, er et arbeidsmarked i vekst tegn på at godene av fiskeriet blir fordelt.

En av årsakene til at de fattige blir økonomisk ekskludert har sammenheng med betingelsene for lån, som også er knyttet til deres økonomiske situasjon eller eiendomsforhold. Kravet som banken stiller er som kjent at lånetakeren skal kunne vise til en sikkerhet. Denne sikkerheten er som oftest vist gjennom jordeiendom, noe mange fattige fra Gujrjalicutta ikke har. For å gi de fattige økte muligheter kommer Béné (2003) med forslaget om mikro-kreditt. Samtidig poengterer han det finnes andre faktorer ved fattigdom, gjerne knyttet til ulike diskrimineringsprosesser, som viser at tilgang til økonomisk kapital ikke er nok for å redusere fattigdom. Blant de opprinnelige forslagene for OFDDP ble det foreslått å opprette et kredittsystem som de jordløse fattige også kunne benytte seg av. Dette ble for øvrig ikke fulgt opp, og nå ser det ut til at en av årsakene til de fattige ikke kan ta i bruk fiskerifasilitetene og til at teknologien er ufullstendig ligger i nettopp dette: de fattiges begrensede økonomiske muligheter til å kunne ta del i fiskerisektoren. Til tross for betydningen av en kredittordning er det nødvendig å ta i betraktning andre sosiale utfordringer som gjenspeiles i de følgende diskrimineringsprosessene i Bahabalpur.

6.2.3 Klasseutnyttelse (class exploitation)

I motsetningen til økonomisk ekskludering handler klasseutnyttelse om at en klasse utnytter en annen ved at noen aktører blir diskriminert, men ikke utestengt fra en aktivitet. Videre er klasseforhold knyttet til et økonomisk hierarki, hvor aktørene øverst i hierarkiet har tilgang til produksjonsmidler som andre ikke har. I denne sammenhengen spiller eiendomsforhold i Bahabalpur en sentral rolle, fordi et av de viktigste produksjonsmidlene er jord. Jordeiere kan hovedsakelig begunstige seg av eiendommen på to måter; som sentral inntektskilde og som investeringsgrunnlag for fiskeriet i form av sikkerhet for rimelig, formell kreditt. Slik tilhører jordeiere en øvre klasse som gjennom jordeiendom også kan få tilgang til produksjonsmidler tilknyttet fiskeriet, som båt og annet fiskeutstyr. De fattige på den andre siden befinner seg på et lavt nivå i dette hierarkiet, de er arbeidere i et patron-klient forhold hvor de blir utnyttet. Et eksempel som gjenspeiler dette er det høye rentenivået (100 %) som jordeiere setter på de uformelle lånene som betales tilbake av de fattige gjennom arbeid på jordeierens eiendom

(Aase, 1986). Den teknologiske utviklingen av fiskeriet har forårsaket at produksjonsmidlene er blitt kapitalintensive, og at patron-klient forholdet som finnes i jordbruket kan være på vei over til fiskeriet. Som vi har sett er arbeidsdelingen i fiskeriet kompleks, der mange oppgaver gjennomføres av mange forskjellige aktører. Garnbøting, bæring av fisk og is er stort sett utført av fattige.

Denne diskrimineringsprosessen, på samme måte som økonomisk diskriminering, er i sterk grad knyttet til eiendomsforhold. Slik legger er denne institusjonen med å legge føringer for hvordan aktørene i Bahabalpur er posisjonert. Det er tydelig at de fattige blir utnyttet på grunn av sin svake posisjon i samfunnet. Ikke bare innenfor jordbruket og fiskeriet, men også i forbindelse med for eksempel de statlige programmene for de fattige. Dermed kan klasseutnyttelse som diskrimineringsprosess være med å forklare årsaken til hvorfor fattigdommen i fiskerisamfunn ikke minker på tross av utvikling av fiskesektoren. Som jeg var inne på tidligere ser det ut til at de fattige fremdeles er fattige på tross av utviklingen av fiskeriet. En informant (i kapittel 5 s. 71) uttrykte det slik om folk fra Gujrjalicutta *"før var de fattige, men nå er de også fattige. Det er ingen forskjell, men på grunn av kaien, kan de tjene penger ved å reparere garn"*. Vi ser at de fattige er sekundære aktører som kan dra nytte av fiskeriutviklingen gjennom at noen andre eier produksjonsmidlene. Likevel kan de fattiges svake posisjonering ikke bare knyttes til eiendomsforhold og klasse, det er også andre faktorer som er nødvendig å ta opp for å kunne belyse de fattiges situasjon i et fiskerisamfunn på en mer fullstendig måte. Folk i Gujrjalicutta skyldte blant annet på sin egen analfabetisme som årsak til at de ble utnyttet og utestengt fra sosial og politisk deltagelse. Det er dette vi skal se nærmere på i neste delkapittel.

6.2.4 Politisk avmakt (disempowerment)

Som vi har sett er panchayat en av de sentrale arenaene hvor avgjørelser tas. Dette er en institusjon som først og fremst styres av de bedrestilte medlemmene i samfunnet, og den gir i liten grad adgang til de fattige. Panchayat arrangerer blant annet folkemøter, hvor alle i utgangspunkt har rett til å komme. Flere fattige mener likevel at de ikke blir hørt eller invitert fordi de analfabeter. På den andre siden mener de bedrestilte at de fattige fra Gujrjalicutta blir invitert på møtene og at de har de samme rettigheter som andre. Her er det et misforhold i oppfatningene av hva som egentlig foregår. Med tanke på andre diskrimineringseksempler som jeg har vært inne på mener jeg at det er grunnlag for å tro at denne institusjonen bevisst

eller ubevisst overser de fattige. Denne formen for diskriminering arter seg ved at de fattige mangler det Friedmann (1996, p. 165 i Béné, 2003) kaller ”clear political agenda and voice.” En kvinne hadde blant dette å si om hva hun mente måtte til for at forholdene skulle forbedres i Gujrjalicutta:

”Vi vil ha et møte, og en komité, slik at vi kan sette oss ned og snakke for det beste for landsbyen. Problemet er at vi ikke har noen som kan komme frem og lage en gruppe.”

De fattige, som i størst grad er Bhumija fra Gujrjalicutta, føler de ikke bli hørt og har heller ingen som kan representere dem. Det er tydelig at de fattige kasteløse ønsker å komme frem, de vil gjerne delta og videreformidle problemene som finner sted i Gujrjalicutta, men institusjonens praksis (uformelle normer) åpner ikke for dette. Béné (2003) mener i denne sammenhengen at så lenge eliter ikke bare er produkter, men også produsenter av institusjonene så vil de prøve å styre legitimering av egne beslutningene og oppførsel, og slik opprettholde egne sosiale og politiske fordeler. Dette peker også på et annet viktig poeng, at selv om institusjonene kan anses som spillereglene i et samfunn, så betyr ikke dette at de er statiske strukturer. De blir også produkter av aktørenes praksis og handlinger, både intenderte og uintenderte (Leach et al., 1999). Slik er det teoretisk sett mulig for de fattige å påvirke denne institusjonen. Så lenge de har barrierer som for eksempel analfabetismen, ser det imidlertid vanskelig ut å kjempe seg fram til å ha en stemme som teller og blir hørt.

Denne diskrimineringsmekanismen er sentral for å komme nærmere en forståelse av de forholdene som påvirker fattigdom i et fiskerisamfunn, fordi fattigdommen ikke bare kan forklares ut i fra forhold tilknyttet fiskeriet. Som det kommer frem her, og i forbindelse med de ulike institusjonene som er sentrale i Bahabalpur, ser vi at det flere utfordringer å ta i sikte for å kunne snakke om fattigdomsreduserende tiltak.

6.3 Institusjoner og en utvidet forståelse av fiskeri og fattigdom

Studier av fiskeri og fattigdom har hatt en tendens til å overse underliggende strukturer som er med og former forholdet mellom disse. Ved å ta i bruk institusjonsperspektivet blir faktorer ved dette forholdet som ellers ikke kommer frem, belyst. For eksempel har vi sett at eiendomsforhold vil være avgjørende for mange fattiges evne til å investere i fiskeriet. Derfor er det nødvendig med en dypere forståelse av hvordan eiendomsforholdet fungerer, i det den

økonomiske ekskluderingen delvis er forankret i denne institusjonen. Dette er en faktor som direkte kan relateres til deltagelse i fiskeriet, mens andre faktorer viser til hvordan fattigdommen arter seg uavhengig av fiskeriet. Slik vil vi se at fattigdom i fiskerisamfunn ikke bare kan knyttes til fiskeri, men også til andre prinsipper som styrer samfunnet. Før vi går nærmere inn på dette skal vi se på betydningen av distribueringsmekanismene Béné et al (2004) etterlyser.

I Bahabalpur kan en si at det foregår et produksjonsoverskudd med hensyn til fiske. Ut i fra Béné et al (2004) sitt analytisk rammeverk vil dette si at forvaltningsutfordringene knyttet til naturressursene er under ”kontroll”, og at det derfor er et overskudd av utbytte. Videre er fordelingen av ressursene avhengig av distribueringsmekanismene som finnes i samfunnet (Béné, 2004). Når det gjelder Bahabalpur har vi sett at de fattiges tilgang til dette overskuddet er indirekte. De kan ikke ta del i selve fiskeriet fordi den krever investering, men de får arbeidsmuligheter som resultat av fiskerinæringsutviklingen, etter logikken ”når det regner på presten, drypper det på klokkeren”. Slik kan det sies at fiskeriet i Bahabalpur har noen fungerende fordelingsmekanismer. For øvrig viser denne fordelingen av goder at aktørens tilgang til ressurser er styrt av deres posisjon i samfunnet.

Videre mener jeg studien av institusjoner også viser at til tross for at Bahabalpur kan anses å være et fiskerisamfunn, så er det ikke nok å se på de faktorene som former forholdet mellom fiskeriet og fattigdom kun i *fiskeriet*. En kan være tjent med å se utover selve sektoren for å komme nærmere en forståelse av diskrimineringsprinsippene som er med og opprettholder fattigdommen. Det kommer tydelig frem at fattigdom ikke bare er et resultat av prosesser knyttet til fiskeriet, men til diskrimineringsprinsipper som gjenspeiler maktforhold blant aktørene på landsbybasis, og ikke først og fremst i fiskerisektoren. Slik vil fattigdommen i fiskerisamfunn opprettholdes til tross for en fiskeriutvikling som delvis fordeler godene i form av økte arbeidsmuligheter. De sosiale og politiske utfordringene vil fremdeles bestå, noe som viser behovet for radikale endringer i sosio-politiske institusjoner for at fattigdomsreduksjon skal være mulig.

Fattigdom i fiskerisamfunn er dermed ikke bare et resultat av begrenset tilgang på fiskeriressurser eller av manglende distribueringsmekanismer, men av andre sterke mekanismer som er med og opprettholder maktforhold i samfunnet. Disse påvirker ikke bare

de fattiges tilgang på ressurser, men også deres muligheter til å realisere sine rettigheter og muligheter gjennom å gjøre stemmen sin hørt i samfunnet hvor de lever.

6.5 Kapittel oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist betydningen av rollen som institusjoner har for å forstå forholdet mellom fattigdom og fiskeri. På denne måten har jeg belyst behovet for å ta i betraktning andre faktorer enn de knyttet til fiskeriet. Vi har sett at diskrimineringsprosesser utenfor denne sektoren er avgjørende for forståelsen av årsakene til fattigdom i fiskerisamfunn.

Kapittel 7: Konklusjon

I dette avsluttende kapittelet vil jeg kort oppsummere hovedpunktene i denne studien. Jeg vil prøve å trekke noen konklusjoner omkring den teoretiske diskusjonen, samt de empiriske spørsmålene som har stått sentralt i studien. Derfor vender jeg først tilbake til problemstillingene som jeg innledningsvis introduserte:

- Hvordan har den teknologiske utviklingen som norsk bistand bidro til, påvirket fiskeriet og prosjektets målgrupper i et langsiktig perspektiv?
- Kan teknologikompleks-modellen brukes som et analytisk rammeverk for å forklare hvorfor visse målgrupper ikke blir nådd i tilstrekkelig grad?
- Hvordan kan institusjonsperspektivet bidra til en økt forståelse av forholdet mellom fiskeri og fattigdom, og hvordan kan perspektivet bidra til en kontekstuell forståelse av teknologisk utvikling?

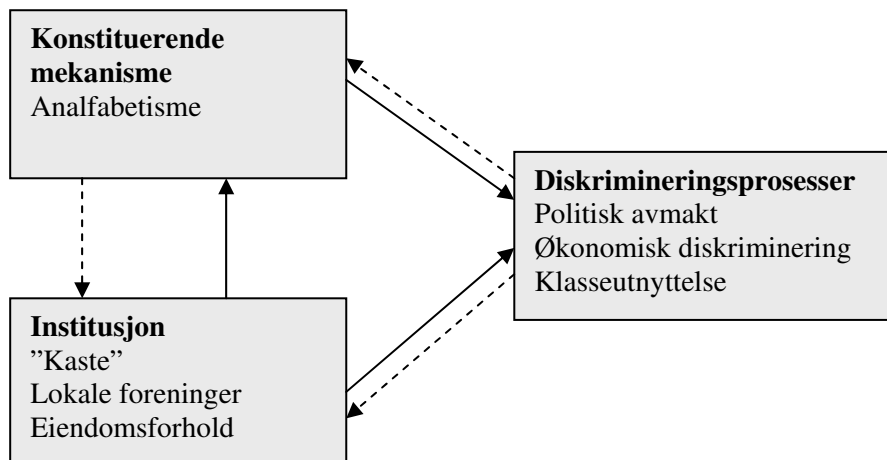
Med utgangspunkt i disse problemstillingene ble grunnlaget for studien lagt i kapittel 2, og 3. I kapittel 2 presenterte jeg OFDDPs målgrupper, de foreslåtte tiltakene i 1986, og prosjektresultater i 1992. Slik har det vært mulig å trekke linjer over tid og sammenligne forholdene i prosjektområdet. I kapittel 3 ble det teoretiske grunnlaget for studien lagt. Der hovedfokuset var alternative faktorer som former forholdet mellom fattigdom og fiskeri, samt en konstruktivistisk teknologitilnærming. I forbindelse med disse tilnærmingene trekker jeg frem betydningen av institusjonsperspektivet, og hvordan dette kan bidra til en utvidet forståelse av underliggende strukturer som former relasjonene mellom aktører. Med et slikt teoretisk ståsted har jeg med utgangspunkt i det empiriske grunnlaget drøftet problemstillingene i analysekapitlene 5 og 6. I kapittel 5 ble virkningene av OFDDP-intervensjonene satt i sentrum. Slik prøvde jeg å forstå hvorfor noen målgrupper bare ble nådd i begrenset grad. Dette ble gjort ved å bruke Aases (1991) teknologikompleks-modell som analytisk rammeverk. I kapittel 6 var hovedfokuset institusjonenes rolle for en utvidet forståelse av fattigdom i fiskerisamfunn. Ved å trekke frem underliggende institusjonelle

strukturer har det vært mulig å komme nærmere en forståelse av diskrimineringsprosesser som virker avgjørende for opprettholdelsen av fattigdom. Slik har jeg vist at utfordringene for fattigdomsreduksjon i fiskerisamfunn ikke bare er tilknyttet forhold i fiskeriet. Dermed er dette kapitlet også et bidrag til spørsmålet om hvorfor noen målgrupper bare ble nådd i begrenset grad. Problemstillingene har derfor blitt besvart på tvers av kapitlene, men i hovedsak blir de to første problemstillingene diskutert i kapittel 5. Den tredje problemstillingen er i større grad diskutert i kapittel 6. Videre vil jeg presentere konklusjonene for studien. Disse bygger hovedsakelig på studien av institusjoner, og slik avrunder jeg den teoretiske diskusjonen som den siste problemstillingen åpner for. Først vil jeg se på institusjonsperspektivet i forhold til fattigdom og fiskeri, og så i forhold til studier av teknologi og de ”etterlyste strukturene” (kapittel 3.5). Til slutt legger jeg frem langtidseffektene av OFDDP som jeg har identifisert i denne studien.

7.2 Institusjoner og forholdet mellom fiskeri og fattigdom

I studien har det vist seg hensiktsmessig å ta i bruk institusjonsperspektivet for å komme nærmere en forståelse av forhold som påvirker fattigdom i et samfunn. Institusjoner former og regulerer relasjoner mellom mennesker, og slik også forholdet mellom mennesker og naturressursene. På denne måten har det vært mulig å avdekke noen av årsakene til de fattiges begrensede posisjon i fiskeriet, samt betydningen av diskrimineringsmekanismer utenfor fiskeriet. Vi har sett at de fattiges relasjon til de bedrestilte i samfunnet er preget av et maktforhold hvor de fattige blir oversett og underkuet, noe som også begrenser deres innflytelse på hvordan institusjonene fungerer. Som jeg har vært inne på er institusjoner del av en kontinuerlig prosess av forhandlinger som omfatter makt og konfliktinteresser i et samfunn (Mehta et al., 2001). Disse forhandlingene blir i liten grad påvirket av de fattiges stemme, ikke bare blir de bevisst eller ubevisst diskriminert, men de mente selv de ikke hadde så mye de skulle sagt fordi de var analfabeter. ”*Vi kan jo verken lese eller skrive*” ble ofte sagt. Analfabetismen fungerte dermed som en barriere for de fattige, noe som de bedrestilte utnyttet til egen fordel. Slik blir ”spillereglene” for hvordan aktørene forholder seg til hverandre preget av at noen utnyttes på grunn av manglende lese og skrive ferdigheter. Analfabetismen får dermed en avgjørende rolle for hvordan institusjonene og dets holdninger blir formet og styrer den sosiale atferden. Slik kan analfabetismen ses på som en konstituerende mekanisme som påvirker hvordan institusjoner opprettholder visse normer og

regler. Slik kan vi si at institusjonene sammen med denne mekanismen utløser diskrimineringsprosessene i Bahabalpur, og kan illustreres slik:

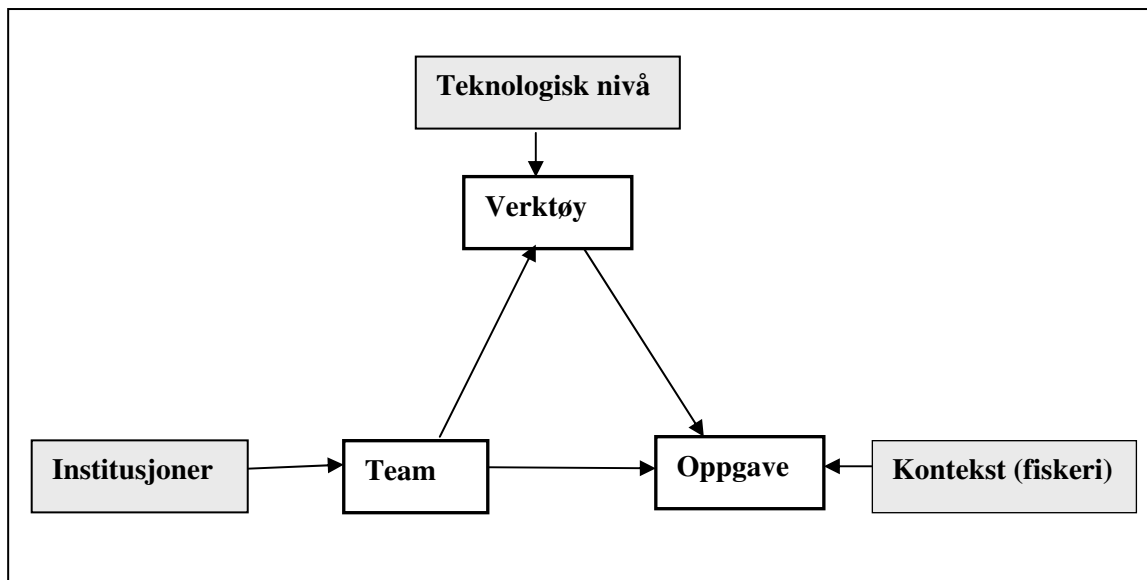
Figur 7.1 Skisse over forholdet mellom institusjoner, konstituerende mekanismer og diskrimineringsprosesser i Bahabalpur.

Diskrimineringsprosessene er resultat av institusjonenes normer og regler, samt av andre konstituerende mekanismer. Som det kommer frem av figur 7.1 er det ikke en enveis effekt mellom elementene, men mer en gjensidig påvirkning. Resultatet av diskrimineringsprosessene er igjen opprettholdelsen av normer og regler samt av de konstituerende mekanismene. Ved å komme nærmere en forståelse av disse elementene har det vært mulig å komme nærmere en forståelse av hvordan fattigdommen i Bahabalpur blir opprettholdt.

7.1 Institusjoner og teknologikomplekset

Jeg har tidligere argumentert for at en konstruktivistisk teknologitilnærming vil være tjent med å rette større fokus på de sosiale strukturene som er med og former forholdet mellom aktørene i samfunnet. Ved å se på institusjonene i Bahabalpur har det vært mulig å danne seg et bilde av hvordan aktørene forholder seg til hverandre, og til fiskeriet, noe som har vært avgjørende for forståelsen av fattigdommen på stedet. Slik mener jeg at institusjonstilnærmingen kan tjene forståelsen av teknologi som en sosial konstruksjon, fordi den tar fatt i faktorer som forklarer kompleksiteten som preger relasjonen mellom aktørene. Slik vil det dialektiske forholdet samfunn-teknologi kunne analyseres med en større forankring til den sosiale konteksten. Jeg vil derfor foreslå en utvidelse av Aases (1991)

teknologikompleks-modell. En dypere integrering av konteksten som teamene eller målgruppene beveger seg i er, etter min mening, avgjørende for utviklingen av en helhetlig teknologi.

Figur 7.2 Institusjoner trekker frem underliggende strukturer som former forholdet mellom aktørene i et team. Slik vil institusjonen også ha innvirkning på verktøyets teknologiske nivå.

Figur 7.2 bygger på Aases (1991) sin teknologikompleks-modell. I denne utvidelsen av modellen har institusjonene fått en sentral rolle i forhold til teamet. Men fordi verktøyet og oppgaven er betinget av teamet vil en dypere forståelse av institusjonene også påvirke disse to teknologielementene. På denne måten er verktøyets teknologiske nivå tilknyttet team-aktørens muligheter og begrensninger som institusjonene er med å forme. På denne måten vil institusjonene også være avgjørende for utforming og gjennomføring av oppgaven eller formålet med teknologien. Økt forståelse av konteksten vil avdekke hvilken type intervensjon eller teknologisk innovasjon som er håndterlig for teamet eller målgruppene. Derfor kan institusjonsperspektivet styrke modellen som analytisk redskap.

Til tross for at teknologikompleks-modellen fanger opp mangfoldet av aktører som et team kan representere, har det her vist seg hensiktsmessig å trekke frem de underliggende strukturerne som former relasjonen mellom aktørene i teamet. Slik tilfellet har vært for å komme nærmere en forståelse av de OFDDP sine målgrupper, eller teams. Derfor mener jeg det kan være nyttig å rette større fokus på institusjonsperspektivet i teknologikompleks-modellen, samt andre teknologistudier som er forankret i et konstruktivistisk perspektiv.

7.3 Langtidseffekter

Et sentralt formål med denne studien har vært å si noe om langtidseffektene av *Orissa Fisheries District Development Programme*. Her vil jeg oppsummere noen av de mest sentrale endringer som oppsto som følge av prosjektet, og hvordan disse har påvirket de fattiges hverdag, samt deres tilgang til fiskeriet.

- Modernisering av fiskeriet har hatt positiv effekt på utvikling av fiskerinæringen i prosjektområdet. Aktiviteten i fiskeriet har skutt fart og tiltrekker seg både forretningsfolk og arbeidere utenfra.
- Fiskeriet i Bahabalpur er som følge av den teknologiske utviklingen blitt mer kapitalintensivt, noe som har hatt negativ effekt for de fattige som i liten grad har mulighet til å investere i det moderne fiskeriet.
- Til tross for at fiskeriet i Bahabalpur i dag skaper mange arbeidsplasser, kan vi ikke se bort i fra fattigdommen som fremdeles dominerer området. Det er faktorer utenfor fiskeriet som er avgjørende for fattigdommen, samtidig som det nye fiskeriet har i svært begrenset grad gitt de fattige muligheter til å utnytte tilgangen til fiskeriressursene.
- Ved å være arbeidere i fiskeriet har de fattige fått en ny rolle i samfunnet. Den direkte tilgangen til naturressursene ligger nå i større grad hos de som har kapital til å investere, og de fattige er arbeidere avhengige av noen andres produksjonsmidler.
- Intervensjonene knyttet til utvikling av helse-og skoletilbud har gitt gode resultater. Særlig vannbrønnene, skolen i Gurjicalicutta, og helsestasjonen i Dublagadi har kommet de fattige til nytte. På denne måten har de fått mulighet til å forbedre levekårene sine.

Som vi ser er mulighetene som OFDDP har bidratt med å skape for de fattige begrensede. Fattigdommen i Bahabalpur er ikke bare tilknyttet fiskeriet, og de fattige som fisker benytter enkel teknologi som er rimelig å investere i. Dermed blir det vanskelig at utvikling av fiskerisektoren skal kunne løfte den dårlig stilte befolkningen ut av fattigdommen. Det er

likevel uheldig at de fattiges tilgang til naturressursene nå er mindre direkte, samt det faktumet at bistandsprosjektet i større grad har begunstiget de som fra før var bedrestilt. Som vi har sett, kan en av årsakene til den manglende målgruppeoppnåelsen være at prosjektet delvis har hatt et mål om å forbedre de fattiges levekår, og delvis et mål om å bidra til næringsutvikling – to mål som ha vist seg å være vanskelig å forene. For øvrig må opprettholdelsen av fattigdommen i prosjektområdet ses i sammenheng med andre samfunnsprosesser og ikke bare som konsekvens av norsk bistand.

7.4 Avslutning

Denne studien har vist betydningen av å komme nærmere en forståelse av den komplekse konteksten som kan prege aktørene i et fiskerisamfunn. Gjennom et sosio- institusjonelt fokus på dimensjonene som preger fattigdom har jeg belyst hvordan forholdet mellom fattigdom og fiskeri blir formet. På denne måten håper jeg denne studien kan være et bidrag til det etterlyste fokuset på fattigdom i fiskerisamfunn, og til betydningen av en utvidet analytisk ramme for studier av fattigdom og fiskeri (Béné, 2003). Jeg håper også studien har bidratt til å komme nærmere en forståelse av årsakene til hvorfor det kan være vanskelig å nå de fattigste gjennom fiskeribistand, og slik også belyst hvorfor fiskeriprojekter kan være spesielt vanskelige (Hersoug, 1990).

REFERANSER

- AGRAWAL, A. & GIBSON, C. C. (1999) Enchantment and disenchantment: The role of community in natural resource conservation. *World Development*, Vol. 27 (4).
- ALLISON, E. H. & ELLIS, F. (2001) The livelihoods approach and the management of small - scale fisheries. *Marine Policy*, 25, 377-388.
- BAVINCK, M. (2005) Understanding fisheries conflicts in the south - A legal pluralist perspective. *Society and Natural Resources*, Vol. 18.
- BEBBINGTON, A. (2003) Global networks and local developments: Agendas for development geography. *Tidjschrift voor Economiche en Socaile Geografie*, 94 (3).
- BÉNÉ, C. (2003) When fishery rhymes with poverty: A first step beyond the old paradigm on poverty in small - scale fisheries. *World Development*, Vol. 31 (6)
- BÉNÉ, C. (2004) Poverty in small - scale fisheries: A review and some further thoughts. IN NEILAND, A. E. & BÉNÉ, C. (Eds.) *Poverty and small - scale fisheries in West Africa*. Kluwer Academic Publishers.
- BÉNÉ, C., BENNETT, E. & NEILAND, A. (2004) The challange of managing small - scale fisheries with reference to poverty alleviation IN NEILAND, A. E. & BÉNÉ, C. (Eds.) *Poverty and small - scale fisheries in West Africa* Kluwer Academic Publishers.
- BÉNÉ, C., MACFADYEN, G. & ALLISON, E. H. (2007) Increasing the contribution of small-scale fisheries to poverty alleviation and food security. *FAO Fisheries technical paper (481)*. Rome, Food and agriculture organization of The United Nations (FAO).
- BÉNÉ, C., MINDIJIBA, K., BELAL, E. & JOLLEY, T. (2000) Evaluating livelihood strategies and the role og inland fisheries in rural development and poverty alleviation: The case of the Yaéré Floodplain in North Cameronn. *Conference of the International*

Institute of Fisheries Economics and Trade. Oregon State University, Corvallis, OR. USA.

BÉNÉ, C. & NEILAND, A. E. (2003) Fisheries development issues and their impacts on the livelihoods of fishing communities in West - Africa: an overview. *Food, Agriculture and Environment*, Vol. 1 (1).

BERGGRAV, S. (2003) Bistand? Nei takk, vi har så det rekker. *Bistandsaktuelt* [online] Tilgjengelig fra: <http://www.bistandsaktuelt.com/Les.asp?ID=293> [04.11.2006]

BISTANDSAKTUELT (2003) Usikker skjebne for norsk støtte til sivilt samfunn. *Bistandsaktuelt*. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.bistandsaktuelt.com/Lesartikkel.asp?ID=2092> [04.11.2006]

BULL, B. (2002) Verdens skjeve utvikling: teorier om problemer og løsninger. IN BENJAMINSEN, T. A. & SVARSTAD, H. (Eds.) *Samfunnsperspektiver på miljø og utvikling*. 2 ed., Universitetsforlaget.

ESCOBAR, A. (1995) *Encountering development : the making and unmaking of the Third World* Princeton, Princeton University Press.

FAO (1999) Cyclones, storms and floods cause devastation and serious food shortages in parts of Asia. *FAO Global Information and early warning system on food and agriculture*. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). [online] Tilgjengelig fra: <http://www.fao.org/docrep/004/x3688e/x3688e00.htm> [11.05.2007]

FLØYSAND, A. (1996) Perspektiver i studier av teknologioverføring: Fra teknologideterminisme til samfunn - teknologidialektikk *Teknologi og kontekst. En samfunnsgeografisk tilnærming av teknologioverføring med eksempler fra Peru*. Bergen, Universitetet i Bergen.

FOSSÅSKARET, E. (1997) Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. IN FOSSÅSKARET, E., FUGLESTAD, O. L. & AASE,

- T. H. (Eds.) *Metodisk feltarbeid Produksjon og tolkning av kvalitative data* 2ed. Oslo, Universitetsforlaget.
- FUGLESTAD, O. L. (1997) Skriveprosessen i kvalitativ forskning. IN FOSSÅSKARET, E., FUGLESTAD, O. L. & AASE, T. H. (Eds.) *Metodisk Feltarbeid Produksjon og tolkning av kvalitative data*. 2 ed. Oslo, Universitetsforlaget.
- HANSEN, S., OFSTAD, A., DAS, A. N., KJEKSHUS, H., MUKHOPADHYAY, M. & PRICE, P. G. (1987) India utvikling og bistand - Norges bidrag og fremtidige muligheter. Departementet for utviklingshjelp.
- HERSOUG, B. (1990) *Innviklet utvikling*, Tromsø, Norges Fiskerihøgskole og Universitetet i Tromsø.
- KLEIN, H. K. & KLEIMAN, D. L. (2002) The social construction of technology: Structural considerations. *Science, Technology, & Human Values*, Vol 27 (1).
- LEACH, M., MEARNS, R. & SCOONES, I. (1999) Environmental entitlements: Dynamics and institutions in community - based natural resource management. *World Development*, Vol. 22 (2).
- LINTON, R. (1936) Status and Role. *The study of man*.
- MEHTA, L., LEACH, M. & SCOONES, I. (2001) Edotirial: Environment governance in an uncertain world. *IDS Bulletin: Environment governance in an uncertain world*, 32 (4).
- MURRAY, W. E. & OVERTON, J. (2003) Designing Development Research IN SCHEYVENS, R. & STOREY, D. (Eds.) *Development Fieldwork*. SAGE Publications
- NORAD Norsk bistand blir til *Norad.no*. [online] Tilgjengelig fra:
http://norad.no/default.asp?V_ITEM_ID=1218 [04.11.2006]
- NUSTAD, K. (2003) *Gavens makt*, Oslo, Pax Forlag.

- PAULGAARD, G. (1997) Feltarbeid i egen kultur - innenfra, utenfra eller begge deler? IN FOSSÅSKARET, E., FUGLESTAD, O. L. & AASE, T. H. (Eds.) *Metodisk feltarbeid Produksjon og tolkning av kvalitative data*. 2 ed. Oslo, Universitetsforlaget.
- SALVESEN, E. (2004) Norsk fiskeribistand: Bedre enn sitt rykte. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.forskning.no/Artikler/2004/oktober/1097135000.82> [19.10.2006]
- SCHEYVENS, R. & STOREY, D. (2003) Introduction. IN SCHEYVENS, R. & STOREY, D. (Eds.) *Development Fieldwork* SAGE Publications
- SCHUURMAN, F. J. (2000) Paradigms lost, paradigms regained? Development studies in the twenty- first century. *Third World Quarterly*, Vol 21 (1), 7 - 20.
- SEN, A. (1981) Poverty and Entitlements *Poverty and Famines. An essay on entitlement and deprivation*. New York, Oxford University Press.
- THAGAARD, T. (2003) *Systematikk og innlevelse*, Fagbokforlaget.
- TRAVOR, P. & BIJKER, W. (1984) The social construction of facts and artefacts: Or how the sociology of science and the sociology of technology might benefit each other. *Social Studies of Science*, Vol. 14 (3), 399-441.
- TVEDT, T. (1990) *Bilder av "De Andre" om utviklingslandene i bistandsepoken*, Oslo, Universitetsforlaget.
- VÅGENES, V. (2004) Ecology, people and institutions in development- Setting the agenda right. *Ecology, People and Institutions in development, Session1*. Kark Bergen, Universitetet i Bergen.
- WADEL, C. (1991) *Feltarbeid i egen kultur*, Flekkefjord, SEEK A/S.

- AASE, T. H. (1986) Paths to development. Socio -economic impact analyses of a planned Indo - Norwegian fishery project in Balasore, Orissa, India. Stavanger, Rogalandsforskning.
- AASE, T. H. (1991) Conditions for sustainable technology transfer. *Thecnology transfer to developing countries* Oslo, The Norwegian Research Council for Applied Sosial Science.
- AASE, T. H. (1993) Modernizing Kasafal fishery communities (India). Final Report. Bergen, Institutt for Geografi ved Universitete i Bergen.
- AASE, T. H. (1997) En status som passer for meg? Deltagende observasjon i Pakistan. IN FOSSÅSKARET, E., FUGLESTAD, O. L. & AASE, T. H. (Eds.) *Metodisk feltarbeid Produksjon og tolkning av kvalitative data*. 2 ed. Oslo, Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Intervjuguide/ for Bahabalpur landsby, Dublagadi og Gujricalicutta
Tilpasset layout.

QUESTIONNAIRE/KASAFALAREA 2006-02-05

Filled by.....

Household No.....

Panchayat.....

Village.....

Caste.....

When Settled?

1. Household Composition

2 Income – Yielding Activities (including subsistence)

H.h member	Activity	Period	Estimated income

3. Capital Owned

- House (High Medium Low) Rented
- Boat Share..... Type Mechanized
- Net Share..... Pieces Type.....
- Means of Transportation.....
- Animals
- Prod. trees (coconut etc.)
- Savings
- Land owned Y..... Acres/decares/indigenous term N.....
- Other

4. Credit

- Formal credit, from Rs
- Terms of trade
-
- Informal credit, from Rs
- Terms of trade
-

5. Infant Mortality

- Have babies died in the household? (Number)
- Cause(s) of death

6. Women

- Has there been increased possibilities for the participation of women in economic activities?

- Barriers?

7. Tsunami

Where your household affected by the 2004 Tsunami, or any other recent floods/cyclones? y/n

- What kind of destruction? (boat, house, harvest etc.)

- How did the household recover?

8. Norad (pictures)

- Do you remember Norad? / have you heard of Norad?

	Do you remember? Is it still there?	Benefits
The Road		
Tube well <ul style="list-style-type: none">- distance- drinking- bathing		

School - Use?		
Landing Facilities - Beacon Light -		

- Participation in the project? (Before/under/after)

9. Additional Information

Vedlegg 2: Oversiktsspørsmål for Bagda

Are you involved in any fishery activity?

How many children do you have?

Do they attend school?

Are there any barriers for sending your children to school?

Have you heard of Norad?

Have you benefited from the tub wells built by the Norad project?